

katholieke hogeschool
associatie KU Leuven

Studiegebied onderwijs
Beernegemstraat 10
8700 Tielt

DUURZAAM LEVEN

Hoe kunnen we het concept van de 'Piraminder'
laten leven op de kleuterschool?

Promotor:

Mevr. Vanessa Meersdom

Mentor:

Mevr. Veerle Callens

BACHELORPROEF

aangeboden tot het verkrijgen van de graad
van bachelor in het onderwijs: kleuteronderwijs
door Margot Denys en Sophie Catteuw

Academiejaar 2017 – 2018

Copyright by VIVES campus Kortrijk & Tielt

Zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van zowel de promotor(en) als de auteur(s) is overnemen, kopiëren, gebruiken of realiseren van deze uitgave of gedeelten ervan verboden.

Voor aanvragen tot, of informatie i.v.m. het overnemen en/of gebruik en/of realisatie van gedeelten uit deze publicatie, kunt u zich wenden tot VIVES, Doorniksesteenweg 145, 8500 Kortrijk. Telefoonnummer: 051/400240 of via e-mail: sandra.devyllder@vives.be.

Voorafgaande schriftelijke toestemming van de promotor(en) is eveneens vereist voor het aanwenden van de in dit afstudeerwerk beschreven (originele) methoden en materiaal en voor de inzending van deze publicatie ter deelname aan wetenschappelijke prijzen of wedstrijden.

Dankwoord

Bij het uitwerken van deze bachelorproef konden we terecht bij een aantal mensen. Graag zouden we deze mensen bedanken.

Allereerst bedankt aan onze promotor, Vanessa Meersdom, voor het opvolgen van ons onderzoeksproces en voor alle tips en hulp die u gegeven heeft.

Daarnaast willen we de directeur Dirk Demeyere van de vrij gemengde basisschool De Posthoorn in Wevelgem bedanken. Bedankt dat u ons de kans, de ruimte en de tijd wilde geven om onze bachelorproef in uw school uit te voeren.

Ook willen we graag onze mentor, Veerle Callens, bedanken voor alle tips en alle momenten waarop we activiteiten mochten geven in de klas.

Tenslotte willen we ook al onze familieleden en vrienden bedanken die een handje meegeholpen hebben aan de uitwerking van onze bachelorproef, maar ons ook gesteund hebben doorheen het hele proces.

Sophie Catteuw en Margot Denys

Inhoudstafel

1. Inleiding.....	6
2. Literatuurstudie.....	8
2.1 Wat is duurzame ontwikkeling?	8
2.1.1. Geschiedenis.....	8
2.1.2 Definitie	9
2.1.3. Triple P.....	10
2.1.4. Van 3 P's naar 5 P's.....	13
2.1.5. De millenniumdoelstellingen.....	15
2.1.6. Sustainable Development Goals.....	17
2.2 Wat is educatie voor duurzame ontwikkeling?.....	19
2.2.1 De definitie van EDO.....	19
2.2.2 Principes van EDO.....	20
2.2.3 Verbreden, verbinden en integreren	23
2.3 De deel-, herstel- en ruileconomie.....	26
2.3.1 Onze consumptiemaatschappij	26
2.3.2 Wat is de deel-, herstel- en ruileconomie?	27
2.3.3 De Piraminder.....	28
2.3.4 De SDG's en de Piraminder	34
2.3.5 Ruil- en deelhouding van kleuters.....	35
2.3.6 Ruilen en delen op schoolniveau.....	36
3. Praktijkanalyse.....	37
4. Onderzoeksvraag.....	39
5. Ontwerpen	40
5.1 De ontwerpen van ontwerpweek 1.....	41
5.1.1 Poppenspel over Lou en de dieren van de Piraminder	41
5.1.2 Gezelschapsspel rond de Piraminder	48
5.1.3 Lied maken rond de Piraminder	53
5.1.4 Gesprek rond wegwerpmaatschappij en het aankoopgedrag van de mens.....	58
5.1.5 Zelf zeep maken.....	64
5.1.6 Ruilhoek in de klas.....	68
5.1.7 Enquête voor ouders rond aankoopgedrag	70
5.2 De ontwerpen van ontwerpweek 2.....	74
5.2.1 Ruilbeurs.....	74
5.2.2 Weggeeftrap.....	80

5.2.3 Promofilmje.....	84
5.2.4 Vervolg gesprek met de kleuters.....	87
6. Eindconclusie.....	90
7. Bibliografie.....	93
8. Figurenlijst	98
9. Bijlagen	I
Bijlage 1. Brochure i.v.m. resultaten van de enquête.....	I
Bijlage 2. Enquête	III

1. Inleiding

Duurzame ontwikkeling is een begrip dat de laatste jaren steeds belangrijker wordt. De mens moet steeds meer aandacht besteden aan duurzaamheid aangezien de wereld achteruitgaat. Eén van de oorzaken is de overconsumptie in onze maatschappij. Op een vraag van consumenten moet er ook een antwoord van producenten volgen en zo volgt er overproductie. Dat heeft negatieve gevolgen voor de aarde zoals grote bergen afval, chemische stoffen in de lucht en watervervuiling door fabrieken, mensen, productie,...

Toch weten mensen vaak niet hoe ze het probleem gericht moeten aanpakken. Ze zien de gevolgen, maar de oorzaak en de beste oplossing is niet altijd duidelijk. Via educatie voor duurzame ontwikkeling proberen we hier verandering in te brengen. Die doelen of EDO-principes zijn systeemdenken, actiegerichtheid, nieuwe kennis, waardeontwikkeling en omgaan met emoties. Die worden mogelijk gemaakt door vier pijlers, namelijk onderwijs, media, cultuur en wetenschap. De rol van het onderwijs hierin is niet weg te denken. Het onderwijs moet ervoor zorgen dat kinderen van kleins af aan in contact komen met duurzame ontwikkeling.

Wij kozen daarom bewust voor een derde kleuterklas. De duurzame ontwikkeling is bevattelijk voor die leeftijd. De basisschool waar we onze bachelorproef mochten uitvoeren, namelijk Vrije Gemengde Basisschool De Posthoorn in Wevelgem, heeft een uitgebreide MOS-werking door een MOS-groep op school. Daardoor komen de leerlingen regelmatig in contact met duurzame ontwikkeling en de bijbehorende initiatieven en acties. Wij kregen het onderwerp 'de deeleconomie bij kleuters' toegewezen en het viel ons op dat dit onderwerp echter nog niet behandeld werd op de school. Daarom leek het ons ideaal om op deze school rond dat onderwerp te werken. We deden dat dus in de derde kleuterklas.

Terwijl we informatie verzamelden voor onze literatuurstudie, stootten wij op de Piraminder. Dit is een piramide waarin beschreven wordt hoe mensen, op een duurzame manier, aan voorwerpen kunnen geraken zonder de voorwerpen aan te kopen. Dit met als doel om de wegwerp- en consumptiemaatschappij te doorbreken. Dit leek ons een interessant invalspunt om op verder te werken voor onze bachelorproef aangezien het bevattelijk gemaakt kon worden voor de kleuters. Bovendien bevat de piramide al enkele handvaten waarop mensen duurzamer aan de slag kunnen gaan.

Zo kwamen we tot de onderzoeksvraag 'Hoe kunnen we het concept van de 'Piraminder' laten leven op de kleuterschool?', aangezien we de Piraminder bevattelijk en concreet wilden maken voor kleuters. We wilden ons echter ook richten naar de ouders en we wilden ook werken op schoolniveau. Op die manier kwamen er drie deelvragen tot stand. Die deelvragen zijn:

- 1) Hoe kunnen we het concept en het achterliggende doel van de Piraminder concreet en bevattelijk maken voor oudste kleuters?
- 2) Hoe kunnen we ervoor zorgen dat er op schoolniveau concrete en haalbare acties doorgaan volgens de filosofie van de Piraminder?
- 3) Hoe kunnen we de ouders stimuleren om deel te nemen aan de acties opdat zij op termijn het concept van de Piraminder meenemen in hun eigen gedrag?

Aangezien onze onderzoeksvraag uit drie deelvragen bestaat, gebruiken we ook verschillende onderzoeksmethoden. Met de oudste kleuters gaan we vooral in gesprek en doen we speelse activiteiten. Om de Piraminder concreet te maken, linken we dieren aan elke laag van de piramide. Ook maken we elke laag, met bijbehorend dier, concreet door er telkens een actie aan te linken.

Zo organiseren we, samen met de kleuters, een ruilbeurs voor alle kleuters en hun ouders, maken we een weggeeftrap en een promofilmje, spelen we een gezelschapsspel met de kleuters, ...

Om de noden en de beginsituatie van de ouders te leren kennen, nemen we een enquête af. We proberen de ouders ook te stimuleren om deel te nemen aan duurzame acties. Daarom organiseren we een ruilbeurs. We proberen de effecten van de ruilbeurs en enquête te achterhalen aan de hand van een gesprek tijdens de ruilbeurs.

Op schoolniveau werken we een handleiding uit waarin mogelijke acties en hun aanpak worden uitgeschreven. Hiermee kunnen scholen aan de slag.

Benieuwd hoe we de kleuters hebben getriggerd en met hen aan de slag zijn gegaan?
Nieuwsgierig naar het succes van onze ruilbeurs en onze weggeeftrap?
In wat volgt, kunt u alles lezen.

2. Literatuurstudie

2.1 Wat is duurzame ontwikkeling?

In dit hoofdstuk staan we stil bij het begrip 'duurzame ontwikkeling'. Wat is dat precies? Waarom en wanneer is dat ontstaan? Verder kunt u lezen wat de betekenis is van de 5 P's van duurzame ontwikkeling en worden de millenniumdoelstellingen besproken.

2.1.1. Geschiedenis

Er werd voor het eerst van een milieuprobleem gesproken in 1962. Dit door Rachel Carson in het boek "Silence Spring". In dit boek werden de negatieve effecten aangeklaagd van het gebruik van pesticiden. Rachel Carson zorgde via haar boek voor de eerste internationale milieubeweging. Door dit boek begonnen de mensen in de jaren '60 milieubewuster te leven (Wollaert, 2016).

Daarna schreef de Club van Rome in 1972 een rapport 'Grenzen aan de Groei'. In dit rapport stond een kritische reflectie over het economische groeimodel. Het blijven streven naar economische groei en naar materiële welvaart zou leiden tot een volledige crash van onze maatschappij. Men kwam tot deze conclusie na het bestuderen van de economische groei tot 1970. Op het einde van de 18de eeuw ontstond de industriële revolutie. Voor de eerste keer konden grote hoeveelheden producten geproduceerd worden in fabrieken. Dit zorgde er voor dat er grote vraag was naar grondstoffen en metalen. Dit richtte aan grote delen van de natuur schade aan. Er was ook sprake van een bevolkingsgroei. Dit door een vooruitgang van de geneeskunde en een betere hygiëne bij de mens. De bevolkingsgroei heeft grote gevolgen voor voedsel-, brandstof- en grondstofvoorraden van de aarde. Gemotoriseerde voertuigen werden uitgevonden. Dit zorgde ervoor dat er nog meer natuurlijke hulpbronnen verbruikt werden. Dit zorgde voor veel schade aan de natuur. Zowel luchtvervuiling als bodemvervuiling en watervervuiling (Gifford C., 2005 ; Boel, 2014 ; Wollaert, 2016).

Later toonden Australische onderzoekers uit Melbourne aan dat de voorspellingen die de Club van Rome maakten nauw aansloten bij de werkelijkheid. Ook de gevolgen die in het rapport van de Club beschreven stonden, ondervinden wij nu. De natuurlijke rijkdommen worden snel opgebruikt, de bevolking stijgt, de vervuiling neemt toe... Het blijvend streven naar groei kan niet blijven duren zonder dat het tegelijk ook zorgt voor ernstige, negatieve gevolgen voor het milieu. In 1970 werd het voor de mensen duidelijk dat er dringend iets moest gedaan worden en dat er moest nagedacht worden over de manier waarop we de rijkdom van de aarde beter kunnen gebruiken. (Boel, 2014 ; Gifford C., 2005).

In 1986 ontstond het Brundtland rapport. Dit rapport is opgesteld door 'de Wereldcommissie voor Milieu en Ontwikkeling' of ook wel de 'Brundtland commissie' genaamd. De commissie kreeg deze naam omdat deze onder leiding stond van Gro Harlem Brundtland. De commissie bestond uit politici, adviseurs en deskundigen op het gebied van milieukwesties en sociale ontwikkeling. Ze stelden een rapport op met als titel "Onze gezamenlijke toekomst". Dit rapport zorgde voor de aanzet tot het begrip 'duurzame ontwikkeling'. Zij gaven aan het begrip duurzame ontwikkeling één van de belangrijkste en ook bekendste definities. Deze definitie wordt later aangehaald. (Wollaert, 2016 ; United Nations, 1987, p. 41 ; Gifford C., 2005).

Figuur 1:

2.1.2 Definitie

Wat is duurzame ontwikkeling? Dit is de vraag die wij ons stelden. Duurzame ontwikkeling bestaat uit enerzijds de term “duurzaam”, anderzijds uit de term “ontwikkeling”.

Wanneer we de eerste term “duurzaam” opzoeken in een woordenboek komen we tot volgende definitie:

“Geschikt, bestemd om te duren, weinig vergankelijk” (Van Dale, z.d.). Duurzaam betekent dat iets voortdurend gebruikt of hergebruikt kan worden zonder dat het materiaal verloren gaat of zijn waarde verliest.

De tweede term “Ontwikkeling” houdt in dat een materiaal telkens wordt herzien en aangepast. Het volgt een soort proces, het kan niet van de ene op de andere dag volledig aangepast of veranderd worden (Van Dale, z.d.).

De Brundtland commissie definieerde wat duurzame ontwikkeling was. Deze commissie beschreef duurzame ontwikkeling als volgt: *“Duurzame ontwikkeling is de ontwikkeling die voorziet in de behoeften van de huidige generatie zonder de mogelijkheden van toekomstige generaties in gevaar te brengen om in hun behoeften te voorzien.”* (United Nations, 1987, p. 41).

Hiermee bedoelen ze dat wij de ecologische toekomst van de aarde in handen hebben. Wat wij doen, hier en nu, heeft gevolgen voor onze toekomstige generaties, voor later. De impact die de mensheid heeft op het ecologisch systeem van de aarde is heel groot. Voorbeelden hiervan zijn de verschillende rampen uit de voorbije decennia. Zo zijn de ramp in Tsjernobyl of de grote honger in Afrika daarvan getuigen.

De Brundtland-definitie focust zich dus heel erg op de tijdsdimensie. Nu moeten we voorzichtig omgaan met de materialen zodat er genoeg overblijft voor onze toekomstige generaties. Maar duurzame ontwikkeling gaat niet enkel en alleen over het tijdsaspect. Het gaat ook over de verdeling van welvaart tussen verschillende delen van de wereld. We hebben dus enerzijds “de tijd” maar anderzijds ook “de plaats” die een heel belangrijke rol speelt. Hoe wij hier en nu omgaan met materialen en hulpbronnen heeft gevolgen voor andere landen in de wereld en voor onze toekomstige generaties (Roorda, 2015 ; United Nations, 1987).

We kunnen hier ook spreken over twee begrippen “draagkracht” en “rechtvaardigheid”. Onder draagkracht verstaan we de kracht die de natuur heeft om onze menselijke activiteiten te kunnen dragen. Wanneer we te veel gaan vervuilen, wanneer er uitputting is van grondstoffen, wanneer de aantasting van de natuur het herstellend vermogen van het milieu overstijgt... zal dat gevolgen hebben voor onze volgende generaties. Er zal een uitputting van grondstoffen zijn en de natuur zal zo sterk beschadigd zijn dat ze zichzelf onvoldoende kan herstellen. Wij gebruiken nu te veel van de aardse rijkdom waardoor de draagkracht van het milieu verzwakt. Draagkracht kunnen we dus verbinden met de tijdsdimensie.

Naast draagkracht hebben we ook rechtvaardigheid. Onder rechtvaardigheid verstaan we een eerlijke verdeling van rijkdom en voorzieningen. Dit is momenteel niet het geval. Het rijke Westen is verantwoordelijk voor 80% van het milieuverbruik. De rijke landen moeten hun milieugebruik en hun milieuvervuiling terugdringen. Landen in het zuiden kunnen onvoldoende groeien in hun welvaart. Wanneer ze in het zuiden eenzelfde levensstandaard en manier van leven zouden hebben als wij, het rijke westen, en als zij op eenzelfde manier aan economie zouden doen, dan wordt de draagkracht van het milieu overstegen. Het is dus heel belangrijk dat het rijke westen iets gaat doen aan hun verbruik en vervuiling. Het heeft gevolgen voor andere landen in de wereld.

Rechtvaardigheid kunnen we daarom linken met plaatsdimensie. Het zuiden heeft de minste schuld aan de problemen maar dragen wel de grootste gevolgen (Amnesty International, z.d. ; Paredis E.,2001).

Duurzame ontwikkeling werd ooit door een kind op een heel opmerkelijke manier omschreven: “Genoeg, voor altijd en voor iedereen.”. Deze uitspraak legt op een hele simpele, begrijpbare en duidelijke manier uit wat de essentie van duurzame ontwikkeling is. Het valt op dat in deze definitie zowel het aspect “tijd” als het aspect “plaats” belangrijk is (Borms & Pazmany, 2012).

De oorzaak van de ecologische problemen, ligt dus volgens het Brundtlandrapport, vooral bij het rijke Westen. Door een niet –duurzame consumptie en productie heeft het Westen een enorm grote ecologische voetafdruk waardoor de natuurlijke rijkdom van de aarde uitgeput geraakt voor de toekomst (United Nations, 1987, p. 41). Een ecologische voetafdruk is een test die op het einde een getal weergeeft. Dat getal toont aan hoeveel productieve grond- en wateroppervlakte er eigenlijk nodig is om jouw verbruik van grondstoffen en productie van afval te kunnen verwerken. Als we alle bruikbare ruimte op aarde zouden verdelen over alle mensen, rekening houdend dat er voldoende ruimte over blijft voor de natuur om zichzelf te herstellen, dan zou elke bewoner recht hebben op 2,1 hectare grond. Momenteel is de gemiddelde voetafdruk van een Belg 5,1 hectare. Dit is dus veel te hoog. Als dit zo hoog blijft, zullen we hiervan de gevolgen voelen. De aarde gaat verder opwarmen waardoor het ijs op de Noordpool zal smelten, het zeepeil stijgt, de seizoenen worden moeilijk te onderscheiden van elkaar en we krijgen extreme weerfenomenen. Ook voor de dieren heeft dit grote gevolgen. Vervuiling, ontbossing, overbevissing... (Netwerk bewust verbruiken, 2018 ; Climate Challenge, z.d.).

Als er gesproken wordt over duurzame ontwikkeling wordt ook dikwijls het begrip “verduurzamen” gebruikt. Deze term moet gezien worden als een werkwoord. Vaak gebruiken we de term “duurzaam” maar dit zou volgens De Proft J. betekenen dat iets niet beter kan. Hij maakt hierbij de vergelijking met het begrip “ecologisch”. De kans dat iets volledig ecologisch is, is klein. Vaak zijn hieraan kleine minder ecologische stukjes aan verbonden of voorafgegaan. Bij verduurzamen is het de bedoeling dat we telkens weer gaan streven naar het beste, hoe kunnen we het nog beter doen. Daarom vindt De Proft J. dat we het woord als een werkwoord moeten gebruiken. Dit toont aan dat het gaat om een traject waar verder moet aan gewerkt worden. Er blijft verandering mogelijk (De Proft, z.d.).

2.1.3. Triple P

Duurzame ontwikkeling hangt nauw samen met het proces van de menselijke ontwikkeling waarin gezocht wordt naar manieren om aan alle behoeften van de mensen te voldoen (Cifford, 2005, p.6). De mens heeft twee belangrijke behoeften. Zo hebben we enerzijds de sociale behoefte, anderzijds de economische behoefte.

Onder sociale behoefte verstaan we dat iedereen een goed en gezond leven wil met aangepaste gezondheidszorg. Ook wil iedereen de kans krijgen om naar school te gaan of onderwijs te volgen. Dit wordt verder uitgediept in een eerste pijler van triple P namelijk “people”. Dit staat voor alles wat met de sociale behoeften van de mens te maken heeft. People gaat ook over respect hebben voor anderen, diversiteit erkennen en respecteren, gelijke kansen voor iedereen op verschillende vlakken. (Roorde N. ; 2015, Wollaert P. ; 2016, Kleur bekennen, z.d.). *“Hoe ga je om met je medewerkers? Hoe zorg je voor een veilige en gezonde werkplek? Krijgt iedereen dezelfde kansen?”* (Brewaeyes L., 2017).

Naast sociale behoeften hebben de mensen ook economische behoeften. Die hebben te maken met werken om in levensonderhoud te kunnen voorzien. Dat wordt verder bestudeerd in de tweede pijler 'profit'. Dit heeft te maken met de winstgevendheid van bedrijven maar ook met de financiële belangen van de mensen en landen. Profit staat dus voor de voortbrenging en de economische effecten van goederen en diensten. Duurzame ontwikkeling moet economisch haalbaar zijn. (Roorda N., 2015 ; Wollaert P., 2016 ; Kleur bekennen, z.d.). Tijdens een VN-conferentie in Johannesburg in 2002 hebben ze een voorstel ingediend om het begrip "profit" te laten veranderen in het begrip "prosperity". Dit begrip is veel ruimer dan "profit". "Profit" slaat enkel op de winst van een bedrijf en "prosperity" gaat over de economische en financiële belangen van zowel de mensen, landen en bedrijven. Prosperity gaat ook over gelijke welvaart en welzijn voor iedereen (Roorda, 2015 ; Kleur bekennen, z.d.). *"Wat zijn de economische effecten van je activiteiten op de omgeving? Hoe draag je bij tot de lokale werkgelegenheid?"* (Brewaeyts L., 2017).

De laatste P van triple P staat voor planet. Planet heeft betrekking op alles wat met de natuur en het milieu te maken heeft. Hierbij is het belangrijk dat je rekening houdt met alles wat met de planeet te maken heeft nu maar ook in de toekomst. Als wij nu alle hulpbronnen, die op aarde te vinden zijn, op een duurzame manier gaan gebruiken, hebben de mensen in de toekomst misschien ook de kans om deze hulpbronnen of middelen te gebruiken. Verder moet er ook op zoek gegaan worden naar andere vernieuwbare hulpbronnen of alternatieve manieren om in de behoeften te voldoen. (Roorda N., 2015 ; Wollaert P., 2016 ; Kleur bekennen, z.d.). *"Wat zijn de effecten van jouw activiteiten en werking op onze planeet? Wat doe je met je afval? Gebruik je afbreekbare of recycleerbare grondstoffen, materialen en verpakkingen?"* (Brewaeyts L., 2017 ; Wollaert P., 2016) Voorstanders van duurzame ontwikkeling durven wel te stellen dat de veiligheid van de aarde vóór de behoeften van de mensen dient te komen.

Het is duidelijk dat iedereen zijn steentje moet bijdragen om de aarde en het milieu te redden. Milieuorganisaties zorgden ervoor dat mensen op de hoogte gebracht werden van de problematiek en de achteruitgang van onze planeet. Mensen gingen milieubewuster leven. Voor bedrijven was het vaak nog te onduidelijk hoe zij konden helpen. John Elkenton was een milieuactivist en hij stelde de triple bottom line op. Dit was gebaseerd op de financiële bottom line van een bedrijf. John Elkenton stelde in 1997 de triple P op omdat duurzame ontwikkeling een heel moeilijk concept is om uit te leggen aan bedrijfsmensen. Het was heel belangrijk dat deze mensen zich bewust werden van de problematiek en zouden nadenken over wat zij konden doen binnen hun bedrijven zodat het verbruik en de vervuiling door het westen vermindert (Wollaert, 2016).

Door dit Triple P kader op te maken was het voor bedrijven gemakkelijker om het concept te begrijpen en er ook iets aan te doen. Zo was één van de doelen om producten op een ecologische manier te produceren (planet) maar het moet voor de bedrijven financieel haalbaar (profit) blijven. Hun producten moeten voor iedereen toegankelijk zijn (people) en het product moet milieuvriendelijk zijn (planet). Deze drie componenten zijn de aandachtsgebieden van duurzame ontwikkeling.

De leden van de Commissie Brundtland herkenden sterke verbanden tussen het milieu, de economie en het sociale leven van de mens. Zij gingen er al van uit dat wanneer milieu-, economische en sociale behoeften in evenwicht zijn er gesproken kan worden van duurzame ontwikkeling. Het is dus belangrijk dat deze drie componenten of pijlers in evenwicht met elkaar worden gebracht. Pas als deze in evenwicht zijn, kan je spreken van een duurzame ontwikkeling. De benaming pijlers is geen correcte benaming. Een pijler toont namelijk iets afzonderlijk aan maar dat zijn de drie P's niet. Ze hebben elkaar nodig, ze zijn intens met elkaar verbonden (VODO vzw, 2008 ; Gifford C., 2005).

De fairtrade stichting Max Havelaar, vertegenwoordigd in 30 landen, steunt de boeren in het Zuiden. *“Het garandeert dat de boeren in het Zuiden een faire prijs krijgen voor hun oogst (profit). Dat de arbeiders in correcte omstandigheden werken (people). Dat de productiemethoden milieuvriendelijk zijn (planet).”* (Fairtrade Max Havelaar, 2018).

Wanneer een focus teveel ligt op één of twee van deze componenten zal dit negatieve gevolgen hebben voor de andere componenten. Wanneer er minimaal voor één of twee van deze componenten een negatief resultaat is, kunnen we niet meer spreken van duurzaamheid (VODO vzw, 2008).

Een voorbeeld hiervan is de bouwpromotor die volop gebruik maakt van de wensen van vele jongeren om in een nieuwbouwwoning te wonen. Stukken landbouwgronden verdwijnen en huizen rijzen uit de grond. Het bouwen van nieuwe woningen biedt werk aan vele bouwvakkers. Men wil zoveel mogelijk omzet halen en winst maken. De bouwpromotor gaat op zoek naar nieuwe kandidaat-bouwers. Als er nog meer gebouwd wordt, moeten extra bomen gekapt worden of gaat er nog meer landbouwgrond verloren. Dit wil dus zeggen dat de bouwpromotoren een hoog inkomen (profit) zullen hebben en er zullen meer werknemers (people) moeten aangeworven worden om alle huizen te bouwen en op tijd klaar te krijgen. Maar voor de natuur (planet) heeft dit grote gevolgen. Er verdwijnen meer en meer bossen, bomen en landbouwgronden. De natuur verdwijnt.

In onze huidige maatschappij valt het op dat nog veel bedrijven gefocust zijn op het maken van winst ten koste van de andere twee pijlers. Dat hiervoor andere pijlers in gedrang komen speelt voor hen minder een rol (VODO vzw, 2008).

2.1.4. Van 3 P's naar 5 P's

Sinds 2015 zijn er door de Verenigde Naties nog 2 P's bijgekomen. Nu zijn er in plaats van 3 P's, 5 P's. De 2 P's die zijn bijgekomen zijn "peace" en "partnership" (Sustainable Development Knowledge Platform, 2015). Deze P's zorgen ervoor dat we een bredere kijk gaan krijgen op duurzaamheid of verduurzaming. Maar deze zorgen ook voor bewustwording voor de mens. Op deze manier krijgen we een beter beeld van hoe we de stap naar duurzaamheid kunnen zetten in onze eigen leefwereld. Dit zowel op het werk als voor de gewone mensen thuis. Zo kunnen wij thuis gebruik maken van herbruikbare materialen zoals glazen flessen of herbruikbare tassen. Veel mensen nemen de fiets voor korte afstanden of er wordt aan carpooling gedaan. Maar veel mensen gaan ook meer bewust op zoek en kopen fairtrade producten uit respect voor mensen die ze helpen produceren. (De Proft, z.d. ; Gifford C., 2015) .

De 2 bijgevoegde begrippen worden hieronder kort voor u uitgelegd.

Ten eerste heb je Peace. Peace staat voor de vrede, vrijheid van angsten en geweld, rechtvaardigheid en veiligheid. We willen een zo vreedevolle wereld waar iedereen respect heeft voor elkaar (Roorde N., 2015 ; Wollaert P., 2016). *"Hou je je netjes aan de spelregels? Is er een goeie dialoog met de medewerkers?"* (Brewaey L., 2017).

Ten tweede heb je partnership. Partnership is een vernieuwde mondiale solidariteit. Iedereen doet mee, niemand blijft achter. Het overleggen met de hele wereld is hier dan ook van belang (Roorde N., 2015). Het idee achter deze pijler was, dat wanneer je samen werkt met verschillende groepen of actoren, je een veel sterker initiatief hebt waar iedereen achterstaat (Wollaert P., 2016) Heb je een duurzame band met je klanten, werknemers, vakbonden, investeerders... (Brewaey L., 2017)?

De 5 P's zijn doelen die moeten worden nageschreven maar dit lukt niet zonder 4 belangrijke spelers. Onderwijs, wetenschap, cultuur en de media hebben hier een heel belangrijke rol in. Zij hebben de taak om de boodschap van de verschillende P's te verspreiden (UNESCO, 2012).

Hieronder worden de verschillende spelers voor u kort uitgelegd.

- Het onderwijs krijgt de taak om kinderen, overal ter wereld, te leren omgaan met materialen en natuur en hen zo bewust te maken van duurzame ontwikkeling.
In onze technische of beroepsopleidingen zal, meer dan voorheen, de nadruk gelegd worden op het leren kennen en gebruiken van duurzame materialen en grondstoffen (UNESCO, 2012).
- De wetenschap gaat steeds op zoek naar nieuwe ecologische oplossingen.
Zo hebben wetenschappers bijvoorbeeld zonnepanelen gebouwd. Nu hebben veel gezinnen en bedrijven geïnvesteerd in zonnepanelen om elektriciteit op te wekken (Gifford C., 2015).
- Elke cultuur met eigen leefgewoontes draagt bij tot bewustwording van onze eigen manier van leven.
Wij leven in een kapitalistische wegwerpmaatschappij en worden ons daar meer en meer van bewust. Meer en meer duikt de vraag op of het nodig is om altijd maar nieuwe spullen te hebben. Een deel van de bevolking wordt zich bewust dat voor de productie van nieuwe spullen steeds nieuwe grondstoffen nodig zijn. Er is daarbij ook veel nood aan energie en bij het produceren hoort ook vervuiling. We gaan meer en meer op zoek naar alternatieven. Zo heb je bijvoorbeeld de verschillende deelinitiatieven zoals dekast, ruilbeurs... waar mensen aan deelnemen (Peeters H., 2015).
- De media brengt de mensen op de hoogte van de ecologische problemen maar ook van politieke engagementen rond verduurzamen.
Zo is er een lied geschreven "Sing for the Climate : Do it Now". Dit lied werd via de media verspreid en zette de milieuproblematiek nog eens extra in de kijker (DeWereldMorgen, 2012).

2.1.5. De millenniumdoelstellingen

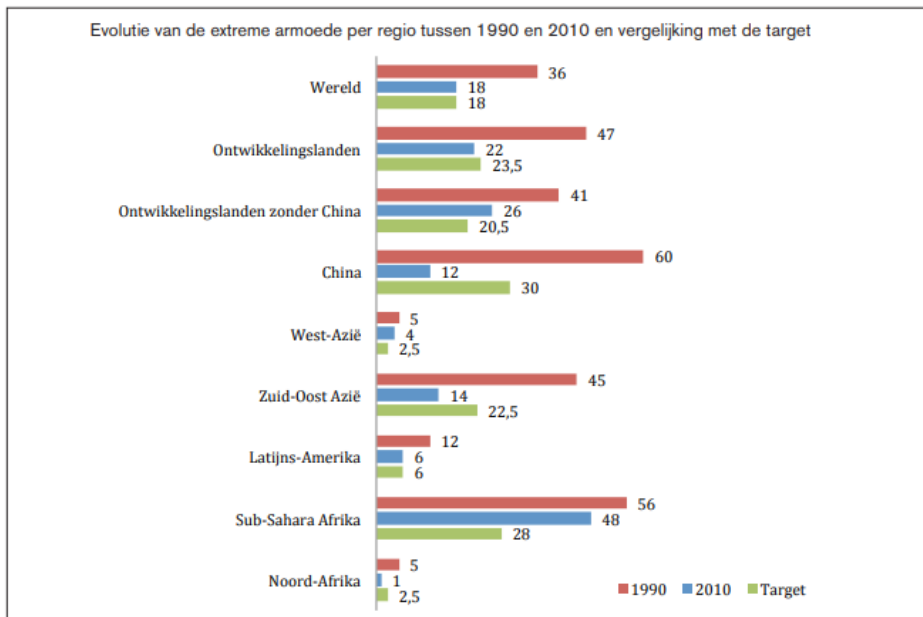
Drie jaar na de triple P vond er in New York een eerste algemene vergadering plaats rond de millenniumdoelstellingen. Deze doelstellingen houden geen rekening met de drie P's. De millenniumdoelstellingen hielden zich vooral bezig met sociale zaken als honger en armoede. Er was nergens een economisch gedeelte te vinden. De rijke landen moesten middelen vrij maken om het arme zuiden te helpen. De millenniumdoelstellingen bestaan uit 8 doelstellingen om een einde te maken aan armoede, honger, ziekte, ongelijkheid,... in de wereld. Kenners uit 189 lidstaten van de Verenigde Naties onderhandelden en bespraken de doelstellingen. Deze 8 vooropgestelde doelen moesten tegen eind 2015 gerealiseerd worden. Deze 8 doelen hadden rechtstreeks te maken met het welzijn van de kinderen in ontwikkelingslanden (Tierens B., 2015 ; Wollaert P., 2016).

1. Het verminderen van extreme armoede en honger
2. Alle kinderen hebben recht op basisonderwijs.
3. Gelijkheid tussen mannen en vrouwen
4. Het verminderen van kindersterfte
5. Het verbeteren van gezondheid en tegengaan van moedersterfte
6. Het bestrijden van hiv/aids, malaria en andere ziekten
7. De bescherming van een duurzaam leefmilieu en zorgen voor een goed en gezond leefmilieu
8. Het ontwikkelen van een wereldwijde samenwerking voor ontwikkeling

Eén jaar voor het aflopen van de Millenniumdoelstellingen was het tijd om na te gaan of alle doelen gerealiseerd waren en welke inspanningen de landen geleverd hadden. Op 19 januari brachten alle leden een dossier uit waarin stond wat ze in de vooropgestelde tijd gerealiseerd hadden en waar ze nog te kort kwamen (Tierens B., 2015).

Na het bekijken van de dossiers bleek dat de Millenniumdoelstellingen niet zo'n groot succes waren. Een aantal doelen werden behaald zoals bijvoorbeeld de extreme armoede die gehalveerd was, bijna evenveel meisjes als jongens die naar school gaan en meer mensen die toegang hebben tot drinkbaar water. Er werd ook een strijd gevoerd tegen hiv/aids en tegen het terugdringen van kinder- en moedersterfte. Bij deze doelstellingen is er een duidelijke vooruitgang te merken maar de vooruitgang was niet genoeg om deze doelen als behaald te noteren (Tierens B., 2015).

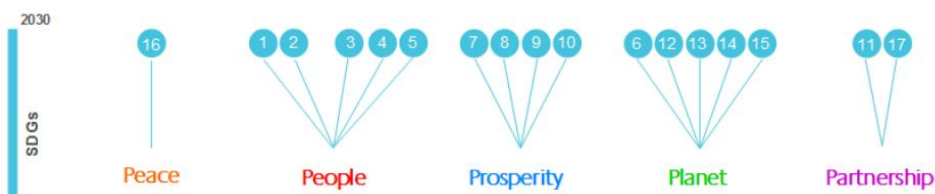
Figuur 5 Armoede vermindering in vergelijking met de target.

Hier kunnen we duidelijk zien dat de extreme armoede, bij de meeste landen, voor de helft gedaald is. Sommige landen kunnen zelfs spreken van een grotere daling dan wat het target hen voorschreef. Hier kunnen we uit besluiten dat het Millenniumdoel, om de extreme armoede te halveren, behaald is. Niet tegenstaande het positieve nieuws dat de extreme armoede gedaald was, kon men niet spreken van een succesverhaal. Vele vooropgestelde doelen werden niet volledig bereikt.

2.1.6. Sustainable Development Goals

In september 2015 vonden nieuwe onderhandelingen plaats omdat sommige Millenniumdoelen niet of onvolledig behaald werden. Daarom zaten de lidstaten van de Verenigde Naties opnieuw samen om te onderhandelen over nieuwe doelen die een opvolger zouden zijn van de Millenniumdoelstellingen. Tijdens deze onderhandelingen kregen ook de vakbonden, bedrijfsleden... inspraak. Deze doelen werden de *Sustainable Development Goals* genoemd. Deze doelen bestaan uit 17 hoofddoelstellingen en 169 subdoelstellingen. De millenniumdoelen waren opgesteld voor de ontwikkelingslanden. Wij hielpen hen wel maar wij moesten deze doelen niet halen. Bij de sustainable development goals is het wel de bedoeling dat alle landen deze doelen gaan nastreven en behalen. Er is nog een groot verschil op te merken tussen de millenniumdoelen en de sustainable development goals. De millenniumdoelen bereikten vooral positieve resultaten op vlak van armoede en honger. De andere doelen werden onvolledig bereikt. De sustainable development goals zijn op veel meer gericht dan enkel armoede en honger. Hier ligt de focus vooral op duurzaamheid. De doelen zijn nog altijd actief. Ze zijn in werking getreden op 1 januari 2016 en lopen nog tot 2030. De bedoeling is dat tegen 2030 de nieuwe doelen bereikt zijn (SDG charter, z.d. ; Wollaert P., 2016).

Bij het opstellen van de SDG's hebben ze wel rekening gehouden met de vijf pijlers. Hieronder heb je een overzicht van de verschillende doelen onderverdeeld per pijler. (Wollaert P., 2016)

SDG 1 - Beëindig armoede overal en in al haar vormen

SDG 2 - Beëindig honger, bereik voedselzekerheid en verbeterde voeding en promoot duurzame landbouw

SDG 3 - Verzeker een goede gezondheid en promoot welzijn voor alle leeftijden

SDG 4 - Verzeker gelijke toegang tot kwaliteitsvol onderwijs en bevorder levenslang leren voor iedereen

SDG 5 - Bereik gendergelijkheid voor alle vrouwen en meisjes en versterken van de positie van de vrouw

SDG 6 - Verzeker toegang en duurzaam beheer van water en sanitair voor iedereen

SDG 7 - Verzeker toegang tot betaalbare, betrouwbare, duurzame en moderne energie voor iedereen

SDG 8 - Bevorder aanhoudende, inclusieve en duurzame economische groei, volledige en productieve tewerkstelling en waardig werk voor iedereen

SDG 9 - Bouw veerkrachtige infrastructuur, bevorder inclusieve en duurzame industrialisering en stimuleer innovatie

SDG 10 - Dring ongelijkheid in en tussen landen terug

SDG 11 - Maak steden en menselijke nederzettingen inclusief, veilig, veerkrachtig en duurzaam

SDG 12 - Verzeker duurzame consumptie- en productiepatronen

SDG 13 - Neem dringend actie om klimaatverandering en haar impact te bestrijden

SDG 14 - Behoud en maak duurzaam gebruik van oceanen, zeeën en maritieme hulpbronnen

SDG 15 - Bescherm, herstel en bevorder het duurzaam gebruik van ecosystemen op het vasteland, beheer bossen en wouden duurzaam, bestrijd woestijnvorming, stop landdegradatie en draai het terug en roep het verlies aan biodiversiteit een halt toe

SDG 16 - Bevorder vreedzame en inclusieve samenlevingen met het oog op duurzame ontwikkeling, verzeker toegang tot justitie voor iedereen en bouw op alle niveaus doeltreffende, verantwoordelijke en toegankelijke instellingen uit

SDG 17 - Versterk de implementatiemiddelen en revitaliseer het wereldwijd partnerschap voor duurzame ontwikkeling

(Verenigde Naties, 2015)

2.2 Wat is educatie voor duurzame ontwikkeling?

Om aan een duurzame leefwereld te werken, moeten mensen bewust worden van de mogelijkheden en acties die zij kunnen ondernemen in functie van duurzaamheid. Om mensen hiervan bewust te maken, is men genooddacht om mensen iets bij te leren en die kennis rond duurzaamheid over te dragen op anderen. Met andere woorden, er is een noodzaak aan educatie voor duurzame ontwikkeling.

Dat sluit aan bij de vier spelers die het mogelijk maken om de vijf doelen, namelijk de vijf P's (people, prosperity, peace, partnership en planet), te realiseren. Onderwijs is namelijk één van die vier spelers, samen met de wetenschap, cultuur en media. Het onderwijs krijgt de taak om kinderen, overal ter wereld, te leren omgaan met materialen en natuur en hen zo bewust te maken van duurzame ontwikkeling.

2.2.1 De definitie van EDO

De afkorting van educatie voor duurzame ontwikkeling is EDO. EDO gaat om *“het leren denken over en werken aan een leefbare wereld, nu en in de toekomst, voor onszelf en voor anderen, hier en elders op de planeet”* (Dienst Milieuvorming en -educatie, z.d.). Met andere woorden:

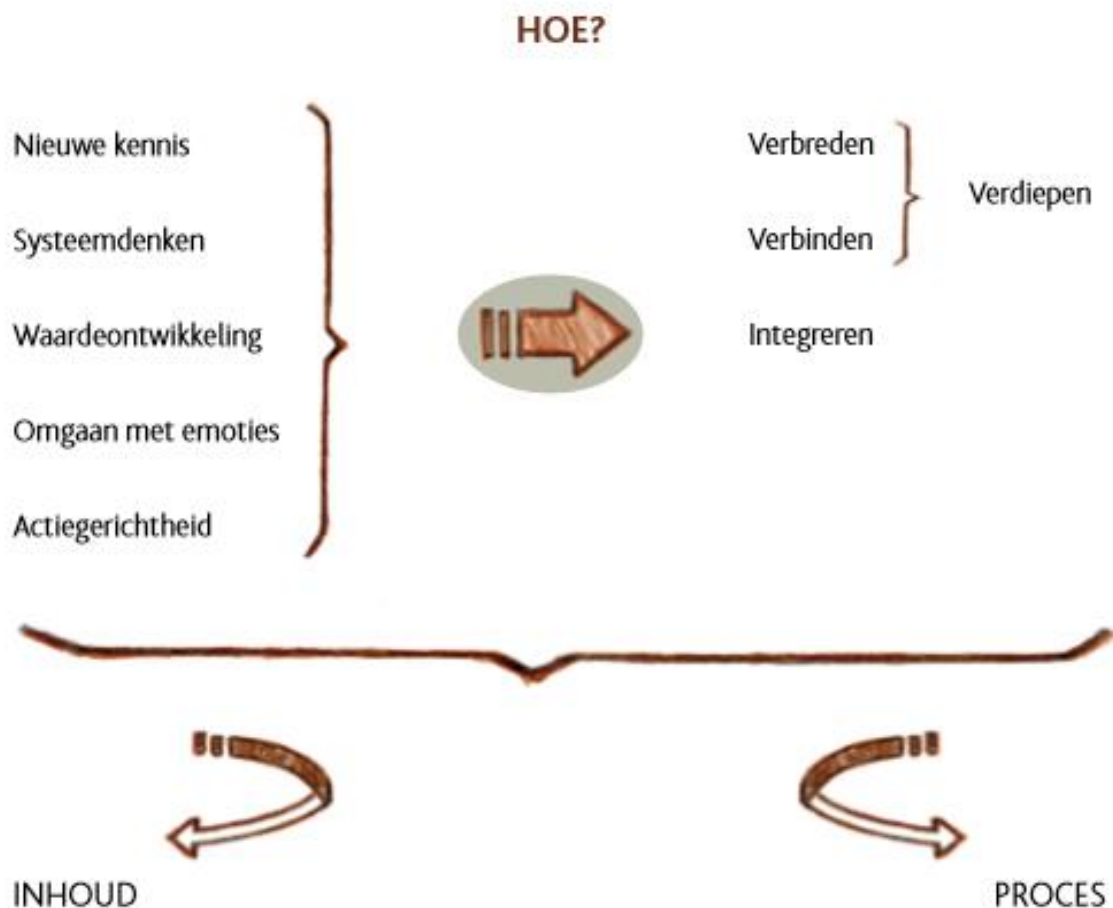
Educatie voor Duurzame Ontwikkeling ontwikkelt en versterkt de capaciteit van individuen, groepen, gemeenschappen, organisaties en landen om oordeelkundige keuzes te maken ten voordele van duurzame ontwikkeling. Het kan een verschuiving in de geestesgesteldheid van mensen bevorderen en hen daardoor in staat stellen onze wereld veiliger, gezonder en welvarender te maken, waarbij de levenskwaliteit toeneemt. EDO kan kritische reflectie, grotere bewustwording en betere kansen op volwaardige zelfontplooiing opleveren, zodat nieuwe visies en opvattingen kunnen worden verkend en nieuwe methoden en hulpmiddelen ontwikkeld (Van Poeck & Loones, 2010).

Kortom, EDO zorgt voor de sensibilisering omtrent duurzaamheid bij mensen, met als doel hun denken te veranderen waardoor ze nadenken over hun handelen in functie van duurzaamheid. Ook biedt men hen de juiste handvaten aan waardoor ze actie kunnen ondernemen. Men tracht mensen meer te doen nadenken over en te werken aan een duurzame leefwereld door middel van educatie omtrent duurzame ontwikkeling. Het duurzaam leren handelen en nadenken is niet alleen voor hier en nu belangrijk, maar ook voor andere plaatsen in de wereld en voor de toekomst (Van Poeck & Loones, 2010), (Dienst Milieuvorming en -educatie, z.d.).

In de basisschool tracht EDO aan competenties van leerlingen te werken die zij nodig hebben om bij te dragen aan een duurzame toekomst. Die leerlingen zijn namelijk de toekomst, ze zijn 'de volwassenen van morgen'. Ze worden uitgedaagd om hiervan bewust te worden, zich verantwoordelijk te voelen, hun steentje bij te dragen en samen de uitdaging aan te gaan om een duurzame leefwereld te creëren, hier en nu maar ook elders en in de toekomst. Idealiter wordt EDO geïmplementeerd in het onderwijsaanbod dat elke leerkracht geeft (Van Poeck & Loones, 2010; Dienst Milieuvorming en -educatie, z.d.).

2.2.2 Principes van EDO

Om het doel van EDO te bereiken, namelijk mensen leren om bewuste keuzes te maken met oog voor een duurzame leefwereld, moet men rekening houden met vijf principes. Deze principes zijn nieuwe kennis, systeemdenken, waardeontwikkeling, omgaan met emoties en actiegerichtheid. Op het onderstaande schema kunt u de werking van EDO zien (Van Poeck & Loones, 2010). De vijf principes zijn de inhoud en die worden gebracht aan de hand van drie begrippen, die vormen samen het proces (Van Poeck & Loones, 2010 ; Borms & Pazmany, 2012). De vijf principes worden onder de foto beschreven en geïllustreerd met voorbeelden.

Figuur 8 Schema van de principes van EDO

2.2.2.1 Nieuwe kennis

Om te kunnen denken over en handelen naar een duurzame leefwereld, heeft men kennis nodig over duurzaamheid. Er bestaan enkele sleutelementen waar men binnen EDO kennis rond moet hebben (Van Poeck & Loones, 2010):

- De tijds- en ruimtedimensie van duurzame ontwikkeling: wat we nu doen, heeft gevolgen voor later en wat we hier doen, heeft gevolgen voor andere plaatsen op de wereld.
- De draagkracht van de aarde: wat en hoeveel kan de wereld aan?
- De onzekerheid van duurzaamheidskwesties en het verzorgingsprincipe
- De biologische, culturele, sociale en economische diversiteit
- De wisselwerking tussen ecologische en economische, historische, politieke, sociale, culturele, ... fenomenen. Een voorbeeld hiervan is dat het nu normaal is om een auto te hebben (maatschappelijk en technisch fenomeen) maar dat zorgt voor het ecologische fenomeen dat er heel veel CO² geproduceerd wordt door al het verkeer.

Het is belangrijk dat men weet waarom er duurzaamheidsproblemen zijn, wat men eraan kan veranderen (strategieën), wat de effecten ervan zijn en wat andere visies en oplossingen omtrent de problematiek zijn (Van Poeck & Loones, 2010 ; Borms & Pazmany, 2012). In de onderstaande foto kunt u daar een schematische voorstelling van zien.

(Jensen & Schnack, 1997)

Figuur 9 Nieuwe kennis

2.2.2.2 Systeemdenken

“Systeemdenken is gericht op het zien en begrijpen van samenhangen tussen onderdelen of elementen.” (Van Poeck & Loones, 2010)

Met andere woorden, binnen het systeemdenken bekijkt men situaties omtrent duurzaam leven vanuit een bril waarbij men het geheel als een dynamische situatie ziet. Men heeft oog voor aspecten die elkaar constant beïnvloeden en zo een dynamisch geheel vormen (A en B beïnvloeden elkaar), integendeel tot het causaal denken waarin we meestal vervallen (A beïnvloedt B). Kortom, de verschillende aspecten rond duurzaamheid zijn niet te onderscheiden en je bekijkt ze vanuit een geïntegreerde benadering, als een geheel (Van Poeck & Loones, 2010 ; Borms & Pazmany, 2012). Een concreet voorbeeld hiervan is:

*Enkel door een volledig overzicht te krijgen van de weg die ons afval aflegt, kan je beslissen waar je als individu kan ingrijpen. Daarom is het belangrijk het **hele systeem** in kaart te brengen, vooraleer een duurzame keuze te maken (Djapo, z.d.).*

Met andere woorden, je moet eerst het gehele probleem van de afvalproductie in kaart brengen vooraleer je een oplossing kan bedenken. Je moet nagaan wat afval is, waar het afval ontstaat en of het dan al afval is, waar het vervolgens naartoe gaat, waarom we het nodig hebben, ... Pas daarna kan je begrijpen waar het misgaat en ingrijpen. Wanneer je bijvoorbeeld lukraak ingrijpt bij het gevolg van het probleem, bijvoorbeeld de ‘plastic soup’ in de oceanen, en bijvoorbeeld al het afval uit de oceanen probeert te verwijderen, komt er hoogstwaarschijnlijk steeds meer afval bij en pak je het probleem niet gericht aan. Wanneer je echter de oorsprong van het probleem leert kennen en dus het gehele systeem in kaart brengt, kan je gericht aan de slag gaan. Een voorbeeld hiervan is dan minder plastic gebruiken in het dagelijks leven en alternatieven voorzien zoals kraanwater drinken (Vankersschaever, 2017).

2.2.2.3 Waardeontwikkeling

EDO omvat ook het aftoetsen van eigen waarden en overtuigingen aan die van een ander door in discussie te gaan met anderen. Op die manier kunnen er nieuwe waarden en overtuigingen ontstaan en komt men door elkaar tot nieuwe inzichten. Dat is leren van elkaar! (Van Poeck & Loones, 2010 ; Borms & Pazmany, 2012).

Een voorbeeld hiervan is het filosoferen met kinderen over verschillende onderwerpen van de duurzaamheidsproblematiek. Zo leren kinderen luisteren naar elkaar, nadenken en antwoorden vormen, ze ervaren dat er meerdere opinies zijn, ze schaven daardoor hun eigen visie bij en toetsen hun waarden af aan die van een ander enzovoort. Kortom, er vindt waardeontwikkeling plaats! In een filosofisch gesprek staat er meestal één of een aantal vragen centraal. Zo kan men bijvoorbeeld met kinderen filosoferen over het uitsterven van bepaalde diersoorten door de opwarming van de aarde aan de hand van filosofische vragen zoals “Hoe erg is het als de ijsberen uitsterven?” (Van Poeck & Loones, 2010).

2.2.2.4 Omgaan met emoties

Waarden en emoties zijn onafscheidelijk verbonden met elkaar. De emoties van een persoon zorgen er (al dan niet) voor dat iemand gemotiveerd wordt om bijvoorbeeld na te denken over en te werken aan een duurzame leefwereld. *“Daarom is het belangrijk aandacht te schenken aan eigen emoties en gevoelens, emoties en gevoelens van anderen, de betekenisvolle uiting van gevoelens, regulering van emoties en het productief gebruik van emoties.”* (Borms & Pazmany, 2012).

Bij de kleuters kunnen die emoties bijvoorbeeld opgewekt worden door boeken van Gloop & Teo. Zij komen in elk boek in aanraking met een duurzaamheidsprobleem: afval in de zee, de deeleconomie, het al dan niet gebruiken van Fair Trade producten, ... Op die manier komen de kleuters in contact met hun emoties. Zo vertellen ze in het boek ‘Feest in het bos’ enthousiast over het maken van cadeaus in plaats van ze te kopen (Djapo, 2014). Zo kunnen de kleuters aangemoedigd worden om ook duurzamer te handelen: ze kunnen zich inleven in Gloop en Teo, kunnen in contact komen met die emoties en kunnen gemotiveerd worden om ook mee te doen en dus te werken aan een duurzamere leefwereld (Djapo, z.d.).

De emotionele vaardigheden kunnen verbeterd worden door te dramatiseren. Zo kan men emoties uitbeelden. Enkele speelse vormen hiervan zijn tableau vivant, mime, ... Hierbij moet er genoeg aandacht besteed worden aan de gezichtsuitdrukking en lichaamshouding aangezien dat de emotie duidelijk maakt aan anderen (Van Poeck & Loones, 2010).

2.2.2.5 Actiegerichtheid

Het vijfde en laatste principe van educatie voor duurzame ontwikkeling is actiegerichtheid. EDO moet mensen, naast de gevoelens van angst en bezorgdheid die de duurzaamheidsproblematiek met zich meebrengt, ook de moed geven om zelf actie(s) te ondernemen. Zo leert men participeren in de samenleving (Van Poeck & Loones, 2010 ; Borms & Pazmany, 2012).

Om deze actiegerichtheid te waarborgen, moet men doelbewust activiteiten kiezen waarover nagedacht is en waardoor mensen gericht op zoek gaan naar oplossingen voor een probleem (Van Poeck & Loones, 2010 ; Borms & Pazmany, 2012).

Een voorbeeld hiervan is een brievenactie. *“De leerlingen van de derde graad van gemeenteschool ‘De Puzzel’ schrijven bijvoorbeeld zelf een brief naar de schepen van onderwijs met de vraag om voldoende vuilnisbakken te voorzien op de speelplaats”* (Van Poeck & Loones, 2010). Op die manier leren zij actiegericht aan de slag gaan omtrent duurzaamheid aangezien ze de problematiek rond afval aanpakken in hun eigen leefwereld, namelijk op de speelplaats. Ze vinden een oplossing om deze problematiek aan te pakken, namelijk het schrijven van een brief naar de schepen van onderwijs met een aanvraag voor voldoende vuilnisbakken op hun speelplaats. Dit geeft hen de handvaten om in de toekomst ook actiegericht om te gaan met de duurzame problematiek.

2.2.3 Verbreden, verbinden en integreren

Zoals we al vermeld hebben bij de uitleg rond systeemdenken, benadert EDO de werkelijkheid vanuit een geheel en een samenhang van verschillende delen, niet elk deel apart. Men zorgt voor deze benadering vanuit drie begrippen, namelijk ‘verbreden’ (op het niveau van de perceptie), ‘verbinden’ (op het niveau van het denken) en ‘integreren’ (op het niveau van het handelen) (Van Poeck & Loones, 2010). Hieronder leggen we elk begrip uit.

2.2.3.1 Verbreden

Verbreden omvat aandacht hebben voor de toekomst en voor andere plaatsen op de wereld, 'elders-en-later'. Enkele voorbeelden hiervan zijn toekomstige generaties, andere bevolkingsgroepen, ... Men heeft zo niet alleen oog voor zichzelf en de mensen rond hen in het heden. Op die manier krijgt men een groter inlevingsvermogen! (Van Poeck & Loones, 2010). Een voorbeeld hiervan is:

De multiculturele basisschool Pee & Nel in Leuven vertrekt van de aanwezige diversiteit om het blikveld van de leerlingen te verruimen. Bij het thema 'water' gaan de leerlingen na hoe water elders in de wereld gebruikt wordt. Als gezonde voeding aan bod komt, onderzoeken ze hoe er in andere landen gegeten wordt. Ligt de focus op natuur, dan kijken ze hoe dat zit in de rest van de wereld. De school roept daarbij vaak de hulp in van ouders en grootouders die niet uit ons land afkomstig zijn. Dat is een verrijking (Van Poeck & Loones, 2010).

Binnen dit voorbeeld werkt men aan het verbreden van educatie voor duurzame ontwikkeling aangezien ze nagaan hoe water, gezonde voeding, natuur, ... op andere plaatsen in de wereld gebruikt wordt. Ze verbreden hun visie op o.a. water(gebruik) door ook aan het water(gebruik) elders op de wereld te denken. De toekomst komt in dit voorbeeld minder aan bod, maar dat kan ook een uitgangspunt zijn. Zo kan men bijvoorbeeld nagaan of het watergebruik in de toekomst nog steeds hetzelfde zal zijn indien we doorgaan met ons huidig watergebruik.

Rollenspel, inleefateliers, belevingsverhalen, ... zouden het verbreden binnen EDO ook kunnen stimuleren aangezien ze het inlevingsvermogen van de kinderen trainen. Hierbij doen de kinderen op een speelse en leuke manier ervaringen op die ze kunnen gebruiken om hun eigen gedachten, motieven, gevoelens vorm te geven (Van Poeck & Loones, 2010).

Binnen een inleefatelier kruipen ze bijvoorbeeld, zoals bij Studio Globo, in de rol van een persoon in India, Guatemala, Peru, ... Zo ontdekken ze op een speelse manier hoe die persoon naar de wereld zou kunnen kijken, wat er daar allemaal gebeurt, voor welke problematiek (al dan niet op het vlak van duurzaamheid) zij staan of welke successen zij ervaren, ... Ze verbreden hun visie naar elders op de wereld door zich in te leven aan de hand van de kledij, de rolbeschrijving en het materiaal die ze aangeboden krijgen. Binnen deze inleefateliers zijn er verschillende rollen die de samenleving weergeven (rijke grondhebbers, werklozen, arbeiders, boeren, ...). Ook worden er verschillende problematieken rond duurzaamheid aangereikt zoals het verliezen van grond om te telen aangezien het verandert in bouwgrond, het opruimen en sorteren van afval, ... (Studio Globo, 2018).

2.2.3.2 Verbinden

EDO benadert kwesties omtrent duurzame ontwikkeling vanuit een geheel, een samenhang tussen verschillende delen. Met andere woorden, de verbinding tussen de verschillende delen. Dat is dan ook het tweede begrip, namelijk het verbinden (Van Poeck & Loones, 2010).

Verbinden gaat over het inzien en begrijpen van verbanden, patronen en invloeden tussen schijnbaar onafhankelijke elementen op alle terreinen van het leven. Het is erkennen van het feit dat onze handelingen implicaties hebben op het niveau van ons hele (ecologische en maatschappelijke) systeem. Dit leidt tot een beter begrip van de werkelijkheid (Van Poeck & Loones, 2010).

Een voorbeeld van verbinden is de Gloop-Fanfare van Djapo. Dit is een lespakket met een tekenfiguur Gloop die voor een leuke verduidelijking van de duurzame ontwikkeling zorgt, gemaakt door Pieter Embrechts. Zo zijn er leerkrachtenhandleidingen met werkbladen, een dvd, een cd, ... voor alle leeftijden van het lager onderwijs. Voor elk leerjaar is er een ander onderwerp voorzien, toegespitst op een bepaalde regio (Van Poeck & Loones, 2010). Ook voor de kleuters is er een aanbod voorzien omtrent duurzaamheid: verhalen omtrent bijen en bloemen, maar ook omtrent water, wolken en voeding; handpoppen, liederen, ... (Djapo, z.d.).

2.2.3.3 Integreren

Volgens de visie waaruit EDO vertrekt, hebben onze acties gevolgen voor het hele ecologische en maatschappelijke systeem. Binnen het integreren gaat men op zoek naar positieve effecten die elkaar kunnen versterken, men gaat op zoek naar 'een positieve synergie' (Van Poeck, 2010). Hiermee bedoelt men dat men samen meer kan bereiken dan alleen, het geheel is altijd meer dan de som der delen. Op die manier bereikt men meer verantwoordelijkheid (Van Poeck & Loones, 2010).

Een voorbeeld hiervan is de MOS-werking op basisscholen en secundaire scholen. MOS is de afkorting van 'Milieuzorg op School' (Van Poeck, 2010). MOS biedt begeleiding op maat van een MOS-begeleid(st)er voor leerkrachten met afstemming op de noden van de school, maar biedt ook informatie en inspiratie (internet, nieuwsbrieven, ...) en vormingen waardoor men ervaringen kan uitwisselen (Dienst Milieuvorming en -educatie, z.d.).

Dit doet men vanuit vier uitgangspunten, namelijk leerlingenparticipatie, teamwork, netwerk en beleving. Met leerlingenparticipatie tracht men betrokkenheid van de leerlingen te bereiken, de leerlingen moeten meedoen en -denken. Binnen teamwork werkt men samen met het hele schoolteam en de ouders. Met het netwerk bedoelt men de samenwerking met lokale besturen, organisaties en verenigingen, maar ook de schoolbuurt. En tenslotte onder beleving begrijpt men dat MOS een duidelijk doel voor ogen heeft en dat men de resultaten regelmatig laat zien (Dienst Milieuvorming en -educatie, z.d.).

2.3 De deel-, herstel- en ruileconomie

Binnen het thema duurzame ontwikkeling werken wij rond het thema 'de deel-, herstel- en ruileconomie'. Dat is een specifiek aspect van duurzame ontwikkeling dat de huidige consumptiemaatschappij probeert te doorbreken. Hieronder kunt u lezen wat die consumptiemaatschappij inhoudt. Daarna zullen we dieper ingaan op de deel-, herstel- en ruileconomie, namelijk wat dat inhoudt binnen duurzaamheid en hoe we het zullen overbrengen naar de kinderen op een manier die aansluit bij de richtlijnen van EDO.

2.3.1 Onze consumptiemaatschappij

Onze huidige maatschappij in België wordt gekenmerkt door de consumptiemaatschappij. Mensen kopen telkens maar nieuwe spullen en daarom is er ook telkens nieuwe productie nodig. Met andere woorden, wanneer mensen heel veel consumeren, is er ook heel veel productie nodig om aan die consumptievragen te voldoen. Die productie zorgt voor slechte invloeden op het milieu zoals broeikasgassen die vrijkomen tijdens de productie in fabrieken waardoor de aarde opwarmt (Mertens, 2018). Aangezien mensen ook telkens spullen weggooiden en nieuwe spullen aankopen, creëert men ook steeds meer afval. Zo zijn er de (plastic) verpakkingen waarin de nieuwe spullen telkens verkocht worden, maar ook alle weggegooide spullen. Zo maakt de mens langzaam aan de wereld kapot (Wuyts, 2017).

Toch blijven we in het westen zoveel consumeren. Het kopen van nieuwe spullen zou de mens namelijk gelukkig maken, maar het duurt niet lang. De mens past zich namelijk snel aan en dan treedt er gewenning op. Dat heet 'hedonistische adaptatie'. Daardoor raakt de mens gewend aan zijn/haar eigen koopgedrag (Vermeulen, 2015). Bovendien overschatten we het effect van consumeren op ons geluksgevoel. Onderzoek in Amerika in 2010, door psychologen Elizabeth Dunn en Michael Norton, heeft aangetoond dat mensen met een inkomen van 25.000 dollar per jaar een verdubbeling van het geluksgevoel verwachten wanneer men een loonsverhoging krijgt van 30.000 dollar en dus 55.000 dollar per jaar verdienen. In de realiteit blijkt de groep met een inkomen van 55.000 dollar per jaar zich maar 7% gelukkiger te voelen (Vermeulen, 2015). We worden dus niet veel gelukkiger wanneer we meer kunnen kopen of meer (geld) hebben.

Binnen onze westerse maatschappij staat de economische pijler bijgevolg boven de andere pijlers. Met andere woorden, het financiële en het materiële staan voorop: ze willen zo veel mogelijk inkomsten en winst verkrijgen door spullen te verkopen en de mens wil telkens nieuwe spullen kopen om zichzelf te plezieren (Mertens, 2018). Dit gaat ten koste van de P 'planet' aangezien de wereld eronder lijdt zoals we hierboven al vermeld hebben. Bovendien is de wereld niet onuitputbaar. Op een bepaald moment kunnen we, mede door de productie, tekorten veroorzaken zoals watertekort (Mertens, 2018).

Ook de P 'people' lijdt hieronder aangezien bijvoorbeeld sociale interacties worden ingeperkt door technologie zoals de smartphone met bijbehorende apps. Mensen voeren minder vaak gesprekken met elkaar en kiezen er eerder voor om hun vrije tijd te besteden aan technologische realisaties (Mertens, 2018). Ook zijn de arbeidsomstandigheden van mensen die onze spullen maken en recyclen niet goed. Zo heeft China bijvoorbeeld sinds 1 januari 2018 besloten dat ze geen afval van westerse landen meer aanvaarden aangezien het afval slecht gesorteerd is en het recyclen daarvan voor chemische stoffen zorgt waarvan de werknemers ziek worden (NOS, 2018 ; De Standaard, 2017).

Tenslotte is er nog de laatste P, namelijk 'peace'. Deze P komt ook in het gedrang aangezien de consumptiemaatschappij ontwikkelingslanden uitbuit. Zij moeten veel produceren voor hele lage lonen (Leahy, 2014). We pikken daar later nog verder op in. Ook is er risico op oorlog wanneer er waterschaarste heerst. Bij productieprocessen wordt er namelijk heel veel water gebruikt. Op die manier komt men, vooral in niet-westerse landen, voor de problematiek van watertekort te staan. Water is uitputbaar maar noodzakelijk voor de mens... (De Tijd, 2010).

2.3.2 Wat is de deel-, herstel- en ruileconomie?

Hoe kunnen we de consumptie- en wegwerpmaatschappij doorbreken? De deel-, herstel- en ruileconomie kunnen we opsplitsen in drie categorieën. Ten eerste hebben we de deeleconomie. De deeleconomie wordt in het woordenboek van Dale als volgt omschreven: *"Economisch systeem gebaseerd op het delen van diensten en goederen."* (van Dale, z.d.) Kortom, dit houdt in dat we voorwerpen, maar ook handelingen delen met elkaar. Dit heeft tot gevolg dat niet iedereen alles moet kopen, maar dat we onze bezittingen en vaardigheden samenleggen. Op die manier gaan we duurzamer aan de slag.

Ten tweede is er de ruileconomie. De ruileconomie wordt in het woordenboek van Dale als volgt omschreven: *"Economisch systeem gebaseerd op het ruilen van diensten en goederen."* (van Dale, z.d.) Met andere woorden, we geven voorwerpen en handelingen aan elkaar en krijgen hiervoor een voorwerp of handeling, die wij nodig hebben, in de plaats. Dit heeft ook tot het gevolg dat niet iedereen alles moet kopen, maar dat we onze bezittingen en vaardigheden uitwisselen. Op die manier werken we ook mee aan een duurzamere leefwereld.

Ten laatste is er de hersteleconomie. Repareren of herstellen wordt in het woordenboek van Dale als volgt omschreven: *"In de oorspronkelijke staat of vorm terugbrengen, weer in orde maken."* (van Dale, z.d.) Kortom, de hersteleconomie zorgt ervoor dat mensen hun spullen niet meteen weggooien maar het een tweede kans geven en (al dan niet zelf) proberen te herstellen. Op die manier wordt de wegwerpeconomie doorbroken en werken we ook aan een duurzamere leefwereld. Mensen hebben namelijk vaak de neiging om materialistisch te denken en alles snel opnieuw te kopen zonder na te denken over herstellingen of duurzaamheid. Ze vinden het belangrijk dat alles snel en gemakkelijk gaat zonder dat ze veel moeite moeten doen om het voorwerp te herstellen. Daardoor lijkt opnieuw kopen een goeie oplossing, maar duurzaam is het niet (Verrecht, 2018).

Om af te toetsen of de deeleconomie echt duurzaam is, kan je het af toetsen aan de 5 P's:

- **Delen en PLANET (MILIEU):** delen verkleint de afvalberg, beperkt het energieverbruik en zorgt voor minder grondstoffenontginning.
- **Delen en PROSPERITY (MIDDELEN/WELVAART):** langer en gedeeld gebruik betekent minder aankopen.
- **Delen en PEOPLE (MENSEN):** bij delen hoort samenwerken en door dit te doen, ontwikkelen de leerlingen hun sociale vaardigheden.
- **Delen en PEACE (VREDE):** delen veronderstelt dat beide partijen op een vrede- en respectvolle manier onderhandelen en met elkaar omgaan.
- **Delen en PARTNERSHIP (MEEDOEN):** delen impliceert samenwerking, partnerschap. Leerlingen leren op jonge leeftijd hoe om te gaan met afspraken en regels in onderhandeling met anderen (Baert, z.d.).

2.3.3 De Piraminder

Netwerk Bewust Verbruiken is ontstaan in 1998. De organisatie zet zich sindsdien in voor de duurzame ontwikkeling. Dit doen ze aan de hand van verschillende werkvormen: ze organiseren campagnes, projecten, vormingen, ze gebruiken sociale media en standswerking. Op die manier hopen ze communicatie tussen mensen omtrent duurzaamheid te bevorderen.

Om vorm te geven aan de deel-, ruil- en hersteleconomie maakte de organisatie Netwerk Bewust Verbruiken een model dat de Piraminder wordt genoemd. Dit model zorgt ervoor dat men duurzamer te werk gaat met voorwerpen met het doel om minder snel tot kopen over te gaan, maar eerder de eerste vier stappen te doorlopen (Netwerk Bewust Verbruiken, 2016). Hieronder leggen we uit wat die stappen inhouden en hoe men hierbij te werk kan gaan.

Figuur 11 De Piraminder

Netwerk Bewust Verbruiken heeft twee termen gekoppeld aan de werking van de Piraminder. Deze twee termen zijn consuminderen en consumanderen. Consuminderen houdt in dat we minder consumeren. Met andere woorden: meer gebruiken wat je hebt, delen en ruilen, iets repareren, ... Dit komt overeen met de verschillende lagen, voornamelijk de bovenste, van de Piraminder.

Consumanderen betekent duurzame producten kopen. Dit heeft betrekking tot de laatste laag van de Piraminder. Voorbeelden hiervan zijn: zijn de menstruatiecup gebruiken in plaats van tampons en maandverband, Fairtrade producten, wasnoten in plaats van wasmiddel, ... (Netwerk Bewust Verbruiken, 2016).

2.3.3.1 Gebruik wat je hebt

De eerste en belangrijkste stap in de Piraminder van Bewust Verbruiken is het gebruiken wat je hebt (Netwerk Bewust Verbruiken, 2016). Hiermee wordt er bedoeld dat we op zoek gaan naar materialen die we al bezitten. Zo gaan we creatief op zoek naar materialen die we voor dezelfde doeleinden kunnen gebruiken, maar al in bezit hebben. Wanneer er op kledij vetvlekken te vinden zijn, moeten er geen speciale producten aangekocht worden om die vlekken te verwijderen. Met een beetje afwasmiddel lukt het even goed. Voor een piepende deur moet niet direct smeerolie gebruikt worden. Gewoon een beetje smeerboter aan de scharnier wrijven en het probleem is opgelost. Zo vermijden we de gemakkelijke uitvlucht die de wegwerpmaatschappij biedt. Dit sluit dus aan bij de term 'consuminderen' (Netwerk Bewust Verbruiken, 2016).

Bovendien kan je ook voorwerpen die je hebt, maar die kapot zijn, repareren waardoor je het voorwerp weer kan gebruiken in plaats van het nieuw aan te kopen. Hiervoor bestaan er initiatieven zoals het repaircafé. Repaircafés zijn bijeenkomsten waar je met kapotte spullen terecht kan. Er zijn daar vrijwilligers aanwezig (allemaal met verschillende specialisaties of interesses zoals elektriciteit, naaien, ...) die je helpen bij het herstellen van jouw voorwerp(en). Enkele voorbeelden hiervan zijn fietsen, wasmachines, kledij, laptops, ... Repaircafés zijn in 2012 ontstaan, opgericht door Netwerk Bewust Verbruiken in samenwerking met LETS Vlaanderen, Transitie Vlaanderen en KOMOSIE.

Een repaircafé wordt op een bepaalde datum en locatie georganiseerd en is dus niet het hele jaar door te vinden (Netwerk Bewust Verbruiken, z.d.).

Er bestaat ook een internationale repareerdag, georganiseerd door Netwerk Bewust Verbruiken. Die vindt elke derde zaterdag van oktober plaats. De dag staat in teken van duurzaamheid aangezien men ter plaatse allerlei voorwerpen repareert en zo niet meteen tot aankopen van nieuwe spullen overgaat. In Gent bestaat er ook het Repair & Share Fest. Deze dag staat "*in teken van het repareren, maken en delen.*" (Netwerk Bewust Verbruiken, z.d.). In 2017 was dit op 18 november.

2.3.3.2 Deel of ruil

De tweede laag uit de piramide is 'deel of ruil' (Netwerk Bewust Verbruiken, 2016). Deze laag kunnen we linken aan de ruil- en deeleconomie. Dit houdt namelijk in dat mensen op zoek gaan naar iemand die bezit wat zij nodig hebben. Hierbij hebben ze twee alternatieven vooraleer ze iets moeten kopen aangezien ze een bepaald voorwerp kunnen delen met elkaar (ze gebruiken het allebei in plaats van het allebei aan te kopen) of kunnen ruilen met elkaar (ze geven een voorwerp aan de ander en de ander geeft een voorwerp terug). Op die manier komen beide partijen tegemoet aan hun materialenbehoefte zonder er geld aan te moeten besteden. Dit sluit dus ook aan bij de term 'consuminderen' (Netwerk Bewust Verbruiken, 2016).

Bovendien blijkt dat sommige voorwerpen zelden gebruikt worden, maar wel bij iedereen in bezit zijn. Denk maar aan een boormachine. "Een boormachine gebruik je gemiddeld 13 minuten van z'n totale levensduur. Toch heeft bijna iedereen één in huis (Netwerk bewust verbruiken, 2018). Natuurlijk kan je ook voorwerpen delen die je vaker nodig hebt. Denk maar aan een auto. Zo kan je bijvoorbeeld carpoolen, liften of een auto huren bij organisaties zoals Cambio. Dit houdt in dat er een auto op een bepaalde locatie staat, jij de auto huurt en enkel betaalt voor de afstand die je met de auto aflegt. Wanneer je de auto niet meer nodig hebt, breng je de auto terug naar het vaste verzamelpunt. Van daaruit kan iemand anders de auto weer gebruiken (Cambio België, z.d.). Via Eurostop kan je liftend op reis gaan. Hier is het wel de bedoeling dat je de kosten gaat delen met de bestuurder (Netwerk Bewust Verbruiken, 2017).

Eenzelfde werking als Cambio is er ook bij stadshietsen die je kan huren op een bepaalde locatie en vervolgens terugplaatst wanneer je ze niet meer nodig hebt (Planning & Openbaar Domein - stad Kortrijk, z.d.).

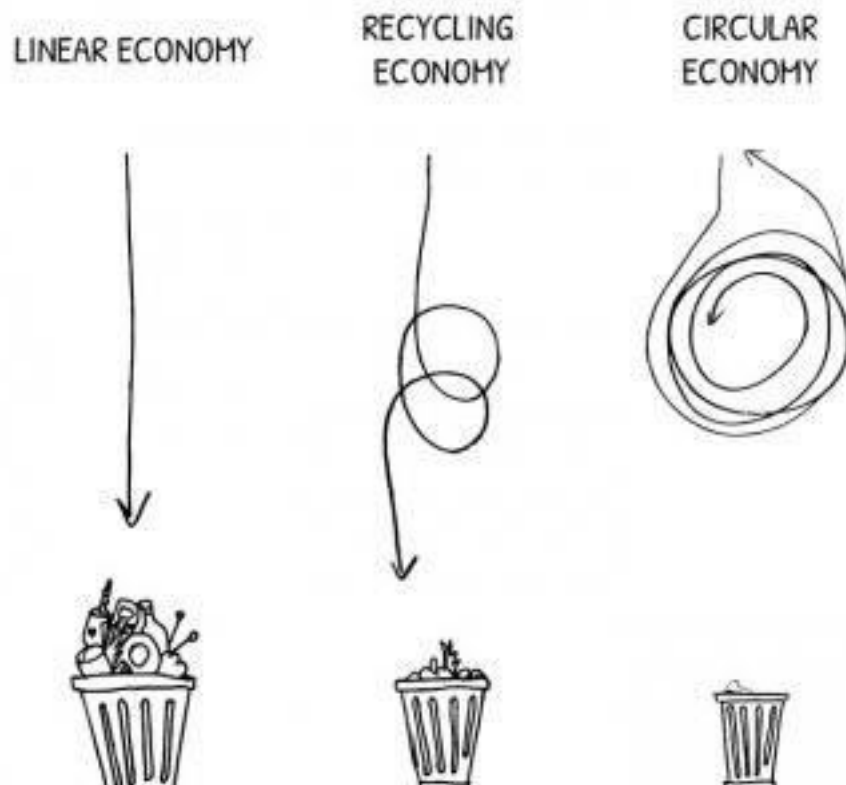
Fietsen kan je ook ruilen in plaats van huren. Zo is er het project 'Op Wielekes' van Netwerk Bewust Verbruiken. Binnen dit project betaal je 30 euro lidgeld per jaar om naar eigen wens fietsen te gebruiken van de organisatie. Wanneer je een fiets binnenbrengt, krijg je het lidgeld voor dat jaar gratis. Op die manier ruil je je fiets om voor een andere fiets (Netwerk Bewust Verbruiken, 2016).

Nog andere voorbeelden zijn de bibliotheek en instrumenttheek. In de instrumenttheek kan je tegen maximum 20 euro per jaar allerlei instrumenten uitlenen. Deze instrumenten zijn werkmiddelen zoals grasmaaiers, boormachines, soldeerbouten, betonmolens, ... Je kan ze maximum twee weken uitlenen (Instrumenttheek, z.d.). Verder is er ook nog de Speel-O-Theek. In de Speel-O-Theek kan je voor 20 euro een jaar lang speelgoed ontlenen. Baby's groeien heel snel en hebben vaak heel veel spullen nodig. Waarom zou je spullen (babybad, verzorgkussen, babyfoon...) aankopen als je die slechts een korte periode kan gebruiken? In de babytheek kan je kinderspullen ontlenen. Zo moet je ze niet aankopen (Netwerk Bewust Verbruiken, 2018).

Ook kan je kleren ruilen met elkaar. Er bestaan winkels zoals 'Swop & Go'. In die winkel kan men gratis kinderkledij ruilen. Men brengt kledij mee en kiest andere kledij uit in de winkel. Elke maandag en woensdag kan men hier terecht. Wanneer men niet vindt wat men wil na het inleveren van hun eigen kledij, krijgt men een bonnetje om later nog iets uit te zoeken (Stad Kortrijk, z.d.).

Een voorlaatste voorbeeld hiervan is de ruil- of geefkast. Dit is een kast op een bepaalde locatie, bijvoorbeeld op school, waarin er voorwerpen worden geplaatst die niet meer gebruikt worden (bijvoorbeeld door leerkrachten, leerlingen, ouders, directieleden, ...), maar nog in een degelijke en bruikbare staat zijn. Anderen mogen de voorwerpen meenemen. Er is echter een verschil tussen een ruilkast en een geefkast. In de ruilkast moet de persoon die voorwerpen neemt ook iets in de plaats terugleggen. Bij een geefkast mag je het voorwerp of meerdere voorwerpen meenemen en hoef je niks in ruil terug te leggen in de kast (Netwerk Bewust Verbruiken, 2017).

Wanneer we ruilen en delen, dragen we ons steentje bij aan een circulaire economie (Netwerk Bewust Verbruiken, z.d.) . Momenteel zitten we in een “neem – maak – dump” praktijk. Dit wordt ook wel de lineaire economie genoemd. Mensen kopen iets aan en wanneer het stuk is of ze hebben het niet meer nodig, gooien ze het weg. Dit zorgt ervoor dat onze afvalberg onnodig stevig groeit. Het is belangrijk dat we, voor we een voorwerp weggoien, even gaan nadenken of we het voorwerp geen tweede leven kunnen geven. Misschien kunnen we de voorwerpen weggeven en doen we andere mensen of jeugdbewegingen hiermee een plezier. Men probeert al vaak om voorwerpen of onderdelen zoveel mogelijk te hergebruiken. Dit heet de recycleer economie. Maar nog beter zou zijn de circulaire economie. Circulaire economie denkt na hoe we de materialen anders kunnen gaan gebruiken en produceren zodat we het blijvend kunnen inzetten. We willen naar een “ontleent – maak – hergebruik” economie. We proberen producten zo lang mogelijk te hergebruiken voor we ze weggoien. Pas wanneer er niets meer mee kan gedaan worden, kunnen we het weggoien (Netwerk Bewust Gebruiken, 2018). Daarom wordt er ook geopteerd om de consument niet langer eigenaar te maken van producten maar ontleener . Een auto blijft bijvoorbeeld eigenaar van de producent en de consument betaalt voor het gebruik. Wanneer de consument nood heeft aan een nieuwe auto komt de oude auto niet langer terecht op de schroothoop maar gaat hij terug naar de producent. Da auto wordt uit elkaar gehaald en onderdelen worden hergebruikt bij nieuwe auto's of er worden andere dingen mee gemaakt (ABVV metaal, z.d.).

Een laatste variant van ruilen is LETS. LETS staat voor 'Local Exchange and Trading System' of ook wel het lokaal uitwisselingsstelsel genoemd. Deze vorm van uitwisselen is ontstaan in Canada waar de inkomsten daalden en ruilen noodzakelijk werd. Iemand biedt diensten aan aan een persoon en krijgt daarvoor diensten in de plaats. Een voorbeeld hiervan vond ik op de site van LETS (LETS Vlaanderen, z.d.):

"Eva knipt mijn haar. Precies zoals ik het wil. Gewoon thuis in mijn keuken, terwijl we kletsen over LETS en andere ditjes en datjes. Dat bespaart me heel wat saaie bezoeken aan het kapsalon, een hoop tijd en een geforceerde babbel. Ik laat Richard wel eens genieten van een heerlijke maaltijd. Ik kook voor hem dan een extra portie. Voor mij geen werk en voor hem een aangename afwisseling. Richard tuiniert graag. Hij helpt samen met Theo om bij Marko de tuin opnieuw aan te leggen. Een zware klus als je het alleen wil doen, en een onvergetelijke dag met z'n allen. Diezelfde Marko kan dan weer goed sleutelen. Hij herstelt de fiets van Eva in een handomdraai. Eva doet iets voor mij. Ik doe iets voor Richard. Richard en Theo helpen Marko. Marko doet iets voor Eva."

2.3.3.3 Tweedehands

De derde laag van de Piramide is de laag 'tweedehands'. (Netwerk Bewust Verbruiken, 2016) Dit betreft het verkopen en aankopen van spullen die al dan niet gebruikt zijn. Op die manier geeft men 'een tweede leven' aan verschillende voorwerpen, kledij, ... Dit sluit aan bij de term 'consuminderen' (Netwerk Bewust Verbruiken, 2016).

Er bestaan verschillende initiatieven gericht op tweedehandsspullen. Een voorbeeld hiervan, die door veel mensen gekend is, is de kringloopwinkel. De Kringloopwinkel beschrijft hun doel als volgt: "De Kringloopwinkel, dat is 3x winst! Dankzij jouw spullen kunnen we tonnen gerief van de afvalberg redden, mensen aan het werk zetten en kwaliteit aan basisprijzen verkopen." (De Kringloopwinkel, z.d.).

Met andere woorden, kringloopwinkels zijn gericht op het verkopen van jouw tweedehandsspullen, maar jij krijgt hier, als eigenaar van de spullen, geen geld voor. Je kan er wel tweedehandsspullen aankopen aan een lage prijs.

Wanneer je iets tweedehands wil verkopen met opbrengst, kan je kiezen voor een website zoals 2dehands.be, ebay.be, unitedwardrobe.com of verschillende groepen op sociale media. Binnen deze initiatieven kan je jouw voorwerpen of kledij plaatsen met een door jou bepaalde prijs. Op die manier kunnen anderen jouw spullen aankopen en omgekeerd. Ook bij het verkopen van spullen op rommelmarkten heeft de verkoper een opbrengst. Rommelmarkten zijn de laatste jaren weer in trek. Zowel bij volwassenen als bij jongeren slaan rommelmarkten erg aan (UIT in Vlaanderen, z.d.).

Ook bestaan er initiatieven waarbij beide partijen geen opbrengst of uitgaven hebben. Dit zijn bijvoorbeeld weggeefgroepen en weggeefkasten. Weggeefgroepen vind je op sociale media. Binnen die groepen geeft men spullen weg aan elkaar waar er geen prijs aan verbonden is. Ook in weggeefkasten kan men spullen plaatsen die nog bruikbaar zijn maar die om een bepaalde reden niet meer gebruikt worden. Op die manier kunnen mensen die spullen meenemen zonder hiervoor te betalen of een voorwerp terug te moeten plaatsen.

In het artikel “10 groene cadeautips voor Valentijn” gaf men een voorbeeld van gerecycleerd goud. Eén gouden ring brengt heel veel afval met zich mee tijdens het produceren. Een goed alternatief hiervoor is het smelten van oude, gouden juwelen en er nieuwe, gouden juwelen van laten maken (Netwerk Bewust Verbruiken, 2017).

De bovenstaande initiatieven dragen bij tot een duurzame ontwikkeling aangezien we voorwerpen, kledij, ... hergebruiken in plaats van het weg te gooien of steeds nieuwe voorwerpen en kledij aan te kopen. Daardoor is er minder productie nodig, wat bijdraagt tot een duurzamere leefwereld aangezien alle negatieve gevolgen van de productie op die manier beperkt worden. Denk maar aan afval, gevaarlijke stoffen die vrijkomen tijdens de productie van materialen, watergebruik in verband met productie, ...

2.3.3.4 Maak

De voorlaatste laag uit de Piraminder is ‘maak’. (Netwerk Bewust Verbruiken, 2016) Binnen deze laag bedoelt men dat je aan de slag gaat met verschillende materialen om op een duurzame manier iets te bekomen in plaats van het aan te kopen. Zo kan men bijvoorbeeld kledij maken uit een stuk stof of een vod uit oude, kapotte kledij. Dit sluit dus ook aan bij de term ‘consuminderen’ (Netwerk Bewust Verbruiken, 2016). Zo kan je bijvoorbeeld zelf cadeaus knutselen in plaats van geschenken aan te kopen (Netwerk Bewust Verbruiken, 2017).

2.3.3.5 Koop

De laatste en minst duurzame laag van de Piraminder is ‘koop’ (Netwerk Bewust Verbruiken, 2016). Met ‘koop’ bedoelt men dat men nieuwe producten, voorwerpen, kledij, ... aankoopt, maar met oog voor duurzaamheid.

Enkele voorbeelden hiervan zijn producten met het logo van Fairtrade erop, producten van de Oxfam wereldwinkel, de menstruatiecup, wasnoten, ... Door middel van deze producten hebben we oog voor duurzaamheid aangezien ze herbruikbaar zijn, aan een eerlijke prijs verkocht worden gelijklopend met het loon van de producenten, geen of minder schadelijke stoffen met zich meebrengen tijdens de productie, ... Dit sluit aan bij de term ‘consumanderen’ (Netwerk Bewust Verbruiken, 2016).

Figuur 14 Fairtrade Belgium

2.3.4 De SDG's en de Piraminder

We vergelijken de Piraminder, omtrent de deel-, herstel- en ruileconomie, met de Sustainable Development Goals om na te gaan of de werking van de piramide tegemoetkomt aan (enkele van) de 17 hoofdoelen en 169 subdoelstellingen die tegen 2030 bereikt moeten worden.

SDG 12 sluit het duidelijkst aan bij de Piraminder, namelijk “verzeker duurzame consumptie- en productiepatronen”. De Piraminder zorgt er namelijk voor dat men duurzamer consumeert en produceert door de verschillende lagen te volgen: heb je geen alternatief in huis voor hetgeen dat je nodig hebt, dan deel of ruil je met iemand. Wanneer dat niet mogelijk is, kies je voor een tweedehandse variant. Op die manier wordt er een duurzamer consumptie- en productiepatroon gevormd aangezien men minder nieuwe spullen aanschaft en op die manier de productie verlaagt. Die productie zorgt namelijk, zoals we al vermeld hebben, voor negatieve invloeden op het milieu zoals (plastic) afval, CO²-uitstoot, chemische stoffen, op lange termijn watertekort, ... Daardoor kunnen we ook SDG 13 aan de Piraminder linken, namelijk “neem dringend actie om klimaatverandering en haar impact te bestrijden”.

Ook SDG 1 is van toepassing wanneer men de Piraminder gebruikt. Dat doel wordt beschreven als “beëindig armoede overal en in al haar vormen”. Wanneer men namelijk deelt, krijgen mensen die het minder breed hebben de kans om voorwerpen of spullen te gebruiken waar zij anders misschien geen geld voor gehad zouden hebben. Denk maar bijvoorbeeld aan het initiatief ‘Op Wielekes’ waarbij mensen elk jaar fietsen kunnen huren voor een lagere prijs dan een aankoopprijs.

Bovendien zorgt de consumptiemaatschappij in Westerse landen ervoor dat er tekorten zijn aan grond- en voedingsstoffen, maar dat er ook grote afvalbergen gecreeërd worden in derde wereldlanden. Wanneer wij onze drang naar consumeren verlagen (door te delen, te ruilen te repareren, te gebruiken wat je hebt, ...), zal de productie ook verlagen en zullen die derde wereldlanden zelf meer grond- en voedingsstoffen hebben in functie van hun eigen handel en om aan hun eigen behoeftes te kunnen voldoen. Op lange termijn zullen we dan ook werken aan SDG 3 “verzeker een goede gezondheid en promoot welzijn voor alle leeftijden” en SDG 6 “verzeker toegang en duurzaam beheer van water en sanitair voor iedereen”, aangezien de grote productie voor negatieve invloeden op de gezondheid van mensen zorgt (chemische stoffen, ...) en ook op drinkbaar water. In derde wereldlanden vindt men nu al weinig drinkbaar water door alle chemische stoffen (Leahy, 2014).

Wanneer meer mensen, aan de hand van de Piraminder, duurzamer zullen handelen, werken we aan SDG 17, maar ook aan SDG 8 en 9. SDG 8 wordt beschreven als “bevorder aanhoudende, inclusieve en duurzame economische groei, volledige en productieve tewerkstelling en waardig werk voor iedereen.” SDG 9 als “bouw veerkrachtige infrastructuur, bevorder inclusieve en duurzame industrialisering en stimuleer innovatie.” En tenslotte SDG 17 als “versterk de implementatiemiddelen en revitaliseer het wereldwijd partnerschap voor duurzame ontwikkeling.” De consumptiemaatschappij wordt namelijk gekenmerkt door innovatie: men vindt bijvoorbeeld telkens nieuwe technische snufjes uit en mensen willen die hebben. Wanneer dit doorbroken wordt en men volgens de circulaire economie gaat handelen, zal men een nieuwe duurzame economische groei en tewerkstelling (en dus duurzame industrialisering en innovatie) moeten vinden aangezien de vraag naar productie zal verlagen. Men zal met nieuwe, duurzame ideeën op de proppen moeten komen om een nieuwe vorm van duurzame economie op gang te brengen. Zo kan men bijvoorbeeld kiezen om tweedehandswinkels te starten in plaats van winkels met nieuwe spullen.

2.3.5 Ruil- en deelhouding van kleuters

In de omgang met kleuters tijdens praktijkmomenten ontdekten wij dat vooral jonge kleuters egocentrisch ingesteld zijn. Maar ook bij oudere kleuters is het egocentrisme nog steeds aanwezig. Na de leeftijd van vier jaar leren ze steeds meer rekening houden met anderen. Het is soms moeilijk te bepalen in hoeverre de kleuters nog echt in de egocentrische fase zitten, maar je kan dit bijvoorbeeld merken in hun samenwerking, samen spelen, bij het delen van verschillende materialen of voedingswaren, ... (Van der Ploeg, 2016).

We bekeken een videofragment van een experiment waarbij telkens twee kinderen een grote pot kregen. We schatten hen in de leeftijd van oudste kleuters of de eerste graad lager onderwijs. Het ene kind kreeg een pot vol snoep, het andere kind kreeg een pot waarin maar enkele snoepjes zaten. De leerkracht vertelde aan de kinderen dat ze de snoepjes mochten opeten en verliet daarna de klasruimte. Nu bestudeerde men de reactie van de kinderen. De eerste reactie van de kinderen met de volle pot was meestal het weigeren om te delen. Later gaven ze toch toe en deelden ze met de andere kinderen. Toch werden de snoepjes niet helemaal eerlijk verdeeld en had het kind met de volle pot snoep nog steeds de meeste snoepjes (SBS6, 2017). Kinderen reageren na de leeftijd van 4 jaar nog steeds op een egocentrische manier maar gaan zichzelf vlug bijsturen, worden empathischer en gaan meer rekening houden met anderen (Van der Ploeg, 2016).

Door de egocentrische ingesteldheid hebben jonge kinderen moeite om zich in te leven in anderen. Met andere woorden, ze hebben moeite met empathie. Ze kunnen zich moeilijk voorstellen wat een ander denkt en wat hun reactie zou kunnen zijn op een bepaalde handeling die zij stellen. Dit kan ook gevolgen hebben bij het ruilen en delen met elkaar (Feldman, 2007, p. 271). Zo kunnen ze voor de situatie komen te staan dat ze graag een voorwerp van een ander kind willen hebben en dus willen ruilen, maar dat het andere kind zijn voorwerp niet kwijt wil (Van der Ploeg J., 2016). Bij sommige kleuters moet het delen aangeleerd worden. Dit komt door de egocentrische houding van de kinderen. Het is belangrijk als leerkracht om delen te stimuleren in de klas. Dit kan je doen door kinderen die het moeilijk hebben met delen, zaken te laten uitdelen in de kring. Bijvoorbeeld de muziekinstrumenten, lintjes, de symbooltjes... (De Tandem, 2002).

Een ander voorbeeld van de ruilhouding van kinderen is het onderhandelen. Zo zijn er kinderen die verschillende ruilvoorstellen doen en daar ook over nadenken. Bertrands, E. & Plessers, V. (2003) geven het voorbeeld van een jongen die graag een gele cape wilde hebben. Hij stelde eerst voor om te wisselen met een zwarte cape. Toen dat niet werkte, stelde hij voor om zijn koek af te staan. Zo paste hij steeds zijn voorstellen aan tot dat de andere kleuter akkoord ging. Hij kreeg uiteindelijk de gele cape in ruil voor twee koeken en een drankje. De kinderen wogen hierbij voor zichzelf af wat ze voor het andere voorwerp over hadden en wat dus voor hen belangrijk was. Ze kenden hierbij een waarde toe aan de voorwerpen.

2.3.6 Ruilen en delen op schoolniveau

Het delen op schoolniveau zit in de lift. Zo zijn er al heel wat scholen die buiten de schooluren de school open zetten voor buitenschoolse initiatieven. Zo zijn er scholen die tijdens de schoolvakanties hun deuren openzetten voor kampen, muziekschool, damclub, Zo maakt Kind en Gezin bijvoorbeeld in VBS Sint Pieter te Kuurne gebruik van een vrij lokaal om consultaties te doen. Op de site van stedelijk onderwijs (z.d.) kunt u een klaslokaal, refter, turnzaal, speelplaats, ... buiten de schooluren reserveren. Zo proberen ze de ruimtes optimaal te benutten door ze open te stellen voor de buurt wanneer er geen school is.

In vele scholen zijn er ook al initiatieven rond delen. Zo zijn er al scholen die een deelkast hebben waarvan ouders gebruik kunnen maken. In de Vuurtoren in Oostende hebben ze dit jaar voor het eerst een rommelmarkt georganiseerd. Hier konden ouders spullen verkopen die ze niet meer nodig hebben (De Vuurtoren, 2018). In VIVES campus Brugge hebben ze een Swishing-event georganiseerd. Hier konden studenten miskochte of niet vaak gedragen kledij inruilen voor punten. Die punten konden ze opnieuw inruilen voor nieuwe, miskochte of niet vaak gedragen kledij van andere studenten (Swishing, z.d.).

“Ik deel” is een initiatief van veranderwijs.nu. Zij helpen scholen om zich te verdiepen in het delen op school. Ze geven ook inspiratie voor mogelijke acties die je met de school kan oprichten zoals bijvoorbeeld een boekenruilbeurs, spelletjes weggeven in een weggeefkast, samen groenten kweken in de moestuin... (Veranderwijs.nu, z.d.).

3. Praktijkanalyse

Wij mogen onze bachelorproef uitvoeren in basisschool De Posthoorn te Wevelgem, met als adres Normandiëstraat 57 8560 Wevelgem. De directeur heet Dirk Demeyere en we gaan specifiek aan de slag in de derde kleuterklas van kleuterjuf Veerle Callens. De klas telt 26 kinderen met de leeftijd van vijf tot zes jaar.

Op 27 november 2017 gingen wij voor het eerst op bezoek in de school. Toen hadden we een afspraak met de directeur, de interne coach en een leerkracht die op schoolniveau werkt in de MOS-groep. De school vormt namelijk al enkele jaren een MOS-groep op school. De MOS-groep bestaat dit jaar uit kleuterjuf Mia Herssens (vervangen door juf Veerle Callens), juf lager onderwijs Mariska Bisschop, de kriebeldames, directeur Dirk Demeyere en Christof Verschaete als preventieadviseur. Het MOS-team volgt regelmatig navormingen en geven hun kennis door aan collega's binnen de school. Ze werken een jaarplanning uit met verschillende thema's die aan bod moeten komen waardoor ze ook informeren aan leerkrachten die niet in het MOS-team zitten, maar wel de kennis moeten overdragen naar de leerlingen. Het is bijgevolg belangrijk dat wij hen ook contacteren en informeren, voornamelijk de voorzitter juffrouw Mariska (leerkracht in het eerste leerjaar), binnen het bedenken en vormgeven van ontwerpen omtrent duurzame ontwikkeling.

Dit schooljaar werden er al verschillende acties uitgewerkt en uitgevoerd door de MOS-groep. Zo heeft er bijvoorbeeld aan het begin van dit schooljaar al een workshop plaatsgevonden, namelijk 'Wat is er aan de hand, Viesvuiland?' waarbij de oudste kleuters en de eerste graad lager onderwijs afval leerden sorteren. Ook deed men mee aan dikke truiendag en aan 'Tutti Frutti' waarbij men fruit aanbiedt aan de leerlingen. Ze hebben ook een kindermilieuraad op school waarbij leerlingen uit de derde graad lager onderwijs nadenken over het uitvoeren van verschillende acties omtrent het milieu in de school. Zo hebben zij de dikke truiendag mee helpen organiseren en promoten aan de hand van posters.

Ze werken dit jaar zowel rond verkeer als rond energie, de natuur, voeding, milieuvervuiling, kraanwater, dikke truiendag en tuinieren. Deze thema's worden geïntegreerd doorheen het hele jaar en in de kleuterklassen, doorheen verschillende thema's. In het lager onderwijs binnen verschillende werothema's. De deeleconomie komt dit schooljaar aan bod in de 'Actie Diamant', op het einde van het schooljaar. Het is een actie die ouders en scholen aanzet om duurzaam om te gaan met schoolmaterialen (MOS Vlaanderen, 2015). De school probeert ook elke maand te werken aan een groene speelplaats. Ze proberen er telkens een nieuw element aan de speelplaats toe te voegen waardoor de speelplaats wat duurzamer wordt.

Kortom, de school besteedt veel aandacht aan de duurzame ontwikkeling. Mede door de MOS-werking, maar ook in de klas valt het op dat er heel wat houten speelgoed te vinden is. Ook op de speelplaats gebruikt men vooral houten speeltoestellen en er is daar ook een compostbak te vinden. De kinderen krijgen drankjes van Oxfam uit glazen flesjes en er is ook een moes- en kruidentuin. De leerkracht besteedt ook aandacht aan insecten en planten en duidt de kleuters erop wanneer zij er geen zorg voor dragen. De leerkracht werkt ook vaak met kosteloos materiaal. Zo mogen de kinderen in de poppenhoek met noten en kastanjes spelen en worden de kinderen op zoektocht door de klas gestuurd om kosteloze materiaal te verzamelen voor hetgeen dat ze willen maken.

De school laat ons vrij in de uitwerking van onze bachelorproef. Ze hebben geen specifieke verwachtingen van ons maar we moeten rekening houden met bouwwerkzaamheden op de speelplaats. Het zal niet mogelijk zijn om de speelplaats te gebruiken. Ze verwachten van ons dat we in overleg treden met de MOS-groep zodat zij er eventueel verder op kunnen werken naar de andere leeftijden op de school toe en/of zodat zij er in de komende jaren ook mee verder kunnen werken.

Op 9 maart 2018 gingen we voor een tweede keer op bezoek in De Posthoornschool. We maakten voor de eerste keer kennis met juf Veerle en de kinderen uit haar klas. Het viel ons op dat er een digibord aanwezig was in de kring van de klas. Daar mogen we gebruik van maken. Juf Veerle vertelde ons dat sommige spelmaterialen in haar klas tweedehands zijn. Ze probeert daar zelf zoveel mogelijk aandacht aan te besteden, maar de kleuters hebben hier geen weet van. Zij zit zelf sinds dit schooljaar in de MOS-groep.

De kleuters gebruiken ook veel poppen in de klas. Wanneer er tijd over is, mogen de kinderen poppenkast spelen voor elkaar. Sommige kinderen hebben nood aan prikkels en uitdaging. Dat ondervonden we aangezien sommige kinderen een liedje, die ze nog maar een paar keer gehoord hadden, al vanbuiten kenden. Ook herkenden ze een heleboel vlaggen van landen, stelden ze vragen aan de leerkracht naar meer kennis over de landen enzovoort.

Wanneer de kleuters samenwerken of samen spelen, valt het op dat ze zich niet standvastig vasthouden aan bepaalde regels. Er zijn bijvoorbeeld vier kleuters toegelaten aan het digibord, maar ze werken aan de hand van een zandloper. Wanneer al het zand in de zandloper naar beneden gelopen is, is het de beurt aan de volgende kleuter. Er wordt echter regelmatig ruzie gemaakt om wie er eerst aan de beurt is, wie daarna enzovoort. Bovendien beginnen de andere kleuters al op het bord te tikken terwijl zij nog niet aan de beurt zijn. Ook met concreet materiaal komt er af en toe een discussie of ruzie voor. Kortom, kleuters zijn egocentrisch ingesteld en vooral wanneer ze enthousiast zijn, kunnen ze zichzelf niet altijd bedwingen en hun beurt afwachten. Dit komt overeen met de visie op het delen van kleuters (en hun egocentrische houding) in de literatuurstudie.

4. Onderzoeksvraag

Tijdens ons opzoekwerk voor onze literatuurstudie merkten we op dat onze samenleving gekenmerkt wordt door de wegwerp- en consumptiemaatschappij. Dit sprak ons meteen aan. Vervolgens stootten we op de Piraminder (Netwerk bewust verbruiken, 2016). Deze piramide met verschillende lagen, zorgt voor handvatten om duurzamer aan de slag te gaan. Tijdens ons bezoek aan de school hoorden we dat er een MOS-werking was. De MOS-werking besteedde nog geen aandacht aan de Piraminder. Wij zagen in de Piraminder meteen een leidraad die wij konden gebruiken bij onze acties in de kleuterklas. Op deze manier kwamen wij tot volgende onderzoeksvraag:

‘Hoe kunnen we het concept van de ‘Piraminder’ laten leven op de kleuterschool?’.

Wij willen aan de hand van de Piraminder de kleuters ervan bewust maken dat de wegwerp- en consumptiemaatschappij onze aarde ziek maakt. Dit willen we doen daar hen op speelse manieren kennis te laten maken met de Piraminder en hen ook te laten meedenken en mee organiseren van mogelijke acties.

Om gericht op onze onderzoeksvraag te kunnen antwoorden stelden we drie deelvragen op:

- 1) Hoe kunnen we het concept en het achterliggende doel van de Piraminder concreet en bevattelijk maken voor oudste kleuters?
- 2) Hoe kunnen we ervoor zorgen dat er op schoolniveau concrete en haalbare acties doorgaan volgens de filosofie van de Piraminder?
- 3) Hoe kunnen we de ouders stimuleren om deel te nemen aan de acties opdat zij op termijn het concept van de Piraminder meenemen in hun eigen gedrag?

Aangezien onze onderzoeksvraag uit drie deelvragen bestaat, gebruiken we ook verschillende onderzoeksmethodes. Voor de eerste deelvraag omtrent het concept en het achterliggende doel van de Piraminder bij de oudste kleuters gebruiken we een groepsgesprek. We stellen het concept concreet voor door middel van foto's. Op die manier polsen we bij de kleuters wat zij er allemaal over weten. Dit gesprek wordt aan het begin van ontwerpweek één uitgevoerd, maar ook op het einde van ontwerpweek twee. Binnen deze deelvraag is de doelgroep de oudste kleuters. We verwerken de resultaten van deze gesprekken door de gesprekken met elkaar te vergelijken. Aan de hand van de reacties van de kleuters kunnen we al opmerken of ze er al dan niet al meer van weten.

Naar de ouders toe polsen we aan de hand van een enquête. Die enquêtes bevragen het aankoopgedrag, het weggooien van spullen, het lenen van spullen, de kennis van duurzamere initiatieven met een link naar de lagen van de Piraminder en het participeren hierin (o.a. de deel- of ruilkast, online weggeefgroepen, ruilbeurzen, repaircafé's, LETS, ...), het maken van gebruiksvoorwerpen en het rekening houden met de duurzaamheid van producten. Binnen deze deelvraag is de doelgroep de ouders van alle kinderen uit de kleuterschool. De gegevens worden verwerkt door te turven en de aantallen vervolgens te linken aan procenten. Zo kunnen we de percentages meedelen aan de ouders. Tijdens de tweede week gaan we in gesprek met de ouders die deelnemen aan de ruilbeurs.

Deelvraag twee bevat geen onderzoeksmethode. Deze deelvraag wordt gerealiseerd door de uitwerking van een handleiding. Deze handleiding maakt het mogelijk voor de school om nog meer acties uit te werken. Ook staat er een stappenplan in voor het swishing-event dat wij georganiseerd hebben. Wij hebben namelijk tijd tekort om alle acties op schoolniveau zelf uit te voeren. Op die manier krijgt de school de juiste handvaten in de handleiding zodat zij het wel kunnen uitvoeren.

5. Ontwerpen

Overzicht van de ontwerpweken

Ontwerpweek 1:

1. Poppenspel over Lou en de dieren van de Piraminder
2. Gezelschapsspel rond de Piraminder
3. Lied maken over de Piraminder
4. Gesprek rond wegwerpmaatschappij en aankoopgedrag van de mens
5. Zelf zeep maken
6. Ruilhoek in de klas
7. Enquête voor de ouders rond aankoopgedrag

Ontwerpweek 2:

1. Ruilbeurs
2. Weggeeftrap
3. Promofilmpje
4. Vervolg gesprek met de kleuters

5.1 De ontwerpen van ontwerpweek 1

5.1.1 Poppenspel over Lou en de dieren van de Piraminder

Doelen:

OA 38 Nadenken en spreken over eigen muzische uitingen en die van anderen (beschouwen)

OL 4 Genieten van kunstzinnige expressies (bijvoorbeeld poppenspel, theater, musical, film, kinderboeken, gedichten ...) in de vertrouwde klas en vertolkt door vertrouwde personen.

OA 70 Auditieve boodschappen interpreteren en er gepast op reageren

OL 2 Enigszins complexere verhalen begrijpen die een beroep doen op de fantasie, als die verhalen visueel ondersteund worden.

EDO doelen:

- Omgaan met emoties
- Nieuwe kennis

Concretisering:

- De kleuters genieten van het poppenspel dat uitgevoerd wordt door leerkrachten in de klas.
- De kleuters onderscheiden de verschillende figuren uit het verhaal (gebaseerd op de werking van de verschillende lagen van de Piraminder).
- De kleuters begrijpen waar elk personage voor staat (gebaseerd op de werking van de verschillende lagen van de Piraminder).

Duur van de activiteit:

Het verhaal duurt ongeveer 20 tot 25 minuten.

Materiaal:

- Handpoppen met bijbehorende kledij (varken, koe, eend, paard, schaap, kikker)
- Lou
- Blok, potlood, houten bal
- Een bal
- Houten gekleurde blokken
- Glimmende stof + sluitspeld

Verloop:

Organisatie:

De kleuters zitten allemaal op de banken in de kring. *Sophie speelt het hoofdpersonage Lou. Margot speelt de nevenpersonages.* Het poppenspel wordt gespeeld vanop de mezzanine in de klas. Die grenst aan de kring. Dit is de gebruikelijke poppenkasthoek.

Inleiding: We vragen aan de kleuters of er nog dingen zijn die ze nog hebben en toch heel graag zouden krijgen. Enkele kleuters komen aan het woord. Daarna zegt Sophie geheimzinnig dat zij ook iemand kent die graag iets wil hebben. Ze neemt de handpop Lou erbij en start met het poppenspel. Ze schetst eerst de probleemsituatie van Lou.

Lou zoekt in haar speelgoedkast. Na een tijdje kijkt ze verdrietig naar het publiek.

Lou: Hallo iedereen... Ik ben Lou. Weten jullie waarmee ik kan spelen? Dit is mijn speelgoedkast, maar ik weet niet waarmee ik kan spelen. Ik heb nergens zin in...

Reacties uit het publiek

Lou: Nee, daar wil ik ook niet mee spelen. Ik wil spelen met iets ronds... Ik wil kunnen rollen, gooien, stuiteren, ... Het is een...?

Reacties uit het publiek

Lou: Ja, inderdaad! Een mooie, glimmende en kleurrijke bal! Maar ik heb een probleem. Ik heb helemaal geen mooie bal... Ik zal het eens aan mama vragen.

Lou gaat naar haar mama.

Mama: Dag Loutje, hoe gaat het? Ben je aan het spelen?

Lou: Nee! Ik vind alles in mijn speelgoedkast saai. Ik wil een mooie, glimmende bal, mama... Alsjeblieft?

Mama: Geen sprake van! Je hebt een kast vol speelgoed. Je wordt helemaal niet gelukkig van al dat speelgoed.

Lou: Pfff... *Lou kijkt verdrietig.*

Mama: Weet je wat, ik ken wel iemand die je kan helpen. Ik ken een varkentje, Zeno Zoek heet hij en hij kan heel goed zoeken! Misschien kan hij je helpen om iets te zoeken dat op een bal lijkt.

Mama vertrekt en Lou gaat op zoek naar Zeno Zoek.

Midden: In dit gedeelte van het poppenspel komen alle lagen van de Piraminder aan bod. Elk personage staat meestal voor één laag van de Piraminder. 'Dina Deel' en 'Romy Ruil' delen een laag uit de Piraminder.

- Gebruik wat je hebt met Zeno Zoek

Lou gaat overal op zoek naar Zeno Zoek. De kinderen kunnen Zeno al ergens zien. Lou vindt hem niet en gaat in interactie met het publiek. Uiteindelijk vindt ze hem.

Lou: Eindelijk heb ik je gevonden! Zeno Zoek, je moet me helpen.

Zeno Zoek: Wat kan ik voor je doen?

Lou: Ik wil heel graag spelen met een mooie, kleurrijke, glimmende bal, maar ik heb die niet... Weet jij wat ik kan doen?

Zeno Zoek: Je hebt geluk, ik ben heel goed in het zoeken van iets wat op een bal lijkt en waar je ook leuk mee kan spelen. Laten we eens iets zoeken wat ook kan rollen en stuiteren en waarmee je kan gooien.

Zeno Zoek en Lou gaan op zoek. Uiteindelijk hebben ze een drietal voorwerpen verzameld. Lou heeft twee voorwerpen verzameld die niet op een bal lijken. Zeno heeft een houten bolletje gevonden. Ze leggen de drie voorwerpen naast elkaar.

Zeno Zoek: Wat denk je ervan? Zou één van deze voorwerpen kunnen dienen als bal?

Lou: (*zucht*). Hm... Ik weet het niet. Wat denken jullie?

Reacties van het publiek. Lou test de verschillende voorwerpen uit.

Zeno Zoek: Ik vind dat het houten bolletje het beste op een bal lijkt! Hij is stevig, hij kan rollen, je kan hem gooien, ... Super leuk!

Lou: Je hebt gelijk, Zeno! Ik kan eindelijk spelen. Dankjewel voor je hulp en tot de volgende keer!

Zeno Zoek: Dag!

Lou speelt volop met het houten bolletje, maar na een tijdje kijkt ze weer verdrietig.

Lou: Dit is ook saai! Ik wil iets anders. Ik wil niet rollen, ik wil niet gooien, ... Ik wil springen! Misschien weet mama raad. Mama?! Mama?!

Mama: Wat is er Lou? Heeft Zeno Zoek niet geholpen?

Lou: Jawel, maar nu wil ik springen! Hoe kan ik springen mama? Ik wil een trampoline!

Mama: Maar Lou toch... Je bent nog steeds niet blij met wat je hebt, maar misschien kan Dina Deel je helpen. Delen maakt je vast wel blij!

Lou: Dankjewel mama! Ik zal haar eens roepen.

Samen met het publiek roept Lou Dina Deel.

o Deel met Dina Deel

Lou: Dina?! Dina Deel?!

Dina Deel: Ja, hallo! Dat ben ik! Wat kan ik voor je doen?

Lou: Ik wil springen! En niet zomaar... Ik wil springen op een trampoline. Weet jij hoe ik aan een trampoline kan geraken? Ik heb geen trampoline en ik heb ook niks wat erop lijkt.

Dina Deel: Eens denken... *Dina denkt na.* Jouw buurjongen heeft een trampoline. Misschien wil hij delen met jou. Je hoeft dan geen trampoline te kopen, maar je kan toch springen! We zullen het hem eens vragen.

Lou: Joepie!

Buurjongen komt op.

Lou: Hallo buurjongen! Heb jij een trampoline? Ik wil graag springen, maar ik heb geen trampoline en alles kopen is niet goed...

Buurjongen: Ja, ik heb een trampoline. Wil je delen? Je mag komen springen hoor.

Lou: Joepie! Dank je Dina Deel, delen is leuk!

Lou en haar buurjongen springen op de trampoline. Na een tijdje hijgt Lou, ze is moe.

Lou: Pfff... Ik ben moe geworden van al dat springen! Zullen we naar binnen gaan?

Buurjongen: Dat is goed. Kom maar mee!

Lou: Wauw, wat een mooie kast vol speelgoed... Oh en wat zie ik daar! Een prachtige, glimmende bal... Dankjewel voor het springen. Ik ga nu weer naar huis. Dag!

o Ruil met Romy Ruil

Lou komt verdrietig thuis. Ze gaat zitten met haar hoofd tussen haar handen.

Lou: Wat een mooie bal was dat... Wat zou ik die ook graag hebben!

Mama: Wat is er Lou? Je kijkt zo verdrietig. Was het springen niet leuk? Heb je je pijn gedaan?

Lou: Nee, het was super leuk maar ik zag zijn speelgoedkast en ik zag mijn droombal. De mooiste bal die ik ooit gezien heb... Ik wil zo graag zijn bal hebben, mama. Wat moet ik nu doen?

Mama: Soms willen mensen ruilen, Lou. Jouw buurjongen wil misschien iets uit jouw mooie speelgoedkast hebben. Wanneer je ruilt, geef jij hem iets en hij geeft jou iets terug. Romy Ruil weet daar veel over, vraag het haar maar eens.

Lou: Ok mama...

Lou gaat op zoek naar Romy Ruil.

Romy Ruil: Hallo! Wie ben jij?

Lou: Ik ben Lou. Kan jij goed ruilen? Ik zag een mooie bal in de speelgoedkast van mijn buurjongen maar ik weet niet hoe ik kan ruilen. Wil je me helpen?

Romy Ruil: Natuurlijk! Ik ga mee.

Lou en Romy Ruil gaan naar de buurjongen. Ze bellen aan en de buurjongen doet open.

Buurjongen: Hey Lou en...?

Romy Ruil: Romy! Romy Ruil. Vertel maar, Lou!

Lou: Wel hm... Ik zag je mooie bal in je speelgoedkast en die zou ik graag hebben. Wil je ruilen? Ik heb ook veel speelgoed en er zit misschien iets bij dat je leuk vindt.

Buurjongen: Ja hoor! Ik speel nooit met mijn bal. Eens denken... Ik wil graag houten blokken. Heb jij die?

Lou: Ja!

Romy Ruil: Goed zo! Jullie kunnen de bal en de blokken ruilen met elkaar. Zo hebben jullie allebei wat jullie graag willen, zonder dat jullie alles kopen!

Lou en de buurjongen ruilen met elkaar en ze beginnen te spelen.

Lou: Dankjewel Romy Ruil! Je bent de beste. Tot de volgende keer!

Romy Ruil: Veel speelplezier Lou! Dag!

o Tweedehands met Tim Tweedehands

Lou speelt met de glimmende bal die ze net ruilde met haar buurjongen.

Mama gaat eens kijken wat Lou aan het doen is.

Mama: Wat ben je aan het doen?

Lou: Kijk mama! Ik heb de mooie bal kunnen ruilen met de buurjongen. Hij wou graag mijn blokken hebben.

Mama: Wat leuk!

Lou: Mama, ik had graag ook een prinsessenjurk gehad. De buurjongen heeft een ridderpak maar geen prinsessenjurk. Gaan we een prinsessenjurk kopen?

Mama: Lou, een nieuwe prinsessenjurk en al dat speelgoed kosten veel geld. Heb je geen kleding meer dat je kan aantrekken?

Lou: Nee, ik wil graag een prinsessenjurk zodat ik samen met de buurjongen kan spelen.

Mama: Misschien moeten we eens naar Tim Tweedehands gaan? Hij heeft misschien wel een prinsessenkleding?

Lou: Ja! We gaan eens naar Tim Tweedehands!

Lou en mama gaan samen naar de tweedehandswinkel. In de tweedehandswinkel komen ze de eend Tim Tweedehands tegen.

Mama: Hallo Tim Tweedehands!

Tim Tweedehands: Hallo! Welkom in de tweedehandswinkel! Lou, weet jij wat een tweedehandswinkel is?

Lou: Nee, wat is dat?

Tim Tweedehands: Soms zijn er mensen die hun spullen niet meer gebruiken. Ze willen deze spullen nog niet weggooien omdat er misschien andere mensen zijn die deze spullen nog kunnen gebruiken. Dan kunnen ze hun spullen naar hier brengen en kunnen andere mensen deze spullen voor minder geld kopen.

Lou: Dus wij kunnen hier een prinsessenkleed kopen die andere kindjes niet meer gebruiken voor minder geld?

Tim Tweedehands: Inderdaad!

Lou: Mama gaan we snel eens rond kijken of er een prinsessenjurk te koop is?

Mama: Dat is goed Lou. Zie jij al ergens een prinsessenkleed?

Lou: Nee, ik vind nergens een mooi prinsessenkleed.

Mama: Misschien hebben ze geen prinsessenkleed. Ik zie wel dat ze mooie glimmende stof hebben. Misschien kunnen we met deze stof zelf een prinsessenkleed maken?

Lou: Ja! Gaan we dat doen mama! Gaan we samen een prinsessenjurk maken?

Mama en Lou kopen de glimmende stof. En gaan terug naar huis.

○ Maak met Mila Maak

Lou en mama komen thuis met de glimmende stof.

Lou: Ik weet niet hoe ik een prinsessenjurk moet maken mama.

Mama: Ik weet dit ook niet goed maar ik ken wel iemand die daar alles over weet. Mila Maak, de koe, weet heel goed hoe je een prinsessenjurk moet maken. Laten we hulp vragen aan haar.

Lou: Dat vind ik een goed idee mama. Mila! Mila Maak!

Mila Maak: Hallo Lou! Wat kan ik voor jou doen?

Lou: Mila Maak, kan jij mama en mij helpen met het maken van een prinsessenjurk?

Mila Maak: Natuurlijk kan ik jullie daarbij helpen! Hebben jullie al een mooie stof uitgekozen?

Lou: Ja, een mooie, glimmende stof.

Mila maak: Goed, dan beginnen we eraan. Wist je dat je niet alles hoeft te kopen Lou? Soms kan je ook dingen maken, net zoals je prinsessenkleed nu.

Mila Maak en Lou maken samen een mooi prinsessenkleed.

Mila Maak: Vind je het prinsessenkleed mooi?

Lou: Ja! Super mooi! Nu kan ik mij, samen met de buurjongen, verkleden!

○ Koop met Kas Koop

Wanneer Lou het kleedje eens past, komt Kas Koop langs.

Kas Koop: Hallo Lou, wat ben jij mooi in je prinsessenkleed! Waar heb je dat kleed gekocht?

Lou: Ik heb het kleed niet gekocht! Ik heb samen met Mila Maak het prinsessenkleed gemaakt.

Kas Koop: Amai! Wat heb je dat goed gedaan! Zijn er nog vrienden op bezoek gekomen?

Lou: Ja, er zijn veel vrienden op bezoek gekomen! Weten jullie nog wie er allemaal op bezoek kwam?

Reactie van het publiek.

Lou:

Zeno Zoek is langs geweest. Hij heeft mij geholpen bij het zoeken naar iets wat op een balgeleek.

Daarna kwam Dina Deel op bezoek. Ik wou graag springen op een trampoline. Zij vertelde mij dat de buurjongen misschien zijn trampoline wou delen. Zo kon ik ook op een trampoline springen zonder hem te kopen.

Ook Romy Ruil kwam langs. Zij heeft ervoor gezorgd dat ik de mooie, glimmende bal van de buurjongen kon ruilen met mijn blokken die hij graag wou hebben.

Daarna gingen we langs bij Tim Tweedehands. Daar kochten we mooie glimmende stof voor minder geld. Dit omdat er mensen zijn die deze stof niet meer nodig hebben.

Toen kwam Mila Maak langs. Zij hielp mij bij het maken van het mooie prinsessenkleed. En wie ben jij dan eigenlijk?

Kas Koop: Ik ben Kas Koop. Pas wanneer je alle andere dieren vrienden op bezoek hebt gehad en zij jou niet kunnen helpen, kom ik langs. Pas dan mag je voorwerpen nieuw aankopen maar het is daarbij belangrijk dat het niet meteen stuk kan gaan en dat het duurzaam is. Duurzaam speelgoed is bijvoorbeeld uit hout gemaakt. Dat is hard en gaat niet zo snel kapot als plastic. Heb jij zo'n speelgoed, Lou?

Lou: Ja, ik had houten blokken maar die heb ik nu geruild met de buurjongen. Is er in klas misschien speelgoed die duurzaam is en niet snel stuk gaat?

Reactie van het publiek.

Slot: *We komen naar beneden en we leggen alle personages bij elkaar. We voeren een kort reflectiegesprekje. We stellen enkele vragen aan de kleuters zoals:*

- Wat is er gebeurd?
- Wat deed ... (een personage)? Wat was het probleem? Hoe heeft hij/zij het probleem opgelost?
- Wie kwam er eerst? Wie kwam er daarna?

Link onderzoeksvraag:

PIRAMINDER

Dit sluit aan bij de onderzoeksvraag (meer specifiek de deelvraag omtrent het aanwenden van de Piraminder in de derde kleuterklas), aangezien we aan de hand van deze activiteit een eerste beeld scheppen van de Piraminder. We concretiseren de Piraminder voor de kleuters aan de hand van personages in een concreet verhaal. Het eerste EDO-principe dat hierbij hoort, is dan ook 'nieuwe kennis'. De kleuters maken, door het verhaal, op een speelse manier kennis met de verschillende lagen van de Piraminder en de betekenis van die lagen. Alle lagen komen in het poppenspel aan bod en worden voorgesteld door een dierlijk personage. Bovendien begrijpen ze de moraal van het verhaal: Je moet niet alles willen kopen. Dat gebeurt door het hoofdpersonage, Lou, die telkens maar nieuw speelgoed wil hebben.

Het tweede EDO-principe dat toepasselijk is bij dit poppenspel is 'omgaan met emoties'. Een poppenspel is namelijk een goede manier om kinderen zich te laten inleven in een situatie of een personage. Op die manier voelen de kinderen mee met wat er in het verhaal gebeurt en hoe de personages zich voelen. Zo komen de kinderen in het verhaal van het poppenspel in contact met verschillende gevoelens: de teleurstelling en het verdriet van Lou wanneer ze niet meteen krijgt of vindt wat ze wil, de blijheid van Lou wanneer ze een alternatief gevonden heeft, het enthousiasme van de verschillende dieren die hun eigenschappen laten zien, Het verhaal brengt bij de kinderen ook bepaalde emoties rond het onderwerp teweeg.

Evaluatie (na het uittesten):

De kleuters reageerden heel spontaan op de verschillende gebeurtenissen in het verhaal. Ze reageerden regelmatig en deden goed mee. Het poppenspel duurt relatief lang maar dat vonden de kleuters in deze klas net leuk. Ze bleven geboeid luisteren naar het verhaal van het begin tot het einde. Voor de meeste kleuters was het verhaal ook duidelijk aangezien ze op de vragen in de nabespreking konden antwoorden.

Het was echter moeilijk om de eigenschappen van de dieren te verwoorden. De kleuters konden via de pictogrammen op de T-shirts verwoorden wat het dier deed. Er kwam meteen ook een reactie van een kleuter die vertelde dat ze zelf ook al eens iets in een tweedehandswinkel gekocht had. Hier gingen we dan ook even op in. De achterliggende boodschap van het verhaal kwam bij de meeste kinderen binnen. De interactie die we uitlokten tijdens het verhaal bevestigde dat de kleuters het verhaal begrepen. De komende dagen laten we de kinderen het verhaal verder beleven doorheen de verschillende andere activiteiten. Op die manier gaan ze op een actieve manier aan de slag met de betekenis van de verschillende lagen en werken we vanuit impressie naar expressie.

Na het verhaal mochten de kleuters vrij spelen. Er gingen meteen twee kleuters naar de poppenkasthoek om daar met onze handpoppen aan de slag te gaan. Ze speelden het poppenspel na en probeerden daarbij de juiste personages te gebruiken.

Eventuele bijsturing:

Bij de nabespreking brachten we de personages mee naar beneden. We merkten op dat het voor de kinderen nog moeilijk was om de eigenschappen van de dieren te verwoorden. Door de knuffels naar beneden te halen, was het voor de kinderen gemakkelijker om terug te kijken op het verhaal. Elk personage heeft een T-shirt aan met daarop een pictogram. Zo kunnen de kleuters aan de hand van de pictogrammen de personages herkennen en verwoorden waarvoor ze staan.

5.1.2 Gezelschapsspel rond de Piraminder

Doelen:

OA 61 Kennis en ervaringen structureren

OL 2 Met hulp voorwerpen sorteren op basis van één opvallend kenmerk (bijvoorbeeld de kleur) of twee eenvoudige kenmerken combineren (bijvoorbeeld kleur en aantal tot drie).

OA 63 Kennis en ervaringen integreren

OL 3 Er blijkt van geven dat je verworven kennis en ervaringen kan gebruiken waar nodig.

OA 64 Inzichten verwerven over natuur en techniek (fysische kennis)

OL 2 Bezorgd omgaan met het milieu.

OA 68 Inzichten verwerven over getallen

OL 2 Tellen tot 10 en meer, een klein aantal voorwerpen (tot 5) herkennen zonder te tellen, enkele cijfers herkennen en ze koppelen aan het aantal.

OA 74 Visuele boodschappen interpreteren en er gepast op reageren

OL 1 Complexere en kleinere pictogrammen begrijpen.

EDO doelen:

- Nieuwe kennis
- Systemdenken

Concretisering:

- De kleuters verzamelen de kaarten die overeenkomstig zijn met de kaarten op hun bingokaart.
- De kleuters passen de alternatieven (niet kopen, maar gebruiken wat je hebt, delen en ruilen, tweedehands en maken) toe.
- De kleuters ontdekken waarom het beter is om geen nieuwe spullen te kopen.
- De kleuters tellen de kaarten op hun bingokaart en de stappen die ze moeten zetten op het spelbord.
- De kleuters herkennen de getalbeelden op de dobbelsteen en linken die aan het aantal stappen die ze moeten zetten op het spelbord.
- De kleuters begrijpen de visualisaties van de dieren op het spelbord en linken die aan het personage uit het poppenspel.

Duur van de activiteit:

Het spel duurt ongeveer 25 minuten per groep. Dit kan variëren door het verloop van het spel.

Materiaal:

Het spelbord, 4 pionnen, 4 lottokaarten, de bijbehorende kleine kaarten, een doosje om de kaarten met het speelgoed erop, in te leggen en 8 munten.

Verloop:

Organisatie:

De kleuters spelen en werken in hoeken. Er zitten 4 kleuters aan één van de tafels. Ze worden begeleid door (één van de twee) leerkrachten.

Inleiding:

Het spel wordt kort uitgelegd.

Elke kleuter krijgt een pion en een bingokaart in een bepaalde kleur (rood, groen, blauw of geel).

De leerkracht verdeelt de kaarten over de kleuters.

Elke kleuter krijgt van elke kleur 2 kaarten. Ze krijgen elk nog 1 extra kaart die niet hun eigen kleur heeft. (Aan de achterkant van elk kaartje staat een gekleurd bolletje).

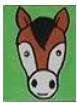
In de winkel worden er 8 kaarten gelegd (van elke kleur 2 kaarten).

Elke kleuter krijgt ook 2 centen.

Bij Mila Maak worden alle combinatiekaarten klaargelegd.

Midden:

Speel het spel. De leerkracht begeleidt het spel en helpt indien nodig. Ze gooien met de dobbelsteen en mogen evenveel stappen zetten op het spelbord. Daarna gaat het spel als volgt:

Wanneer de kleuter op Romy Ruil (het paard) staat, mag hij een kaartje ruilen met een andere kleuter. Beide kleuters kijken wat ze nodig hebben op hun verzamelkaart en kunnen die kaartjes met elkaar ruilen.

Wanneer de kleuter op Dina Deel (het schaap) staat, vraagt hij aan één van de andere kleuters, die een kaartje heeft van zijn verzamelkaart, om dat kaartje te krijgen.

Wanneer de kleuter op Mila Maak (de koe) staat, kan hij de combinatiekaart verdienen die op zijn verzamelkaart staat als hij beide delen van de combinatiekaart heeft om in te ruilen. Indien hij de 2 deelkaarten niet heeft, kan hij niks doen.

Wanneer de kleuter op Tim Tweedehands (de eend) terechtkomt, mag hij maximum 2 keer iets kopen in de tweedehandswinkel. Voor alles wat gekocht wordt, wordt 1 geldstuk gegeven. Indien het geld op is, kan hij niks doen.

Wanneer de kleuter op Zeno Zoek (het varken) staat, mag hij zoeken tussen zijn eigen kaarten om één iets op zijn bingokaart te leggen.

Wanneer een speler op het vraagteken terecht komt, mag hij zelf een diertje kiezen en een bijhorende actie uitvoeren.

Wanneer de kleuter op het verbodsteken terecht komt, moet hij een beurt overslaan.

Wanneer een speler op de dobbelsteen terecht komt, mag hij nog eens gooien.

Indien het spel niet meteen vlot loopt, kan de leerkracht meespelen met een bepaalde kleuter en/of vragen stellen zoals:

- Op wie sta je nu?
- Wat doet dat personage?
- Wat zou je moeten doen?
- Welk speelgoed heb je nog nodig?
- Wie heeft er dat speelgoed?
- Hoe ga je ervoor zorgen dat jij dat speelgoed te pakken krijgt zonder het zomaar af te pakken of te kopen?

Slot: De kleuter die als eerste zijn/haar bingokaart vol heeft, is gewonnen. Achteraf kunnen we nog een kort reflectiegesprekje voeren.

- Wat moest je doen?
- Hoe heb je al het speelgoed kunnen verzamelen?
- Waarom zou je dat zo moeten doen?
- Wat hebben we niet gedaan?
- Wat vond je (niet) leuk? Waarom (niet)?
- Wie deed er niet mee met het spel? (*de kikker, Kas Koop*) Waarom denk je dat?
- ...

Link onderzoeksvraag:

PIRAMINDER

Dit sluit aan bij de onderzoeksvraag (meer specifiek de deelvraag omtrent het aanwenden van de Piraminder in de derde kleuterklas) aangezien de kleuters aan de hand van deze activiteit actief aan de slag gaan met de verschillende lagen (en betekenis) van de Piraminder. We concretiseren de Piraminder voor de kleuters aan de hand van personages in een spel, overeenkomstig met de personages uit het inleidende poppenspel. Op die manier maken de kinderen op een speelse manier kennis met de verschillende lagen van de Piraminder en de betekenis daarvan. Dat sluit aan bij het EDO-principe 'nieuwe kennis' aangezien ze nieuwe kennis verkrijgen over duurzame ontwikkeling, namelijk (de werking van) de Piraminder. De onderste laag komt echter niet aan bod tijdens het spel. Die is wel te zien in het midden van het bord, gezien we het kopen van nieuwe voorwerpen zoveel mogelijk moeten vermijden. Het sluit daarom ook aan bij het EDO-principe 'systeemdenken': alle verschillende alternatieven voor kopen worden aangekaart (eerst gebruiken wat je hebt, indien dat niet lukt kan je delen of ruilen enzovoort).

Reflectie 1 op 24 april 2018

Evaluatie (na het uittesten):

Het spel verliep vlot. Er was geen inkorting van de duur van het spel nodig gezien de kleuters gemotiveerd en enthousiast bleven spelen, niettegenstaande het spel relatief lang duurde.

De kinderen herkenden de verschillende personages uit het verhaal en linkten die aan hun bijbehorende actiekenmerken. We legden de knuffels bij het spel als houvast maar omdat er plaats te kort was, konden we de knuffels niet op de tafel laten liggen. Vooral in het begin hadden de kleuters de houvast van de knuffels met de pictogrammen op hun T-shirts nog nodig, maar na een tijdje kenden ze de betekenissen van de dieren uit hun hoofd.

Het viel sommige kleuters al op dat we moeten vertrekken vanuit gebruiken wat we hebben en daarna overgaan naar de volgende lagen. Dat kwam doordat de Piraminder gevisualiseerd staat op het spelbord.

Eventuele bijsturing:

Als alternatief voor het gebruik van de echte knuffelhandpoppen, zouden wij kaarten met foto's van de dieren op het spelbord leggen. Op deze manier hoeven de knuffels niet meer aan tafel te liggen en kunnen de kleuters toch gebruik maken van de pictogrammen op hun T-shirt.

Om verder in te spelen op het doel van de Piraminder en het spel verder te verdiepen, zullen we in het vervolg een thermometer in het spel brengen. Daarop wordt aangegeven dat de aarde koorts heeft en dat we samen de temperatuur moeten laten dalen. Hierbij leggen we de link naar de aarde die 'ziek' is door alle productie met de bijbehorende chemische stoffen, afval, ... en door de wegwerpmaatschappij. De temperatuur laten we dalen door middel van een graden- of puntensysteem. Wanneer de kleuters op de bovenste laag van de Piraminder staan, krijgen ze 4 punten. Daarmee mogen ze de temperatuur van 40°C verlagen met 4 graden. Dit doen we aan de hand van streepjes op de thermometer. Op de lagen eronder krijgen ze telkens 1 punt/graad minder.

Reflectie 2 op 25 april 2018

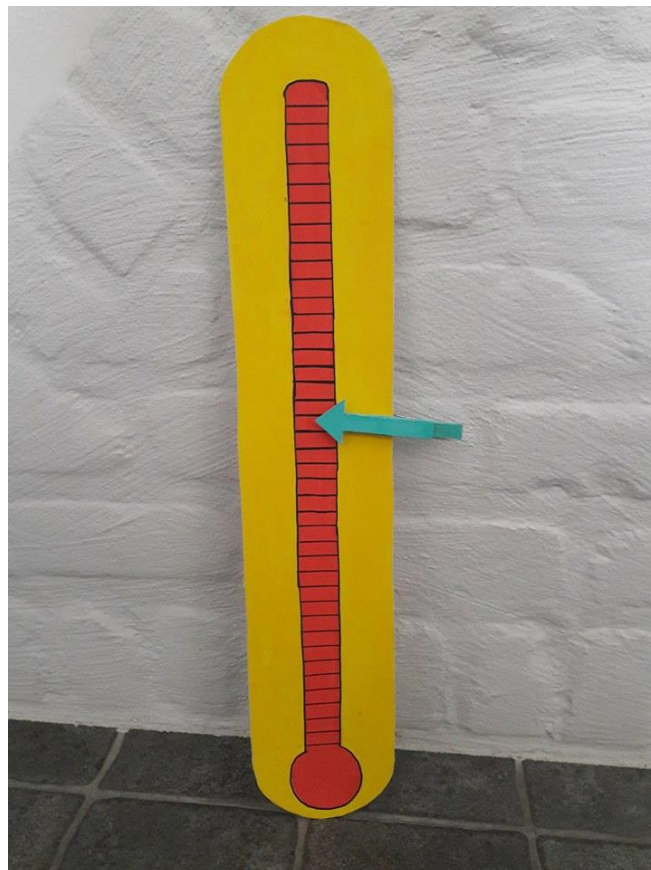
Evaluatie (na het uittesten):

Vandaag testten we het gezelschapsspel met de thermometer uit. Het viel ons echter op dat de focus op de lottokaarten verlegd werd naar de thermometer. Dat had als gevolg dat de kleuters vergaten om kaarten te ruilen, te delen, tweedehands aan te kopen, ... wanneer ze op de bijbehorende dieren op het spelbord stonden. Wanneer we hen daar op wezen, lag de focus weer op de lottokaarten en verloren ze de aandacht voor de thermometer. Het lijkt ons bijgevolg te moeilijk om beide opdrachten te combineren binnen één spel. Ze begrepen het doel en de werking van de thermometer wel.

Eventuele bijsturing:

De thermometer kan echter een variant van het spel zijn wanneer de kleuters uitgespeeld zijn met de lottokaarten of wanneer hun aandacht begint te verzwakken. We zouden aanraden om de opdrachten gescheiden te houden. Het is al een uitdaging voor de kinderen om (alle opdrachten bij) de dieren te onthouden en een bijkomende opdracht maakt het te ingewikkeld.

De leerkracht kan ervoor kiezen om de thermometer te bedienen en telkens, samen met de kleuters, te verlagen wanneer de kleuters er een kaartje bij hebben, maar dat is organisatorisch niet altijd haalbaar. Op die manier moet de leerkracht steeds bij het spel aanwezig zijn.

5.1.3 Lied maken rond de Piraminder

Eerste versie

Doelen:

OA 40 Muzisch omgaan met geluiden en muziek

OL 1 Vertrouwd worden met samenklank, dynamiek, klankkleur, structuur en vorm.

OL 2 De uitdrukkingmogelijkheden van muziek kennen en gebruiken.

OA 62 Kennis en ervaringen (creatief) voorstellen

OL 1 Ervaringen op een gevarieerde wijze representeren (bijvoorbeeld door middel van allerlei vormen van beeldende expressie, door rollenspel of door gebruik te maken van pictogrammen).

EDO doelen:

- Actiegerichtheid

Concretisering:

- De kleuters ervaren verschillende eigenschappen van muziek (tempo, ritme, ...) terwijl we het lied samen bedenken.

- De kleuters ervaren dat je een boodschap kan overbrengen aan de hand van liederen.

- De kleuters gebruiken hun ervaringen, die ze in de voorbije week opgedaan hebben, omtrent de Piraminder (en de overeenkomstige personages) om een liedtekst bij de muziek te bedenken.

Duur van de activiteit:

De activiteit duurt ongeveer 20 tot 25 minuten.

Materiaal:

Een CD-speler of computer

Een USB-stick of CD met de melodie

Verloop:

Organisatie:

De kleuters zitten allemaal op de banken in de kring.

Inleiding:

We vertellen de kleuters dat we een lied willen maken over de dieren die Lou kwamen helpen en er samen willen voor zorgen dat de wereld minder ziek wordt. Ook vertellen we hen dat we al een melodie hebben. De kleuters moeten ons helpen om op de melodie een passende liedjestekst te zoeken. Eerst vragen we wat we allemaal zouden kunnen zeggen aan andere mensen in het liedje. Hoe kunnen wij en ook de andere mensen helpen om de wereld minder ziek te maken (en dus minder te kopen)? Samen met de kleuters wordt er gebrainstormd. We tekenen en/of schrijven de ideeën van de kinderen op papier.

Midden:

We hopen dat we, na het brainstormen, verschillende ideeën zullen hebben. Daarna laten we de melodie aan de kleuters horen. We proberen enkele ideeën van de kinderen in zinnen te gieten, passend bij de melodie. We visualiseren de tekst aan de hand van tekeningen op de achterkant van het blad.

Indien het niet vlot gaat, kunnen we zelf ook al een strofe zingen zodat de kleuters er verder op kunnen werken en geïnspireerd zijn door de eerste strofe.

Slot:

Tenslotte zingen we het voorlopige of het volledige lied een paar keer samen. Indien het lied nog niet af is, kunnen we ervoor kiezen om een andere keer verder te werken met de kinderen of het lied zelf af te werken.

Link onderzoeksvraag:

Dit sluit aan bij de onderzoeksvraag (meer specifiek de deelvraag omtrent het aanwenden van de Piraminder in de derde kleuterklas) aangezien de kinderen, aan de hand van deze activiteit, speels omgaan met de achterliggende betekenis van de Piraminder maar ook anderen oproepen tot actie. Het is namelijk de bedoeling dat we dit lied zullen gebruiken in een promofilmpje naar de buitenwereld toe (voor ouders en andere klassen). Deze activiteit linkt dus de verschillende deelvragen aan elkaar (op kleuterniveau en naar ouder- en schoolniveau toe).

Het past bij het EDO-principe 'actiegerichtheid' omdat we samen met de kleuters een lied creëren waarmee we anderen kunnen oproepen tot het ondernemen van actie (aan de hand van een promofilmpje). Bovendien komen er in het lied allerlei ideeën aan bod om het probleem van de wegwerp- en consumptiemaatschappij aan te pakken. We zingen over de verschillende lagen van de Piraminder.

Evaluatie (na het uittesten):

Het maken van het lied verliep niet vlot. De kleuters vonden het heel moeilijk om strofes te verzinnen, zelfs zinnen maken lukte moeilijk. De mentor vertelde ons dat de kleuters het niet gewoon zijn om een lied te maken. Wanneer die zinnen dan ook nog op de melodie moesten passen, werd het nóg moeilijker.

Wij probeerden hen te helpen door extra begeleidende vragen te stellen, maar de zinnen bleven oppervlakkig. De kleuters verwoordden de verschillende dieren en de bijbehorende acties, maar verder dan dat kwamen de kleuters niet. Wij stopten onze activiteit toen we merkten dat de kleuters niet meer gemotiveerd waren omdat ze het te moeilijk vonden. Het brainstormen verliep vlot. We bereikten met de kleuters dus niet de doelen die we voor ogen hadden. Wij beslisten dan ook om het lied niet verder met de kleuters te maken maar om het lied zelf te maken en later aan te leren. We gebruikten hierbij wel de ideeën van de kleuters. We merkten tijdens het brainstormen wel op dat de kleuters de verschillende lagen van de Piraminder al goed kenden en dat ze ook wisten waarvoor de Piraminder staat.

Eventuele bijsturing:

De activiteit zouden wij bijsturen en het enkel houden bij het brainstormen in plaats van het maken van een lied. Door te brainstormen weet je ook wat de kleuters al allemaal weten en waaraan er nog extra aandacht moet besteed worden. Aan de hand van de, door de kleuters, aangereikte ideeën kan je als leerkracht een lied maken zonder dat het te moeilijk wordt voor de kleuters.

Tweede versie

Doelen:

OA 40 Muzisch omgaan met geluiden en muziek

OL 2 De uitdrukkingmogelijkheden van muziek kennen.

OA 62 Kennis en ervaringen (creatief) voorstellen

OL 1 Ervaringen verwoorden

OA 72 Ervaringen uitwisselen (communiceren)

OL 4 Praten over meegemaakte situaties, verhalen of concrete materialen

EDO doelen:

- Actiegerichtheid

Concretisering:

- De kleuters ervaren dat je een boodschap kan overbrengen aan de hand van een lied.
- De kleuters gebruiken hun ervaringen, die ze in de voorbije week opgedaan hebben, omtrent de Piraminder (en de overeenkomstige personages) om te brainstormen.
- De kleuters verwoorden hun ervaringen in grote groep.

Duur van de activiteit:

De activiteit duurt ongeveer 20 tot 25 minuten.

Materiaal:

Melodie op USB-stick of CD, een CD-speler of computer

Papier

Stiften

Verloop:

Organisatie:

De kleuters zitten allemaal op de banken in de kring.

Inleiding:

We kaderen het probleem van de wegwerp- en consumptiemaatschappij nog eens en vragen aan de kleuters of ze denken dat we dat in ons eentje kunnen oplossen. We leggen uit dat iedereen samen moet werken en dat we een lied willen maken om andere mensen op te roepen om mee te helpen. Ook vertellen we hen dat we al een melodie hebben, maar nog weinig tekst en dat de kleuters ons daarbij moeten helpen.

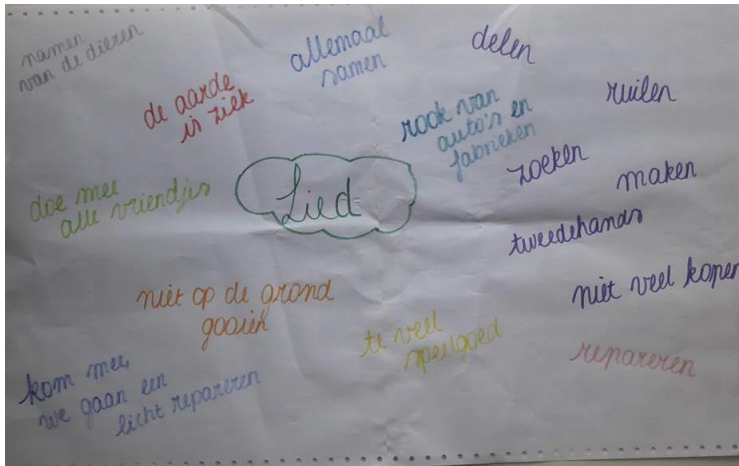
Midden:

We vragen we wat we allemaal zouden kunnen zingen in het lied waardoor andere mensen ook helpen om de wereld minder ziek te maken (en dus minder te kopen). Op die manier brainstormen we over het thema. We tekenen en/of schrijven alle ideeën van de kinderen op papier.

Slot:

Na het brainstormen, gaan we zelf verder met het uitschrijven van het lied.

In een volgende activiteit laten we het uiteindelijke lied horen en leren we het lied aan.

Lied

Ik wil een bal. Heb ik die al?
 Kijk! Zeno Zoek zoekt mee.
 Een rollend wiel, 't is van een step.
 Gebruik toch wat je hebt !

**We hebben heel veel spullen, ik hoop dat je het ziet.
 Dit kan niet blijven duren, zing nu mee met dit lied.
 Ja, samen met de dieren, de mensen groot en klein,
 we werken allen samen, want samen is zo fijn**

Een grote sprong, recht naar de zon.
 Kijk! Dina Deel deelt mee.
 Samen springen, 't is zo fijn.
 Ik deel met groot en klein.

**We hebben heel veel spullen, ik hoop dat je het ziet.
 Dit kan niet blijven duren, zing nu mee met dit lied.
 Ja, samen met de dieren, de mensen groot en klein,
 we werken allen samen, want samen is zo fijn.**

Ja, jij een blok en ik een bal.
 Kijk! Romy Ruil ruilt mee.
 Wij, samen ruilen, ik en jij.
 We zijn nu beiden blij.

**We hebben heel veel spullen, ik hoop dat je het ziet.
 Dit kan niet blijven duren, zing nu mee met dit lied.
 Ja, samen met de dieren, de mensen groot en klein,
 we werken allen samen, want samen is zo fijn.**

Ja, daar is Tim. Zie je hem staan?
 Kringloop langs de baan!
 Een winkel, spul van iedereen.
 Breng alles maar daarheen!

**We hebben heel veel spullen, ik hoop dat je het ziet.
Dit kan niet blijven duren, zing nu mee met dit lied.
Ja, samen met de dieren, de mensen groot en klein,
We werken allen samen, want samen is zo fijn.**

Een stof, een draad, een scherpe naald,
kijk, Mila Maak doet mee!
Super handig, beresterk,
ja, Mila doet het werk!

**We hebben heel veel spullen, ik hoop dat je het ziet.
Dit kan niet blijven duren, zing nu mee met dit lied.
Ja, samen met de dieren, de mensen groot en klein,
we werken allen samen, want samen is zo fijn!
Samen is zo fijn!
Samen is zo fijn!
Samen is zo... fijn!**

De melodie is te vinden op onderstaande link.

<https://youtu.be/Lcvks3wJufg>

5.1.4 Gesprek rond wegwerpmaatschappij en het aankoopgedrag van de mens

Eerste versie

Doelen:

OA 72 Ervaringen uitwisselen

OL 3 in groepsgesprekken naar andere kleuters luisteren en genieten van spreken met elkaar

OL 4 Filosoferen over vragen en onderwerpen

OA 61 kennis en ervaringen structureren

OL 1 Wat-vragen beantwoorden en stellen; waarom-vragen, hoe-vragen en wanneer-vragen beantwoorden en stellen en zo de functie, de zin en de betekenis van de dingen leren kennen en kunnen verwoorden.

EDO doelen:

- Systeemdenken
- Waardeontwikkeling
- Omgaan met emoties

Concretisering:

- Kleuters kunnen luisteren naar elkaar en respecteren de gespreksregels.
- Kleuters verwoorden hun gedachten rond de vraag 'Kan de Aarde ooit terug genezen?'
- Kleuters reageren op wat andere kleuters zeggen.
- Kleuters beantwoorden gerichte vragen.
- Kleuters weten waarom het belangrijk is dat we niet zomaar alles weggooien of kopen.
- Kleuters ontdekken wat afval doet met de aarde.

Duur van de activiteit:

De activiteit duurt ongeveer 15 tot 20 minuten.

Materiaal:

Verhaal: Gloop & Teo: Feest in het bos

Djapo. (2014). *Gloop & Teo Feest in het bos*. Elzele, België: Les Iles.

Afbeelding: Zieke aarde pagina 54

Davidfonds. (2009). *Cartoons 2009*. Leuven, België: Davidsfonds NV.

Verloop:

Organisatie:

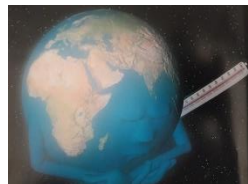
De kleuters komen in groepjes van 5 tot 6 kinderen in de kring zitten.

Inleiding:

De afbeelding van de zieke aarde wordt getoond.

De kleuters beantwoorden onderstaande vragen:

- Wat zie je op de afbeelding?
- Wat zou deze afbeelding willen zeggen?
- Waarom zou de aarde ziek kunnen zijn?

Startvraag:

Wij spelen heel graag met speelgoed net als Lou en haar buurjongen maar als wij altijd nieuw speelgoed willen, zou dat wel goed zijn voor de aarde?

Onderzoeksplan:**Waarvan:**

- Waarvan wordt onze aarde ziek?

Waarom:

- Waarom zou nieuw speelgoed niet goed zijn voor de aarde?
- Waarom willen kindjes altijd nieuw speelgoed?

Stukje uit verhaal Gloop en Teo: p6

Gloop weet wat Teo wil: Teo wil nieuw speelgoed. Gloop zegt: "Teo, de dingen die jij graag wilt, moeten gemaakt worden. Daar zijn heel wat grondstoffen voor nodig."

Wat:

- Wat kunnen we doen om de aarde weer gezond te maken?
- Wat zijn de verschillen tussen nieuw en tweedehandsspeelgoed?

Waar:

- Waar kunnen we speelgoed halen die niet nieuw is ?

Slot:

- *Waarvan wordt onze aarde ziek?*
- *Waar zouden we beter ons speelgoed halen om de aarde wat gezonder te maken?*

Reflectie 1 op 23 april 2018

Evaluatie (na het testen):

Er waren veel meer vragen nodig om tot een gericht antwoord te komen. We stelden deze vragen door in te spelen op de reacties van de kinderen en zo hun antwoorden en denkwijze in de juiste richting te sturen. We merkten tijdens het gesprek dat de kleuters al wat kennis hadden rond duurzame ontwikkeling. Voornamelijk over de derde laag van de Piraminder 'tweedehands' wisten ze veel te vertellen. Enkele kleuters brachten reeds zelf enkele voorwerpen naar een tweedehandswinkel. Hierbij merkten we op dat de kleuters voornamelijk al veel over die laag wisten, maar minder over het doel van de Piraminder, namelijk het verbruiken en kopen inperken.

Eventuele bijsturing:

We kiezen echter in het vervolg voor een concretere aanpak van het gesprek aan de hand van foto's. Deze foto's beschrijven de weg van hoe een product gemaakt wordt tot het moment dat het product gerecycleerd of weggegooid wordt en op die manier de aarde vervuult. We kiezen hiervoor omdat het gesprek eerst minder diepgang had en de prenten uit de boeken niet duidelijk genoeg waren voor de kleuters om zich in te leven in de situatie. Bovendien verkregen we niet de antwoorden die we voor ogen hadden en hadden we niet de indruk dat we met de kinderen de doelen bereikten. Het gesprek bleef oppervlakkig.

Ook gaan we hierbij nog extra aandacht schenken aan de verschillende lagen, om dieper in te gaan op het doel van de Piraminder, namelijk minder verbruiken. Op die manier kunnen we de kleuters aanzetten tot systeemdenken en brengen we het gehele doel in kaart vanaf de oorzaak tot aan het gevolg.

Tweede versie

Doelen:

OA 72 Ervaringen uitwisselen

OL 3 In groepsgesprekken naar andere kleuters luisteren en genieten van spreken met elkaar.

OA 61 Kennis en ervaringen structureren

OL 1 Wat-vragen beantwoorden en stellen; waarom-vragen, hoe-vragen en wanneer-vragen beantwoorden en stellen en zo de functie, de zin en de betekenis van de dingen leren kennen en kunnen verwoorden.

EDO doelen:

- Systeemdenken/ creatief denken
- Waardeontwikkeling

Concretisering:

Kleuters kunnen luisteren naar elkaar en respecteren de gespreksregels.

Kleuters verwoorden hun gedachten rond de vraag 'Kan de Aarde ooit terug genezen?'

Kleuters denken na over mogelijke gevolgen en oplossingen voor de aarde.

Kleuters reageren op wat andere kleuters zeggen.

Kleuters beantwoorden gerichte vragen die gesteld worden.

Kleuters weten waarom het belangrijk is dat we niet zomaar alles weggooien of kopen.

Kleuters ontdekken wat afval doet met de aarde.

Kleuters denken na wat het gevolg kan zijn van plastic speelgoed.

Duur van de activiteit:

De activiteit duurt ongeveer 15 tot 20 minuten.

Materiaal:

Afbeelding: Zieke aarde pagina 54

Davidfonds. (2009). *Cartoons 2009*. Leuven, België: Davidsfonds NV.

Foto's van:

- fabriek
- afvalberg
- auto's
- plastic auto
- kapot speelgoed
- vuilnisbak
- vervuilde zee
- olieraffinaderij

Verloop:

Organisatie:

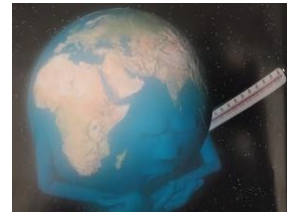
De kleuters komen in groepjes van 4 kinderen in de kring zitten.

Inleiding:

De afbeelding van de zieke aarde wordt getoond.

De kleuters beantwoorden onderstaande vragen:

- Wat zie je op de afbeelding?
- Hoe zie je dat de aarde ziek is?
- Wat zou deze afbeelding willen zeggen?
- Wat zou de thermometer willen zeggen?
- Hoe zou het komen dat de aarde ziek is?

Midden:

- Waarom zou de aarde ziek kunnen zijn?
- Wie vindt het niet fijn dat de aarde ziek is? Waarom niet?
- Wat doen we met het plastic als we het niet meer nodig hebben of wanneer we het willen weggooien? Waar brengen we het naartoe?
- Wat zou er kunnen gebeuren wanneer we het afval niet in een vuilbak gooien maar op de grond of in de zee?
- Waar leven ijsberen?
- Wat gebeurt er met het ijs op de plaatsen waar de ijsberen leven?
- Wij spelen heel graag met speelgoed net als Lou en haar buurjongen, maar als wij altijd nieuw speelgoed willen, zou dat wel goed zijn voor de aarde?

Stap 1: Leg de foto's door elkaar.

Stap 2: Laat de kleuters de foto's verwoorden.

Stap 3: De kleuters leggen de foto's in correcte volgorde.

Stap 4: Verwoord de weg van plastic.

- Wat zie je op de foto?
- Waarvan zou de auto gemaakt zijn?
- Wat maken ze in de fabriek?
- Zou de rook uit de fabriek goed zijn voor de aarde?
- Wat zou er eerst gebeuren?
- Wat zou daarna komen?
- Waarom hoort die foto daar volgens jou?
- Waar zou er plaats genoeg zijn voor zo'n grote machine?
- Waarom gebeurt dat? Waarom hebben we dat nodig?
- Zou het goed zijn dat we zoveel plastic gebruiken?
- Wat zouden we kunnen gebruiken in plaats van plastic, dat beter is voor de aarde?
- Wat zouden we kunnen doen wanneer we toch plastic moeten gebruiken?
- Zou het goed zijn om met de auto naar school te komen? Waarom wel/waarom niet?
- Wat zou er beter zijn een glazen fles of een plastic fles? Waarom denk je dat?
- Wat maakt de aarde nog ziek?

Slot:

- Wat zouden we nu kunnen doen om de aarde weer gezond te maken? Waarom denk je dat?

Link onderzoeksvraag:

PIRAMINDER

Op deze manier willen wij de kleuters dieper laten nadenken over wat het koopgedrag van de mens doet met de aarde. Door dit gesprek te voeren, wordt het voor de kinderen duidelijk waarom het belangrijk is om de lagen van de Piraminder te gebruiken bij het zoeken naar een bepaald materiaal. Door niet meteen tot kopen over te gaan, wordt de aarde minder ziek.

We willen de kinderen ook bijbrengen wat de wegwerpmaatschappij met de wereld doet. Ze zien vaak in hun omgeving dat spullen heel snel worden weggegooid. Wij willen dat de kleuters leren dat weggooiën van spullen niet zo goed is voor de aarde en dat spullen die stuk zijn of niet meer gebruikt kunnen worden, daarom zeker niet meteen in de vuilnisbak moeten, maar ook gerepareerd kunnen worden of dat je spullen die je niet gebruikt ook kan ruilen of delen met mensen. Door dit gesprek

willen wij vooral de gevolgen van de wegwerpmaatschappij en de gevolgen van het aankoopgedrag van mensen duiden aan de kinderen. Wij werken op die manier aan de eerste deelvraag 'Hoe kunnen we het concept en het achterliggende doel van de Piraminder concreet en bevattelijk maken voor oudste kleuters?'. We leren ze respectvol om te gaan met de natuur en met afval. We werken hier dus volgens het EDO-principe 'waardeontwikkeling', aangezien de kleuters op die manier de waarde van het milieu leren inzien en leren hoe belangrijk het is om de juiste keuzes te maken in verband met hun koopgedrag, het deponeren van afval, ...

Ook werken we aan het principe 'systeemen denken' door gebruik te maken van een fotoketting. Het zijn allerlei foto's die een aaneenschakeling van oorzaak-gevolgrelaties beschrijven (bijvoorbeeld: eerst worden de grondstoffen uit de grond gehaald, daarna wordt het plastic gemaakt in de fabriek, ...). Met die foto's willen we de kinderen laten nadenken over wat er gebeurt met materialen die stuk zijn of wat je allemaal nodig hebt om dat materiaal te maken. Ze gaan onder begeleiding van de leerkracht op zoek naar de juiste volgorde van de foto's.

Reflectie 2 op 25 april 2018

Evaluatie (na het testen):

Vandaag kozen we ervoor om het gesprek klassikaal te doen aangezien we op die manier meteen alle kleuters bereikten en er geen tijd genoeg was om het gesprek in kleine groep te voeren. We startten weer vanuit de prent waarop de kleuters konden zien dat de aarde ziek was en we kregen de indruk dat we meteen meer input kregen vanuit de kleuters. Ze vertelden spontaan over de ijsberen die hun leefruimte verliezen door het smelten van de ijskappen, over het gooien van afval op straat, ... Waarschijnlijk brachten de kleuters elkaar op ideeën aangezien het gesprek nu klassikaal gevoerd werd. De kleuters hadden de foto's namelijk op dat moment zelfs nog niet gezien.

Door het gebruik van de foto's werd het gesprek uiteindelijk concreter gemaakt en in de richting van 'ons onderwerp' gestuurd, namelijk het verminderen van al de (afval)productie op de wereld. We kozen ervoor om voornamelijk in te gaan op die problematiek gezien dit het onderwerp is van onze bachelorproef. De opwarming van de aarde bespraken we in het begin van ons gesprek, maar daar besteedden we verder geen aandacht meer aan tijdens het bespreken en ordenen van de foto's.

Eerst bespraken we de foto's en de kleuters deden hun best om te raden wat er op de foto's stond. Daarna mochten de kleuters de foto's in de juiste volgorde plaatsen. Omdat er een aantal foto's waren, was het niet evident voor de kleuters om de foto's zelfstandig in een juiste volgorde te plaatsen, maar door het stellen van enkele bijvragen, lukte het wel. We vroegen hen wat er op de andere foto's gebeurde, wat je eerst nodig hebt vooraleer je plastic speelgoed kan maken, waar het kapotte plastic speelgoed naartoe kan gaan, ... Op die manier is het de kleuters toch gelukt om de foto's in de juiste volgorde te leggen.

Eventuele bijsturing:

Omdat het aanvankelijk de bedoeling was om het gesprek in kleinere groepjes te houden, gebruikten we middelgrote foto's. Die bleken echter te klein voor het gesprek die dan uiteindelijk klassikaal werd gevoerd. Wij legden de redelijk kleine foto's op de grond in de kring en er mochten telkens enkele kleuters in het midden van de kring komen zitten om de foto's in de juiste volgorde te leggen. Daardoor werd het zicht voor de andere kleuters beperkt. In het vervolg zouden wij grotere foto's gebruiken en de foto's ergens ophangen (bijvoorbeeld op een bord) waardoor alle kleuters het kunnen zien en actief mee kunnen denken. De boodschap is echter aangekomen dus daar is geen bijsturing meer bij nodig.

5.1.5 Zelf zeep maken

Doelen:

OA 72 Ervaringen uitwisselen

OL 3 in groeps gesprekken naar andere kleuters luisteren en genieten van spreken met elkaar

OA 64 inzichten verwerven over natuur en techniek

OL 5 Met behulp van een stappenplan een constructie of bereiding uitvoeren.

EDO doelen:

- Actiegerichtheid

Concretisering:

- De kleuters verwoorden wat we allemaal gebruiken.
- De kleuters verwoorden wat we zelf kunnen maken.
- De kleuters volgen de stappen van het stappenplan in een correcte volgorde.
- De kleuters meten de correcte hoeveelheden af die nodig zijn voor het maken van het product.
- De kleuters durven hun ideeën verwoorden voor de volledige groep.

Duur van de activiteit:

Voor deze activiteit rekent u best 10 tot 15 minuten per groepje.

Materiaal:

Deel 1: Mila de koe (handpop)

Deel 2:

- Zeep maken:
 - vloeibare zeep
 - vormpjes
 - potjes
 - zeepblok
 - rasp
 - lepels
 - tafelbescherming

Indien je geen oude zeepblokken hebt, kunt u ook zeepvlokken aankopen. Deze aankoop is niet zo duurzaam. Indien er toch zeepvlokken worden aangekocht, worden die best in grote hoeveelheden gekocht. Zorg er ook voor dat er zo weinig mogelijk verpakkingsmiddelen aan te pas komen. Maak ook gebruik van restjes vloeibare zeep. Indien u deze niet hebt, koop dan ook deze in een grote hoeveelheid zodat er minder verpakking nodig is.

Verloop:

Organisatie:

De kleuters zitten allemaal in de kring.

Inleiding (deel 1)

Wij kopen heel vaak spullen die we eigenlijk ook zelf kunnen maken. Mila de koe weet daar namelijk alles over! (Mila de koe wordt erbij gehaald.)

Mila:

- Wat gebruiken we elke dag en zouden wij misschien ook wel zelf kunnen maken? (eventuele tip: Je gebruikt het om je te wassen.)
- Hoe zouden we dat kunnen maken?
- Wie weet nog iets anders dat wij zelf zouden kunnen maken?
- Waar kunnen we de materialen vinden?
- Wat hebben we allemaal nodig om zeep te maken?
- We zullen proberen de materialen te verzamelen. Maar hoe kunnen we dat doen?
- We kunnen misschien thuis eens kijken of we iets vinden die we daarvoor kunnen gebruiken?

Morgen kunnen we aan de slag gaan met de materialen.

Organisatie (deel 2)

De kleuters komen in groepjes van 6 kleuters aan tafel zitten.

Midden:

De kleuters gaan aan de tafel zitten. Ze krijgen per 2 een stappenplan om zeep te maken. Ze proberen samen de verschillende stappen te volgen.

Stap 1: Rasp oude blokken zeep tot schilfers.

Stap 2: Schep 3 lepels zeepvlokken en 1 lepel vloeibare zeep in een kommetje.

Stap 3: Goed mengen tot één geheel.

Stap 4: Vormpjes vullen met het mengsel. Probeer de vormpjes voorzichtig uit te duwen. Indien ze breken, begin opnieuw.

Stap 5: Goed laten drogen. Nu zijn ze klaar om te gebruiken.

Stappenplan:

● 1	●● 2	●●● 3	●●●● 4
	 <p>3 X</p> <p>1 X</p> <p>1 X</p>		

Slot: De kleuters gebruiken hun zelfgemaakte zeepjes.

Link onderzoeksvraag:

PIRAMINDER

We willen de kleuters eerst en vooral kennis laten maken met de verschillende lagen van de Piraminder vooraleer we het achterliggende doel behandelen. Het is dan ook een eerste stap naar onze deelvraag 'Hoe kunnen we het concept en het achterliggende doel van de Piraminder concreet en bevattelijk maken voor oudste kleuters?' De kleuters leren de laag 'maak' van de Piraminder beter kennen. Dit is de laag van Mila Maak, de koe. Deze actie zorgt ervoor dat de laag concreet wordt gemaakt voor de kleuters. De kleuters leren ook de laag 'gebruik wat je hebt' kennen. We maken gebruik van restjes zeep. Moesten we deze restjes niet opnieuw gebruiken, zouden we deze weggooien in de vuilnisbak.

We kunnen hier het EDO-principe 'actiegerichtheid' aan koppelen. De kleuters denken namelijk samen na over wat ze zelf kunnen maken. Ze denken ook na over de materialen die daarvoor nodig zijn. Daarna gaan ze aan de slag. Ze krijgen de kans om wat ze bedacht hebben ook effectief zelf te maken.

Door de kleuters dingen zelf te laten maken, hopen we dat de kleuters merken dat we niet altijd alles hoeven te kopen, maar dat we soms ook dingen zelf kunnen maken met restjes. Door resten te gebruiken, wordt er niks weggegooid. Dat is een stap in de goede richting om de wegwerpmaatschappij te doorbreken. We hopen dat de kleuters hier thuis over vertellen of zelf verder aan de slag gaan.

Evaluatie (na het testen):

Inleidend gesprek:

Het inleidend gesprek met de kleuters kwam moeilijk op gang. Ze kwamen namelijk moeilijk tot een antwoord bij de vraag "Wat gebruiken we vaak dat we zelf zouden kunnen maken?". De antwoorden die ze gaven waren geen antwoord op de vraag. Ze dachten vooral aan dingen die we konden knutselen, maar niet aan gebruiksvoorwerpen. Met andere woorden, er was veel sturing nodig. Dit deden we aan de hand van sturende vragen. De kleuters stonden ervan verbaasd dat we zelf zeep konden maken!

Zeep maken:

De kleuters waren super enthousiast om hun eigen zeepjes te maken. Het raspen van de blok zeep sprak hen aan. Het lukte hen goed om de juiste hoeveelheden af te meten. Ze konden het stappenplan goed volgen en wisten telkens ook wat ze moesten doen. Sommige kleuters vonden het vies om met hun handen in de zeep te zitten. Het voelde wat glibberig aan waardoor ze niet meteen wilden kneden. Eenmaal ze met hun handen in het mengsel geweest waren, vonden ze het leuk om te doen. De zeepjes uit de vorm halen was voor de kleuters het moeilijkst. We hebben daarbij de kinderen begeleid. Tenslotte legden we de gemaakte zeepjes op papier om te drogen. Toen we de zeepjes uiteindelijk van het papier wilden halen, lukte dat moeilijk omdat ze bleven plakken.

Eventuele bijsturing:

De zeepjes van de volgende groepjes plaatsten we op een bakmat. Dit zorgde ervoor dat we de zeepjes veel gemakkelijker konden losmaken. Verder was er geen bijsturing nodig.

5.1.6 Ruilhoek in de klas

Doelen:

OA 19 Rollen spelen

OL 2 Doen alsof

OA inzichten verwerven over getallen

OL 5 In eenvoudige wisselende situaties rekenhandelingen (aantal, hoeveelheid en rangorde) uitvoeren en verwoorden door de juiste begrippen te gebruiken, bijvoorbeeld bij meten.

EDO doelen:

- Actiegerichtheid
- Nieuwe kennis

Concretisering:

De kleuters spelen een swishing-evenement na.

De kleuters leren de waarde van voorwerpen kennen bij het ruilen.

De kleuters ruilen op een juiste manier met elkaar.

Duur van de activiteit:

Dit is afhankelijk van gemaakte hoekafspraken in de klas. De kinderen spelen gemiddeld 10 minuten in deze hoek.

Materiaal:

Speelgoed, kledij

Verloop:

Organisatie:

De kleuters mogen per 3 in het winkeltje.

Inleiding:

We vertellen de kleuters dat we graag een ruilbeurs willen naspelen in de klas. We laten de kleuters zelf verwoorden wat een ruilbeurs zou kunnen zijn en welk dier er bij zou kunnen horen (het paard, Romy Ruil). Vervolgens leggen we uit wat een ruilbeurs is en bekijken we enkele voorwerpen die je op een ruilbeurs kan ruilen.

Midden:

Daarna mogen de kleuters zelf aan de slag gaan in het winkeltje en de poppenhoek. De kleuters mogen spullen klaarleggen in de ruilwinkel. Daarna mogen andere kleuters komen met nieuwe spullen om die te ruilen. Dit doen ze eerst onder begeleiding, daarna mogen ze alleen verder aan de slag.

Link onderzoeksvraag:

PIRAMINDER

Wij openen in klas een ruilhoek omdat we de kleuters kennis willen laten maken met het ruilen van voorwerpen aangezien we zelf een swishing-evenement op kleuterschoolniveau willen organiseren tijdens ontwerpweek twee. We zullen de kleuters bij de aankleding en organisatie van dat evenement betrekken. Daarom is het belangrijk dat ze er al kennis mee gemaakt hebben.

Bij deze activiteit sluiten de EDO-principes 'nieuwe kennis' en 'actiegerichtheid' aan. We leren de kleuters wat ruilen en een ruilbeurs is. De kleuters ruilen zelf spullen in de ruilhoek. Ruilen hoort bij de tweede laag van de Piraminder. We laten de kinderen op die manier die laag ontdekken.

We vinden het belangrijk dat de kleuters leren delen of ruilen met elkaar. Voor kleuters is ruilen niet gemakkelijk. Ze vinden het moeilijk om te begrijpen dat wanneer je spullen met iemand ruilt, je dat voorwerp ook voorgoed kwijt bent. Dit sluit aan bij hun egocentrische houding. We proberen de kinderen hier bewust van te maken aan de hand van de ruilhoek.

Dit rollenspel wordt gespeeld met materialen uit de klas. Voor de kinderen is het gemakkelijker om te ruilen met voorwerpen uit de klas, dan met eigen voorwerpen. Daarom kozen we er voor om daar eerst in de klas een rollenspel rond te spelen, om dan later tot 'echt ruilen' over te gaan in het bijzijn van hun ouders. Deze actie draagt dus bij tot het begrijpen van de tweede laag van de Piraminder 'deel of ruil' of dus onze eerste deelvraag 'Hoe kunnen we het concept en het achterliggende doel van de Piraminder concreet en bevattelijk maken voor oudste kleuters?'.
'

Evaluatie (na het testen):

De kleuters konden goed verwoorden wat ruilen was. Voor sommige kleuters was dit nog niet helemaal duidelijk. Met de uitleg die de andere kleuters gaven en het oefenen in het hoekje, lukte het bij iedereen. De meeste kleuters ruilden spontaan voorwerpen met elkaar. Sommige kleuters wogen af wat voor hen meer waard was dan hun eigen voorwerp. Zij ruilden telkens voorwerpen met eenzelfde waarde of ze ruilden met voorwerpen die een meerwaarde hadden dan hun voorwerp.

Oorspronkelijk hadden we deze hoek als begeleide hoek voorzien, maar we merkten op dat de kleuters hier na een tijdje geen begeleiding meer voor nodig hadden. Ze gingen zelfstandig aan de slag.

Eventuele bijsturing:

Deze hoek kan gebruikt worden als een zelfstandige hoek. Blijvende begeleiding is niet nodig.

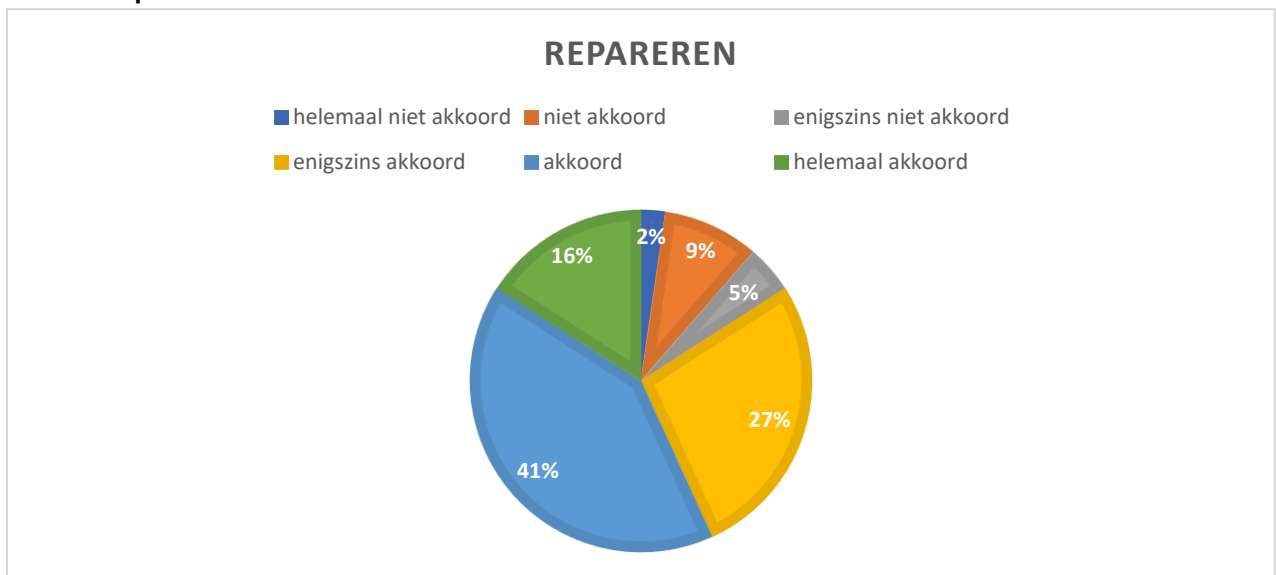
5.1.7 Enquête voor ouders rond aankoopgedrag

Wij stelden voor de ouders een enquête op. De enquête vindt u terug in bijlage 2. Deze enquête ging over het aankoopgedrag van ouders. Kopen de ouders vaak nieuwe spullen, laten ze soms iets herstellen, maken ze soms dingen zelf, ruilen of delen ze soms voorwerpen met ander mensen? Wij namen de enquête af bij 89 gezinnen van de volledige kleuterafdeling. Wij kregen 45 ingevulde enquêtes terug.

Om de resultaten van de enquête bekend te maken aan de ouders, stelden we een brochure op waarin eveneens uitleg gegeven werd over de verschillende lagen van de Piraminder en enkele tips om aan die lagen te werken. Op die manier maken we de ouders van de kleuterafdeling bewust van hun koopgedrag. De brochure kunt u vinden in bijlage 1.

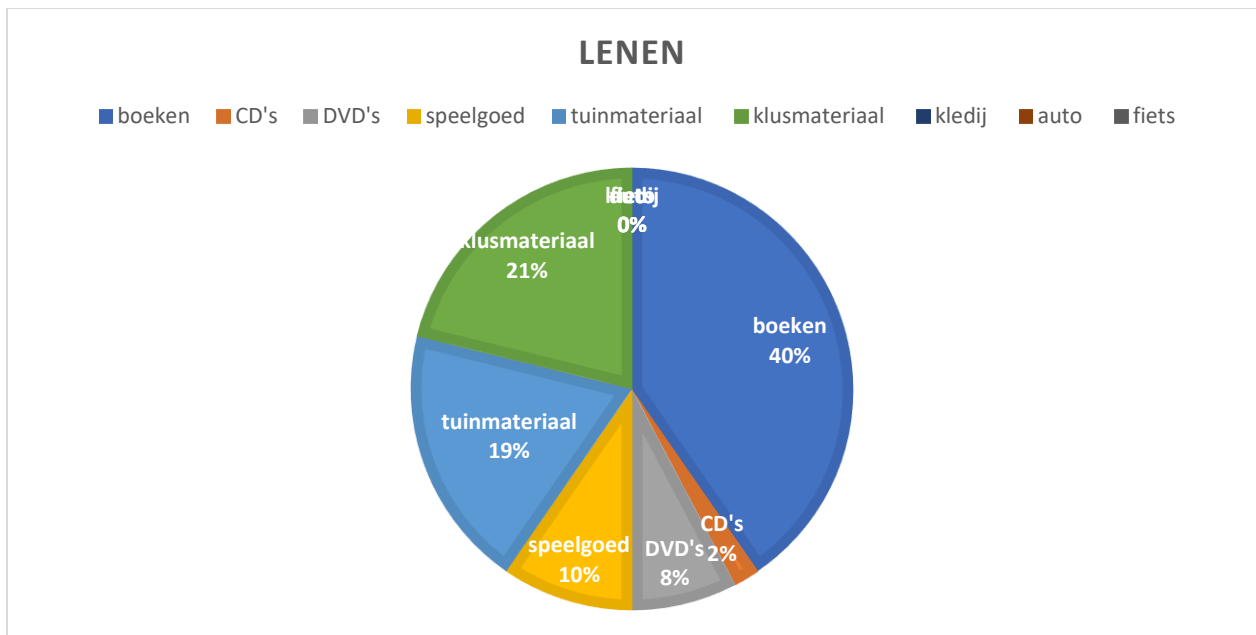
Hieronder vindt u de resultaten:

Als iets stuk gaat, dan probeer ik het eerst te repareren (of laat ik het repareren), vooraleer ik iets nieuw koop.

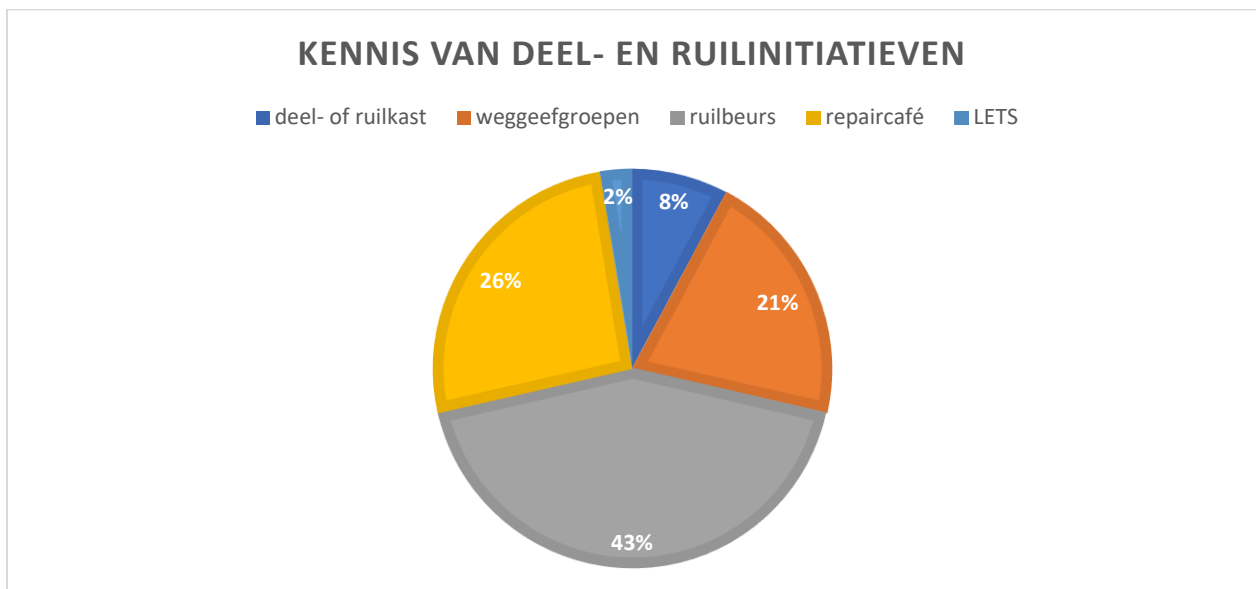
Uit de enquête blijkt dat meer dan de helft van de gezinnen spullen repareert voor ze iets nieuws aankopen. Omdat meer dan de helft van de gezinnen al aan repareren denkt, gaan we hier in onze ontwerpweek niet verder op in. In onze uitgewerkte handleiding voor de scholen, geven we wel enkele tips hoe je als school ouders nog meer kan aanzetten tot repareren.

Welke spullen leent u regelmatig in plaats van te kopen?

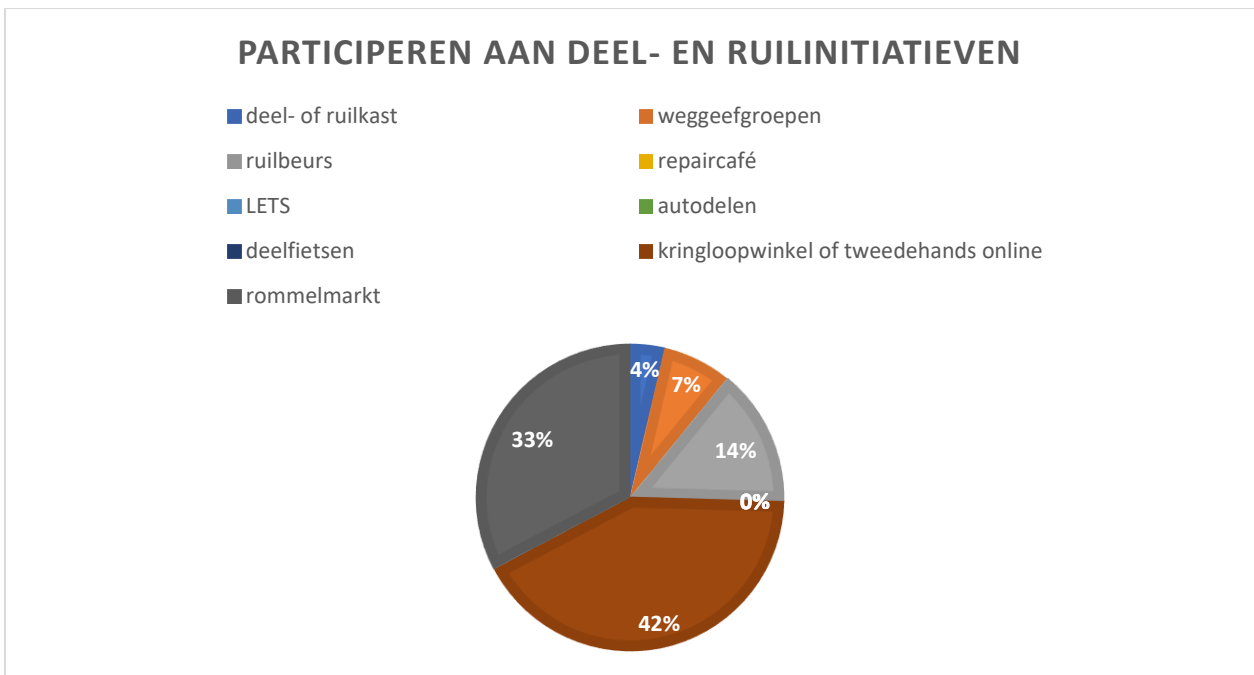
Uit de enquête bleek wel dat heel wat ouders al materialen lenen. Boeken worden het meest geleend. Kledij, de auto en de fiets worden bij de ondervraagde ouders nooit geleend. Omdat ouders al regelmatig spullen lenen (bibliotheek, speel-o-theek,...), gaan we hier ook niet verder op in in onze tweede ontwerpweek.

Duid aan wanneer u al eens van onderstaande initiatieven gehoord hebt.

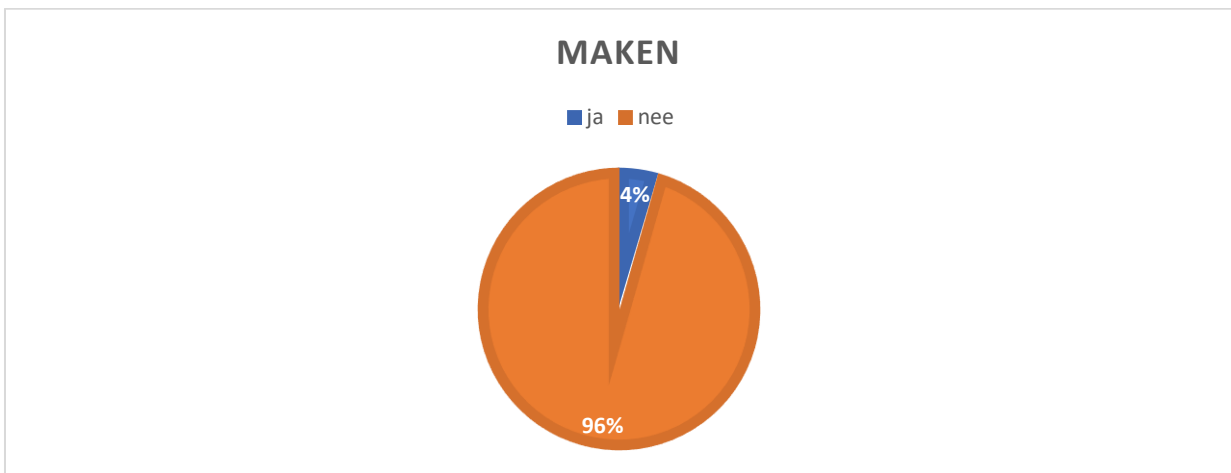
Heel wat ouders hoorden reeds van een ruilbeurs. Ook weggeefgroepen en repaircafé is voor sommige ouders niet onbekend. LETS en de deel- of ruilkast zijn voor veel ouders nog onbekend. Voor ons leek het praktisch gezien het meest haalbaar om een ruilkast op te richten. In onze tweede ontwerpweek maken we deze met de kleuters. Hier kunnen alle ouders gebruik van maken, gezien de weggeefkast aan de opvang zal te vinden zijn.

Duid aan wanneer u al eens hebt deelgenomen aan de onderstaande initiatieven.

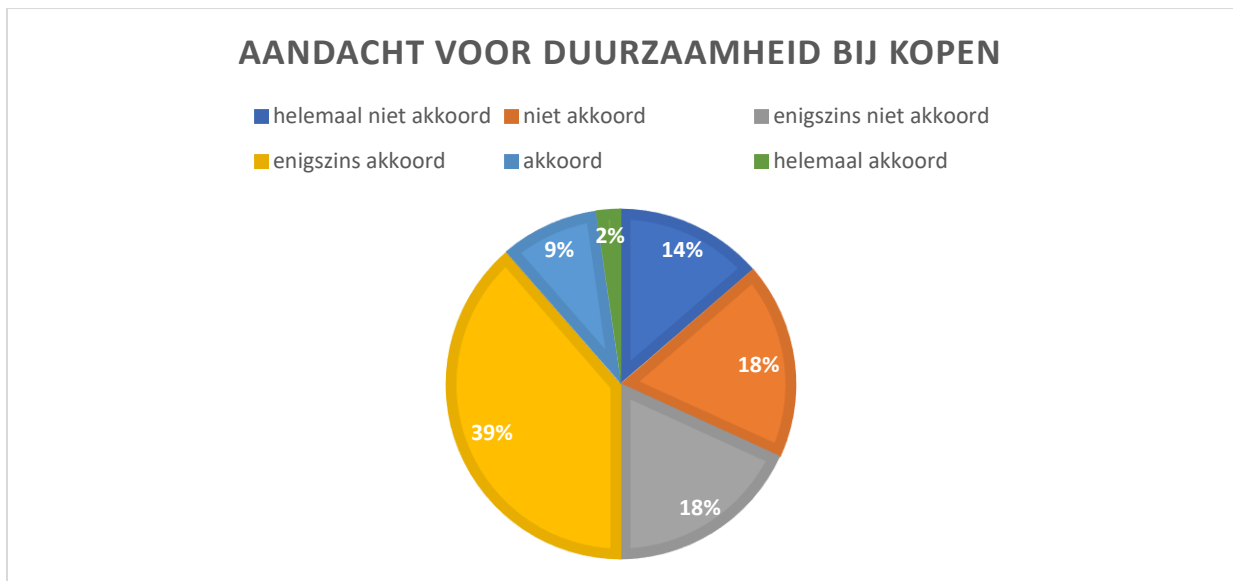
De enquête vertelt ons dat de ouders het meest gebruik maken van de tweedehandswinkel. Zowel het brengen van materialen als het aankopen wordt door de ouders gedaan. Ook rommelmarkten zijn voor de ouders niet onbekend. Daarom lijkt het ons geen meerwaarde om een rommelmarkt of tweedehandsbeurs te organiseren. Het lijkt ons wel interessant om een ruilbeurs te starten aangezien heel wat mensen hier al van gehoord hebben maar zelf nog nooit hebben deelgenomen.

Maakt u soms zelf gebruiksvoorwerpen?

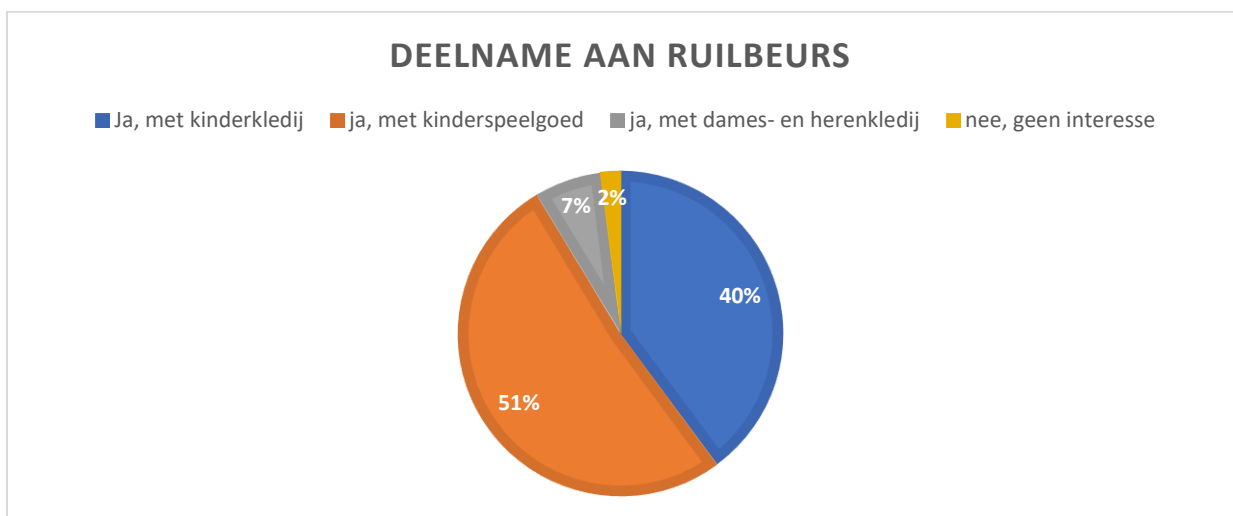
Het maken van gebruiksvoorwerpen wordt niet vaak gedaan. Door zelf met de kleuters zeepjes te maken voor moederdag, hopen wij kinderen aan te zetten tot het hergebruiken van materialen. Op die manier brengen de kinderen die enthousiaste houding over op hun ouders. Door de zelfgemaakte zeepjes mee te nemen naar huis, worden ze misschien geïnspireerd. Via een folder die we meegaven aan de kleuters voor de ouders, gaven we hen tips over wat ze nog allemaal zelf kunnen maken.

Ik hou bij mijn aankopen rekening met de duurzaamheid van producten.

Uit de resultaten van de enquête leren we dat de helft van de ouders rekening houdt met duurzaamheid bij het aankopen van nieuwe producten. In onze folder worden aan de ouders enkele tips gegeven over duurzame merken, producten (Fairtrade, Oxfam,...) die kunnen aangekocht worden.

Bereidheid deelname aan ruilbeurs.

Ouders vertonen een zeer grote interesse in een ruilbeurs op school. De helft van de ouders heeft interesse in een ruilbeurs met kinderspeelgoed. Iets minder dan de helft heeft interesse in kinderkledij. Op een ruilbeurs voor kledij voor volwassenen zitten ze minder te wachten. In onze tweede ontwerpweek organiseren wij een ruilbeurs op school. Op deze ruilbeurs kan kinderspeelgoed en kinderkledij geruild worden.

5.2 De ontwerpen van ontwerpweek 2

5.2.1 Ruilbeurs

Doelen:

OA Inzichten verwerven over getallen

OL 5 In eenvoudige wisselende situaties rekenhandelingen (aantal, hoeveelheid en rangorde) uitvoeren en verwoorden door de juiste begrippen te gebruiken, bijvoorbeeld bij meten.

EDO doelen:

- Actiegerichtheid

Concretisering:

- De kleuters geven de voorwerpen een juiste waarde (punten).
- De kleuters zorgen zelf voor de inrichting van de refter volgens twee kenmerken van de materialen, namelijk het aantal punten en het soort voorwerp (bijv. speelgoed, boeken, kledij, ...).
- De kleuters labelen de voorwerpen aan de hand van een voorbeeldkaart.
- De kleuters werken actief mee aan een ruileconomie door zelf een ruilbeurs te organiseren.

Materiaal:

- speelgoed & kledij die ouders binnen brengen
- labels voor materiaal (lege, witte stickertjes)
- puntenkaarten
- prijslijst
- stickers
- stempels

1	
2	
3	

Ruilbeurs 2018	
Naam:	Klas:
Aantal punten:	☐ Schenking aan de school ☐ Schenking voor de weggeefkast ☐ Producten zelf houden

Verloop:

Vooraf:

Alle kleuters krijgen een flyer mee om de ruilbeurs aan te kondigen.

RUILBEURS

Speelgoed en kinderkledij te veel?

Doe mee aan onze ruilbeurs!

Wij vroegen u enkele weken terug, in een enquête, of u interesse had in een ruilbeurs. **75%** van de ouders zag dit zitten. Daarom organiseren we een ruilbeurs op school!

Waar: In de refter

Wanneer: **24 MEI 2018**

U kan de spellen op 23 mei en 24 mei telkens om **8U00** binnen brengen in de opvang. In ruil daarvoor krijgt u bonnetjes die u tussen **16U00 & 18U30** kan komen inwisselen voor een ander voorwerp.

Voor wie: De volledige kleuterafdeling,

Wat kan ik er ruilen: Kinderspeelgoed & -kledij

- **1 BON:** klein of eenvoudig speelgoed (auto, blokken, puzzels, knuffels, kinderboeken...), eenvoudige kledij (T-shirt, rok, legging, sokken, ondergoed...)
- **2 BONNEN:** gezelschapsspel, grote knuffel, lego, Playmobil, pyjama's, broeken, truien, jurken, hemden,...
- **3 BONNEN:** groot speelgoed voor binnen of buiten, jassen, schoenen,...

De spellen die overblijven op onze ruilbeurs, kunnen aan de school worden geschonken.

Organisatie:

Groep van 6 kleuters.

Inleiding:

De kleuters zitten in de kring. We leggen het doel uit van de ruilbeurs. We leggen uit wat zij kunnen en mogen doen.

Ze kunnen kiezen uit:

- inrichten van de zaal
- infoborden en richtingspijlen maken voor de ouders
- puntenkaarten opstellen
- labelen van de voorwerpen

We bedenken samen met de kleuters een mogelijke opstelling voor de ruilbeurs. Daarna verdelen we de kleuters in groepen en gaan we aan de slag.

Midden:

Labelen:

De kleuters krijgen labels. Ze labelen elk stuk speelgoed of kledij volgens het juiste aantal punten. Ze gaan na hoeveel punten dat bepaald voorwerp krijgt en plakken er een kaartje op met hetzelfde getal. De kleuters schrijven zelf de getallen op de kaartjes. Wanneer de voorwerpen gelabeld zijn, worden ze naar de kleuters van de inrichting gebracht.

Inrichting zaal:

De kleuters zorgen voor de inrichting van de zaal. De kleuters sorteren de voorwerpen en zoeken er een geschikte plaats voor in de refter.

Infobordjes en richtingspijlen maken:

De kleuters krijgen stukken karton. Die gaan ze beschilderen. Daarmee worden pijlen en infoborden gemaakt. Wanneer alles klaar is, mogen ze de pijlen en infoborden ophangen doorheen de school. Ze maken enkele pijlen om de weg te wijzen voor de ouders. Ze maken een titelbord om op te hangen aan de deur.

Puntenkaarten opstellen:

De kleuters tellen de voorwerpen die de ouders en kinderen hebben binnengebracht. Ze tellen hoeveel punten ze verdienen en zetten hetzelfde aantal stempels op de stempelkaart. De ouders en kinderen krijgen die kaart na school terug om te ruilen. Zo weten wij en de ouders hoeveel punten de kinderen hebben. Wanneer er geruild wordt, wordt het aantal stempels doorstreept op de kaart.

Ruilbeurs 2018	
Naam:	Klas:
Aantal punten:	☐ Schenking aan de school ☐ Schenking voor de weggeefkast ☐ Producten zelf houden

Slot:

Als slot houden wij de ruilbeurs open. De kleuters krijgen de kans om samen met hun ouders na school langs te komen op onze ruilbeurs.

Leerkracht 1: Leerkracht één ontvangt de ouders en geeft de ouders de juiste stempelkaart. Die persoon rekt ook af. De ouders kunnen met hun stukken speelgoed of kledingstukken langskomen. Die leerkracht knipt de labels af en doorstreept hetzelfde aantal stempels op de stempelkaart.

Leerkracht 2: Leerkracht twee loopt rond in de zaal voor mogelijke vragen van de ouders. Die persoon zorgt ervoor dat alles netjes blijft liggen en alles vlot verloopt. Indien er veel volk bij de inkom of kassa staat, kan deze leerkracht inspringen waar nodig.

De ruilbeurs loopt van 16u00 tot 18u30 en gaat door in de refter.

Link onderzoeksvraag:

PIRAMINDER

Onze actie sluit aan bij onze derde deelvraag “Hoe kunnen we de ouders stimuleren om deel te nemen aan de acties opdat zij op termijn het concept van de Piraminder meenemen in hun eigen gedrag”. Uit onze enquête werd duidelijk dat 75% van de ouders interesse hebben om deel te nemen aan een ruilbeurs op school. Sommige ouders kiezen zowel voor de optie ruilbeurs met kinderspeelgoed als ruilbeurs met kinderkledij. Wij telden alle enquêtes van ouders die interesse hadden in een ruilbeurs.

Wij proberen de ouders te stimuleren om niet altijd hun spullen weg te gooien of nieuw aan te kopen maar om hun spullen te ruilen of weg te geven. Door deze actie hopen wij dat ouders bewuster gaan nadenken wat ze met hun spullen zullen doen wanneer ze die niet meer nodig hebben of we hopen dat ze bewuster gaan nadenken hoe ze aan bepaalde materialen kunnen geraken. Ons doel is ouders stimuleren om niet telkens tot kopen over te gaan maar ook eens te gaan kijken of ze de materialen niet bij burens, vrienden, familie... kunnen gaan ruilen of delen. Via deze actie laten we de ouders kennis maken met de tweede laag ‘ruilen en delen’ van de Piraminder.

Deze actie sluit ook aan bij onze eerste deelvraag “Hoe kunnen we het concept en het achterliggende doel van de Piraminder concreet en bevattelijk maken voor oudste kleuters?”. We laten de kleuters ook weten dat je materialen niet altijd hoeft aan te kopen maar dat je ook voorwerpen kan ruilen of delen met mensen. We laten ze vooral het educatiedoel ‘actie’ ontdekken. Ze gaan zelf actief aan de slag bij het organiseren van de ruilbeurs. Ruilen en delen is voor kleuters niet zo vanzelfsprekend. Vaak willen ze de geruilde voorwerpen later terug. Door regelmatig te ruilen en te delen, proberen we de kinderen nog meer kennis te laten maken met het concept ruilen en delen. We ruilden reeds in een hoekje in de klas. Hierbij werden spullen van de klas geruild waardoor ruilen voor hen heel gemakkelijk ging. Wanneer de kinderen gaan ruilen met hun eigen voorwerpen of bezittingen wordt dit voor hen heel wat moeilijker. Daarom is het goed dat de kleuters, samen met hun ouders of een vertrouwd persoon, een bezoek kan brengen aan de ruilbeurs.

Evaluatie (na het testen):

Het voorbereiden van de ruilbeurs met de kleuters verliep vlot. De kleuters waren enthousiast om mee te helpen en ze stonden telkens te popelen om aan nieuwe opdrachten te werken. Op woensdag hebben we alle infoborden en pijlen geschilderd. Op donderdag hebben we alle materialen gelabeld (van punten voorzien), alle pijlen en borden opgehangen, de refter versierd, hem ingedeeld en alle materialen een plaatsje gegeven.

Door alle voorbereidingen waren er enkele kleuters heel gemotiveerd. Ze probeerden hun ouders aan te moedigen tot het meedoen aan de ruilbeurs. Sommige kleuters hebben er op woensdag thuis nog over verteld en daardoor kwamen ze op donderdag nog met extra speelgoed en/of kinderkledij naar school. Uiteindelijk kwamen er 7 gezinnen naar de ruilbeurs. Er was dus een kleinere opkomst dan verwacht, gezien toch meerdere gezinnen in de enquête aangaven dat ze wilden meedoen aan een ruilbeurs. Die 7 deelnemende gezinnen brachten wel zakken vol spullen mee. Op die manier hadden we toch een behoorlijk aantal spullen waaruit alle kinderen konden kiezen.

Wij hielden de stempelkaarten, met het aantal punten, zelf bij. Zo vergat niemand zijn kaart mee te brengen naar de ruilbeurs. We kregen hierop een positieve reactie van een oma. De mama bracht de kleuters 's morgens naar school maar oma kwam de kleuters na school weer ophalen. De mama en oma zagen elkaar doorheen de dag niet. Door de kaarten zelf bij te houden was dit ook geen probleem en konden de kleuters toch komen ruilen.

Reacties van de ouders:

We gingen tijdens onze ruilbeurs met de ouders in gesprek. We vroegen hen wat ze van de ruilbeurs vonden en wat er beter of anders kon aangepakt worden. Er kwamen veel positieve reacties op de ruilbeurs: de ouders waren heel enthousiast over het evenement en vonden het echt een meerwaarde. Voor velen was het de eerste keer dat ze aan een ruilbeurs deelnamen.

Een ouder gaf ons de tip om de ruilbeurs vroeger aan te kondigen. Ze vonden dat er te weinig tijd was tussen het krijgen van de folder en de ruilbeurs zelf. Er vertelde ons ook een oma dat ze dacht dat de flyer een reclamefoldertje was. Ze heeft hem dan ook nooit gelezen en hem onmiddellijk weggegooid.

Eventuele bijsturing:

Sommige ouders hebben de flyer niet gelezen (omdat ze dachten dat het een reclamefolder was), daarom zouden wij de volgende keer opteren voor een brief. Op die manier ziet het er niet uit als een reclamefolder en zullen ouders eerder geneigd zijn om de brief te lezen. Er kan wel nog altijd een flyer gemaakt worden om uit te hangen op school. Door de ruilbeurs op verschillende manieren aan te kondigen, kunnen er meer ouders bereikt worden. We zouden er ook voor kiezen om de brief ruim twee weken op voorhand mee te geven, in plaats van één week. Op die manier hebben de ouders meer tijd om de kinderkledij en speelgoed uit te zoeken.

5.2.2 Weggeeftrap

Doelen:

OA 45 Kleinmotorisch bewegen

OL 1 Kleinmotorische technieken voldoende gedoseerd en ontspannen uitvoeren (tekenen, schilderen, kleuren...)

OA 64 Inzichten verwerven over natuur en techniek (fysische kennis)

OL 2 Bezorgd omgaan met het milieu.

OA 82 Een taak begrijpen, aanvatten, volhouden en afwerken

OL 2 Tot afwerking komen van een zelfgekozen opdracht of activiteit

OA 83 Problemen oplossingsgericht aanpakken

OL 1 Creatief oplossingswijzen bedenken.

EDO doelen:

- Actiegerichtheid

Concretisering:

- De kleuters zetten de voorwerpen op een goede plaats op de trap.
- De kleuters zorgen ervoor dat de weggeefkast er aantrekkelijk en mooi uitziet.
De kleuters zorgen ervoor dat de weggeefkast duidelijk aangeduid wordt voor de ouders. Ze zorgen voor grote, duidelijke pijlen en borden.
- De kleuters plaatsen spullen die ze niet meer gebruiken in de weggeefkast. Ze kunnen, indien ze willen, ook iets uit de weggeefkast halen die ze zelf willen gebruiken.
- De kleuters ontdekken dat je spullen niet altijd moet weggooien maar dat je die ook kan weggeven in bijvoorbeeld een weggeefkast.
- De kleuters leren een ruilinitiatief kennen en helpen deze ook oprichten.

Duur van de activiteit:

De voorbereidingen voor de weggeefkast zullen een halve tot volle dag in beslag nemen.

Het opstellen van de weggeefkast duurt één dag.

Materiaal:

- Karton
- Verf
- Plasticfolie
- Tape
- Touwen
- Penselen
- Infoblad voor de ouders

De weggeeftrap

Op deze weggeeftrap kunnen jullie voorwerpen, spelletjes, boeken, speelgoed, kledij en allerlei andere spullen leggen die jullie niet meer nodig hebben.
Geef ze een nieuw leven en schenk ze gratis aan anderen!
Kunnen jullie iets vanop de trap gebruiken?
Neem het mee naar huis!

Wij willen jullie leren duurzaam omgaan met materialen.
Onze wegwerpmaatschappij is zo groot dat we er met z'n allen dringend iets moeten aan doen!
Het weggeven en ruilen van voorwerpen past dan ook in een nieuwe, duurzamere wereld!

Gelieve de trap net te houden.
Dank u!

Studenten Sophie Catteuw en Margot Denys
Bachelorproef Duurzame ontwikkeling 2017-2018

Verloop:

Organisatie:

De kleuters worden verdeeld in kleine groepjes om de verschillende taken uit te voeren. Het aantal kleuters is afhankelijk van de opdracht.

Schilderen: 6-8 kleuters

Inrichting: 4 kleuters

Inleiding:

We gaan allemaal samen gaan kijken naar de trap die wij zullen omvormen tot een weggeeftrap. Wij vertellen dat we van de trap een weggeeftrap gaan maken en dat de kleuters daarbij moeten helpen.

We laten de kleuters verwoorden wat een weggeeftrap zou kunnen zijn. We vragen wie een weggeeftrap of weggeefkast kent. We leggen hen uit wat de bedoeling is. We laten de kleuters bedenken hoe we de weggeeftrap vorm kunnen geven.

Mogelijke taakverdeling:

Inrichting van de weggeeftrap:

Er zijn prenten van het schaap (Dina Deel) en van het paard (Romy Ruil). Deze prenten worden op de trap geplakt. Op elke prent kan later een voorwerp worden geplaatst die weggegeven wordt.

Infobord en richtingspijlen maken:

De kleuters die hierbij helpen, zorgen ervoor dat het voor de mensen duidelijk is waar de weggeeftrap zich bevindt. Dat kunnen ze doen door pijlen te maken die de weg wijzen en door een titelbord te maken om boven de trap te hangen.

Midden:

De kleuters worden verdeeld onder de verschillende opdrachten. Elke opdracht wordt door een leerkracht begeleid.

Inrichting weggeeftrap:

De kleuters zorgen voor een goede plaatschikking van de prenten en van de materialen. Deze kleuters zorgen ervoor dat de weggeeftrap er aantrekkelijk en mooi uit ziet.

Infobord en richtingspijlen maken:

De kleuters krijgen stukken karton. Die gaan ze beschilderen. Ze maken er borden en pijlen van. Wanneer die klaar zijn, mogen ze de pijlen en infoborden ophangen op en rond de weggeeftrap. Deze kleuters zorgen ervoor dat de weggeeftrap goed zichtbaar is. Ze maken enkele pijlen om de weg te wijzen voor de ouders. Ze maken een titelbord om uit te hangen boven de trap.

Slot:

We plaatsen de overgebleven spullen van de ruilbeurs op de trap. De weggeeftrap wordt geopend voor gebruik.

Link onderzoeksvraag:

PIRAMINDER

Met onze ruilbeurs proberen wij de ouders te stimuleren om hun spullen niet weg te gooien of niet altijd nieuw aan te kopen maar we maken ze warm voor het ruilen of weggeven van spullen. Ook met deze actie hopen wij dat de ouders gestimuleerd worden om hun spullen niet meteen weg te gooien maar nog een tweede of zelfs derde leven te geven. Zo hopen wij dat ze ook hier niet telkens tot kopen overgaan maar ook eens gaan kijken of ze de materialen niet in de weggeefkast terugvinden. Via deze actie laten we de ouders opnieuw kennis maken met de tweede laag 'ruilen en delen' van de Piraminder.

Deze actie sluit ook aan bij onze eerste deelvraag "Hoe kunnen we het concept en het achterliggende doel van de Piraminder concreet en bevattelijk maken voor oudste kleuters?". We laten de kleuters ook weten dat je materialen niet altijd hoeft aan te kopen maar dat je ook voorwerpen kan weggeven aan mensen. We laten ze vooral het educatiedoel 'actie' ontdekken. Ze gaan zelf actief aan de slag bij het maken van de weggeeftrap. Wij hopen dat kleuters samen met hun ouders eens gaan denken over de spullen die ze niet meer gebruiken of die miskocht werden. Door hen de kans te geven om deze spullen op de weggeeftrap te plaatsen, maken ze andere kinderen en mensen blij.

Evaluatie (na het testen):

Het maken van de weggeeftrap is goed verlopen. We hebben de taken opgesplitst en meerdere kleuters hebben geholpen. Ze waren enthousiast en vertelden over spullen die ze wilden meebrengen om op de weggeeftrap te leggen. We gebruikten de overgebleven spullen van de ruilbeurs om op de weggeeftrap te plaatsen.

We richtten de weggeeftrap op tijdens onze laatste dag. Hierdoor konden we zelf niet zien hoe de ouders en leerkrachten gebruik maken van de weggeeftrap maar volgens onze mentor is de weggeeftrap positief onthaald bij ouders en leerkrachten. Er zijn al heel wat ouders en leerkrachten die spulletjes hebben meegenomen die ze konden gebruiken.

Eventuele bijsturing:

Er is geen verdere bijsturing voor de weggeeftrap nodig. Alles verliep vlot.

5.2.3 Promofilmpje

Doelen:

OA 40 Muzisch omgaan met geluiden en muziek

OL 1 Vertrouwd worden met samenklank, dynamiek, klankkleur, structuur en vorm.

OL 2 De uitdrukkingmogelijkheden van muziek kennen en gebruiken.

OA 41 Muzisch omgaan met materialen en beelden

OL 6 Kennismaken met verschillende vormkenmerken van bewegende beelden (bijvoorbeeld de betekenis van non-verbale signalen en conventies, verplaatsingen in tijd en ruimte en het onderscheid werkelijkheid/fictie ...).

OA 62 Kennis en ervaringen (creatief) voorstellen

OL 1 Ervaringen op een gevarieerde wijze representeren (bijvoorbeeld door middel van allerlei vormen van beeldende expressie, door rollenspel of door gebruik te maken van pictogrammen).

EDO doelen:

- Actiegerichtheid

Concretisering:

- De kleuters ervaren verschillende eigenschappen van muziek (tempo, ritme, ...) terwijl we het lied zingen.
- De kleuters ervaren dat je een boodschap kan overbrengen aan de hand van liederen.
- De kleuters maken kennis met het vormgeven en opnemen van bewegende beelden bij het maken van het promofilmpje.
- De kleuters gebruiken hun ervaringen, die ze in de eerste ontwerpweek opgedaan hebben, omtrent de Piraminder (en de overeenkomstige personages) om het promofilmpje te maken.

Duur van de activiteit:

Voor het aanleren van het lied worden best 4 tot 5 dagen gerekend.

Voor het opnemen van het promofilmpje reken je best 1 tot 2 volle dagen.

Materiaal:

camera

handpoppen dieren

muziek

Verloop:

Organisatie:

De kleuters zitten allemaal op de banken in de kring.

Inleiding:

We kaderen het probleem van de wegwerp- en consumptiemaatschappij nog eens en vragen aan de kleuters of ze denken dat we dat in ons eentje kunnen oplossen. We leggen uit dat iedereen samen moet werken en dat we een filmpje willen maken om andere mensen op te roepen om mee te helpen. Ook vertellen we dat we het liedje gemaakt hebben en dat we dat kunnen gebruiken voor het filmpje. We laten het liedje eens horen. Daarna brainstormen we samen met de kleuters over wat we allemaal in het filmpje kunnen doen.

Midden:

Uiteindelijk nemen we de kleuters mee in kleine groepjes. Op die manier filmen we telkens stukjes, die we uiteindelijk zullen samenvoegen tot één promofilmje. Voor de invulling van het promofilmje maken we gebruik van de creativiteit van de kleuters.

Slot:

Later, nadat het filmpje gemonteerd is, laten we het aan de kleuters zien op het digibord in de kring. We stellen hierbij enkele vragen om de kleuters te laten reflecteren, zoals “denken jullie dat iedereen nu mee zal helpen?”, “wat vind je (minder) leuk aan het filmpje?”, “wat moest je doen?”, “wat lukte er (minder) goed?”, “wat had je nodig?”, ...

Het filmpje kan je bekijken via volgende link: <https://youtu.be/8eMJX511RY0>

Link onderzoeksvraag:

PIRAMINDER

Deze activiteit sluit vooral aan bij de volgende deelvraag van onze onderzoeksvraag: ‘Hoe kunnen we de ouders stimuleren om deel te nemen aan de acties opdat zij op termijn het concept van de Piraminder meenemen in hun eigen gedrag?’, aangezien we aan de hand van het promofilmje de ouders trachten de bereiken. Ouders zullen vermoedelijk sneller kijken naar een filmpje waarin hun kind meedoet dan naar een filmpje met onbekenden. Daarom kozen we ervoor om een promofilmje te maken. Het is een boodschap van de kinderen aan hun ouders.

Aan deze activiteit kunnen we het EDO-principe ‘actiegerichtheid’ linken, omdat we samen met de kleuters een promofilmje creëren waarmee we anderen kunnen oproepen tot het ondernemen van actie. Bovendien komen er allerlei ideeën aan bod in het lied (en dus ook het promofilmje) om het probleem van de wegwerp- en consumptiemaatschappij aan te pakken. Er wordt gezongen over de verschillende lagen van de Piraminder.

Reflectie 1 op 22 mei 2018

Evaluatie (na het uittesten):

Tijdens het uittesten merkten we op dat het moeilijk was om het lied aan te leren (in kleine groepjes) in de korte tijd die wij hadden. We hadden namelijk enkel tijd tijdens het hoekenwerk in de voormiddag en voor de speeltijd in de namiddag. We hadden al besloten om de vijf strofes te verdelen over vijf verschillende groepjes en elk groepje een strofe aan te leren. Zo moesten de kinderen maar een 4-tal zinnnetjes onthouden. We maakten daarbij ook gebruik van foto's om de strofe aan te leren. Maar het bleek voor de kinderen toch moeilijk te zijn binnen de tijd die we hadden.

Eventuele bijsturing:

Er was voor ons echter geen andere optie om het lied op een ander moment aan te leren: onze tweede ontwerpweek, bestaande uit drie en een halve dag, zat al vol. Bovendien konden we de momenten niet wisselen met elkaar aangezien er op donderdag een ruilbeurs op kleuterschoolniveau gepland stond en die niet zomaar verplaatst kon worden. Op vrijdag hadden we het maken van de weggeeftrap gepland en daar hadden we de overgebleven spullen van de ruilbeurs voor nodig. Met andere woorden, er was geen andere optie dan het aanleren van het lied even te laten voor wat het was.

Wij losten dit op door allebei telkens één klein groepje (4 à 5 kleuters) bij ons te nemen, vervolgens met hen bewegingen te bedenken op het liedje die we zongen en dit in te oefenen. Wij zongen het lied en zij bewogen. De bewegingen van de kinderen hebben we gefilmd om zo tot het promofilmje te komen. Zo horen de ouders het ingezongen lied door ons maar met bewegingen en beelden van de kinderen.

We zouden echter aanraden om, wanneer je een promofilm met een lied met kinderen wil maken, eerst volop de tijd te nemen om het lied aan te leren. Pas wanneer de kinderen het lied goed kunnen zingen, kan het promofilmje worden opgenomen. Twee of drie weken rond dit thema werken en op die manier aan de slag gaan, lijkt ons ideaal om de doelen van deze activiteit te kunnen bereiken. Voor ons was de tijd hiervoor helaas te beperkt.

Reflectie 2 op 25 mei 2018

Evaluatie (na het uittesten):

Tijdens de voorbije twee dagen hebben de kleuters gekeken naar het promofilmje. Dit konden ze zelfstandig doen omdat het filmje op het bureaublad van het digibord stond. We toonden de video eerst eens klassikaal. Daarna lieten ze het zelf afspelen tijdens het hoekenwerk. Op die manier hebben de kinderen het lied meerdere keren gehoord en konden ze het spontaan meezingen en meedansen. Dit bevestigt dat we tijd tekort hadden en dat het beter gelukt zou zijn indien we het lied eerst meerdere keren hadden kunnen aanleren en herhalen. De kinderen waren echter heel enthousiast over het promofilmje en ze zongen het lied de hele dag door.

5.2.4 Vervolg gesprek met de kleuters

Doelen:

OA 72 Ervaringen uitwisselen

OL 3 In groeps gesprekken naar andere kleuters luisteren en genieten van spreken met elkaar.

OA 61 Kennis en ervaringen structureren

OL 1 Wat-vragen beantwoorden en stellen; waarom-vragen, hoe-vragen en wanneer-vragen beantwoorden en stellen en zo de functie, de zin en de betekenis van de dingen leren kennen en

EDO doelen:

- nieuwe kennis
- systeemdenken

Concretisering:

- Kleuters kunnen luisteren naar elkaar en respecteren de gespreksregels.
- Kleuters verwoorden hun kennis rond de verschillende dieren.
- Kleuters denken na over wat het doel van de Piraminder zou kunnen zijn.
- Kleuters reageren op wat andere kleuters zeggen.
- Kleuters beantwoorden gerichte vragen die gesteld worden.

Duur van de activiteit:

Het gesprek duurt ongeveer een 10 minuten.

Materiaal:

Handpoppen:

- varken
- paard
- schaap
- eend
- koe
- kikker

Piraminder

Verloop:

Organisatie:

De kleuters zitten in de kring. Wij zitten ook in de kring met de verschillende dieren.

Inleiding:

We bespreken nog eens de verschillende dieren. We doen vooraf de T-shirts van de dieren uit. Op deze manier kunnen ze de kenmerken niet visueel zien. We laten de kleuters verwoorden wie ze zijn en wat ze deden. Als dat lukt, mogen ze het juiste T-shirtje zoeken en aantrekken bij het juiste diertje.

Midden:

We nemen er de Piraminder bij. De Piraminder is helemaal leeg.

We laten de kleuters raden bij welke laag de dieren horen. We halen daarna de kaartjes van de Piraminder zodat de dieren te zien zijn.

We laten hen nadenken en verwoorden waarom de dieren in die volgorde worden voorgesteld.

Slot:

- Waarom is het zo belangrijk dat we niet alle spullen meteen weggooien of kopen?
- Waarom zou de Piraminder van de dieren dan zo belangrijk zijn?
- Wat zouden we dan wel moeten doen?
- Waarom zou men de Piraminder gemaakt hebben?

Link onderzoeksvraag:

PIRAMINDER

Met deze activiteit willen wij de eerste deelvraag 'Hoe kunnen we het concept en het achterliggende doel van de Piraminder concreet en bevattelijk maken voor oudste kleuters?' afoetsen bij de kleuters. Door spelenderwijs met de kleuters in gesprek te gaan, begrijpen ze vlugger het achterliggende doel dan als alles gewoon wordt verteld. Met dit gesprek gaan wij na wat de kleuters nog weten van onze eerste ontwerpweek. Door herhalende vragen te stellen, komen wij te weten of ze de verschillende dieren met hun kenmerken nog kennen. Na dit gesprek weten wij waar we die week nog extra aandacht moeten aan besteden om het volledige doel te kunnen bereiken. We werken met dit gesprek dus opnieuw aan alle lagen van de Piraminder.

We werken met deze activiteit aan het educatiedoel 'systeemdenken'. De kleuters zoeken een samenhang tussen de verschillende dieren/lagen. Wanneer ze de samenhang zien, kennen ze ook het doel van de Piraminder. Het educatiedoel 'nieuwe kennis' hoort hier ook bij. We leren de kleuters waarom het zo belangrijk is om eerst de verschillende lagen van de Piraminder te doorlopen voor je iets nieuw gaat aankopen.

Evaluatie (na het testen):

Na het houden van het gesprek en het spelen van het raadselspelletje, kwamen we tot de vaststelling dat de kleuters de namen en kenmerken van de dieren vlot konden geven. Ze hadden het meeste moeite met Kas Koop. Dit hadden we ook verwacht aangezien we de laatste laag 'koop' niet echt behandelden. Wij willen vooral bereiken dat de kleuters de andere lagen goed onder de knie hebben en goed begrijpen.

De kleuters waren heel enthousiast bij het terug zien van de verschillende dieren. Ze konden meteen al enkele diernamen opnoemen. Ze konden ook van enkele dieren hun kenmerk noemen zonder de pictogrammen op hun T-shirts te zien. Je merkte meteen dat de kleuters nog heel wat onthouden hadden van ontwerpweek 1. Bij de vraag waarom de ene laag groter is dan de andere laag, hadden sommige kleuters wat moeite. Enkele kleuters waren meteen mee waarom de lagen zo waren opgedeeld. Deze kleuters vertelden nog eens aan de anderen waarom dit zo is. Ook wij probeerden dit nog eens uit te leggen.

Daarna gingen we van start met het raden van de juiste plaatsen. Bij de eerste en laatste plaats konden ze meteen een dier zetten. De andere lagen waren iets moeilijker. Door opbouwend te werken, lukte het voor de kleuters al snel om alle dieren op een juiste plaats te zetten. We lieten hen ook verwoorden waarom ze dachten dat het dier daar moest en niet op een andere plaats. Dit lukte goed.

Eventuele bijsturing:

Aan de activiteit zelf zouden wij niks veranderen. We gaan deze week wel nog dieper in op duurzame producten. Bij het verzamelen van het speelgoed en kledij voor de ruilbeurs, gaan we met de kleuters op zoek naar spullen die duurzaam zijn zoals bijvoorbeeld houten speelgoed. Verder gaan we niet meer in op de laatste laag 'koop'.

6. Eindconclusie

De 'Piraminder', in de kleuterschool, actief tot leven laten komen was het doel dat we voorop stelden. We werkten hierdoor aan SDG 12 'Verzekerd duurzame consumptie- en productiepatronen'. De Piraminder zorgt ervoor dat dit doel bereikt wordt aangezien deze opgebouwd is uit verschillende lagen die handvaten bieden om op een duurzame manier om te gaan met materialen. Door op een duurzame manier om te gaan met materialen zorgen we ervoor dat we werken aan een beter milieu ('Planet').

Binnen onze onderzoeksvraag onderscheidde we drie deelvragen. In hoeverre hebben we per deelvraag bereikt wat we voor ogen hadden?

1) Hoe kunnen we het concept en het achterliggende doel van de Piraminder concreet en bevattelijk maken voor oudste kleuters?

De kleuters uit de derde kleuterklas uit de Vrije Gemengde Basisschool De Posthoorn in Wevelgem hadden op voorhand geen enkel idee wat de consumptiemaatschappij met de wereld doet. Wij gingen met hen de uitdaging aan om dit probleem aan te pakken. Dit deden we aan de hand van het model 'de Piraminder' van de organisatie Netwerk Bewust Verbruiken.

We personaliseerden elke laag van de Piraminder met een verschillend dier: 'Zeno Zoek', 'Dina Deel', 'Romy Ruil', 'Tim Tweedehands', 'Mila Maak' en 'Kas Koop'. We lieten de kinderen voor het eerst kennismaken met de dieren aan de hand van een poppenkastverhaal waarbij alle dieren in het verhaal aan bod kwamen. Vervolgens verwerkten we alle dieren in de activiteiten en koppelden we telkens terug naar (de gebeurtenissen en de rol van elk dier in) het poppenkastverhaal. Zo hebben we een gezelschapsspel gespeeld, een kringgesprek rond de gevolgen van de consumptiemaatschappij gevoerd, zeep gemaakt, geruild in een ruilhoek en een lied rond de verschillende lagen van de Piraminder gemaakt en gezongen.

Om op de eerste deelvraag te kunnen antwoorden, maakten we gebruik van drie pijlers van educatie voor duurzame ontwikkeling. Zo maakten we gebruik van het doel 'nieuwe kennis verwerven'. Voor de kinderen was het aspect van de duurzame ontwikkeling omtrent de deeleconomie, waarrond wij werkten, onbekend. We wilden het bevattelijk maken door niet in te zoomen op kleine deeltjes van de problematiek, maar door de effecten van de consumptiemaatschappij volledig in kaart te brengen. Door met de kleuters in gesprek te gaan, aan de hand van allerlei foto's, werkten we aan het educatiedoel 'systeemdenken'. We startten met het tonen van foto's over het ontginnen van olie, over het produceren van een plastic auto, tot het verwerken van het kapotte voorwerp. Als laatste doel bij de eerste deelvraag hoort ook 'omgaan met emoties'. De kinderen reageerden op heel verschillende manieren op de problematiek. Zo waren er kinderen die hier meteen iets wilden aan doen, anderen begonnen meteen na te denken over mogelijke acties om de wereld te helpen, er waren ook kleuters die meeleefden met de aarde,...

Uit het eindgesprek met de kleuters bleek dat ze, na de twee ontwerpweken, meer kennis hadden over de Piraminder en de achterliggende principes. Ze konden de verschillende lagen onderscheiden, uitleggen en de bijhorende milieuproblematiek in kaart brengen. De keuze om elke laag van de Piraminder te koppelen aan een dier en de keuze om alles zeer speels en actiegericht aan te brengen, is volgens ons een verklaring waarom dit deeldoel zo goed bereikt werd.

2) Hoe kunnen we ervoor zorgen dat er op schoolniveau concrete en haalbare acties doorgaan volgens de filosofie van de Piraminder?

Om deze deelvraag te kunnen beantwoorden, werkten we een handleiding uit voor scholen. Met de handleiding willen we alle partijen, binnen een school (leerkrachten, kinderen én ouders), betrekken en iedereen bewust maken van de consumptiemaatschappij waarin we leven en hen zoveel mogelijk aanzetten tot het ondernemen van actie.

‘Nieuwe kennis verwerven’ en vooral ‘actie’ stonden binnen deze deelvraag centraal. Samen met de kleuters gingen we over tot actie. We organiseerden een ruilbeurs en richtten een weggeeftrap op. We denken dat we via de handleiding voldoende kennis overbrengen om op schoolniveau concrete en haalbare acties te laten doorgaan. Natuurlijk is het moeilijk in te schatten of we via onze acties het gedrag van alle partijen op lange termijn positief beïnvloed hebben, of kunnen beïnvloeden. We merkten bij het organiseren van de ruilbeurs dat kinderen hier thuis mee bezig zijn geweest. Zo kwam er een mama naar ons die vertelde dat haar dochter spulletjes had uitgezocht waar ze niet meer mee speelde om te ruilen op de ruilbeurs voor ander speelgoed. In de klas hoorden we ook dat andere kinderen hiermee bezig waren. Ze vertelden aan elkaar wat ze op de weggeeftrap zouden plaatsen en wat ze zouden ruilen. We merkten dat zowel de kleuters als de klasleerkracht enthousiast meestapten in ons thema. De klasleerkracht vroeg ons om alle materialen voor het poppenkastverhaal en het spel door te sturen. Ze wou het spel zelf ook namaken om het thema volgend jaar nog eens te kunnen uitwerken. Het viel op dat het thema leefde in de klas en dat ze hiermee verder aan de slag willen gaan. De leerkracht van het eerste leerjaar is lid van de MOS-werkgroep. Zij is geïnteresseerd in onze handleiding en acties. Ze zou dan ook heel graag aanwezig willen zijn op onze presentatie om met onze handleiding verder aan de slag te gaan op school.

3) Hoe kunnen we de ouders stimuleren om deel te nemen aan de acties opdat zij op termijn het concept van de Piraminder meenemen in hun eigen gedrag?

Deze deelvraag vonden we belangrijk, aangezien de ouders de eindbeslissing nemen in het aankopen van materialen. De kinderen kunnen alleen maar informeren en stimuleren. Wij vonden, acties ondernemen met de kleuters, de beste manier om de ouders te bereiken. We hebben dan ook alle acties voor de ouders samen met de kleuters uitgewerkt. Op die manier werden de ouders niet alleen gestimuleerd door ons, maar ook door hun eigen kinderen. De keuze voor de acties werden bepaald vanuit de interesse van de ouders. Via een bevraging kwamen we te weten dat ze over het algemeen wel kennis hebben van bepaalde duurzamere mogelijkheden maar daar niet altijd gebruik van maken. Ze gaven duidelijk aan vragende partij te zijn voor een ruilbeurs met speelgoed en kinderkledij. Dit hebben we dan ook georganiseerd en bijkomend ook een weggeeftrap gemaakt en een promofilmje opgenomen. Ook hier stonden ‘kennis’ en ‘actie’ centraal.

Er was een vrij beperkte opkomst op de ruilbeurs. We vroegen ons dan ook af hoe we in de toekomst meer ouders kunnen bereiken. De ouders moeten vroeger ingelicht worden over dergelijke acties. Misschien was het ook beter geweest om de flyer, samen met een bijhorende brief, mee te geven. Nog meer ouders zouden we kunnen bereiken door het versturen van een mail of een oproep te doen via een klasblog of nieuwsbrief, affiches verspreiden op zichtbare plaatsten op school, Wij organiseerden de ruilbeurs enkel voor de kleuterafdeling. Door de ruilbeurs voor de volledige school te organiseren, zouden we misschien meer ouders bereiken.

Ook de ruilbeurs organiseren in samenwerking met leerkrachten, kan ervoor zorgen dat ouders zich nog meer aangesproken voelen. De tijd die we hadden om met de kleuters aan het thema te werken, was iets te kort om ook, via het enthousiasme van hun kleuters, de ouders warm te maken voor ons thema.

De ouders die aanwezig waren op de ruilbeurs waren enthousiast over het evenement. Ze gaven duidelijk aan dat de actie voor herhaling vatbaar was. De mentor vertelde ons ook dat de weggeeftrap een succes was. Hopelijk worden de mensen aangespoord om niet alleen dingen te nemen maar ook materiaal op de trap te zetten.

Uit het gesprek met de ouders bleek wel dat ze hun levensstijl op dit vlak nu nog niet zullen veranderen. Het is een verhaal die zeker moet groeien. Doorheen een schooljaar moeten meerdere acties gepland worden om de visie en de kijk op duurzamer leven van ouders te veranderen en bij te sturen.

We gaven enkele ouders wel een aanzet tot, maar dit is niet voldoende. Wij kennen de reacties van de ouders op de brochure en op het filmpje niet aangezien wij de ouders niet meer zagen na het meegeven en doorsturen van de materialen.

Uiteindelijk zijn de afzonderlijke deelvragen met elkaar verbonden: indien de school gebruik zou maken van de handleiding en regelmatig duurzame initiatieven zouden organiseren, zou het misschien wel mogelijk zijn om meerdere ouders te bereiken en ook hun houding te veranderen. De houding van de ouders bepaalt grotendeels ook de houding van de kleuters. Kleuters kunnen op hun manier ouders aanmoedigen om bewuster te gaan leven.

7. Bibliografie

- ABVV metaal. (z.d.). *Circulaire economie: wat is dat nu?* [Video]. Geraadpleegd op 3 maart 2018, van <https://www.youtube.com/watch?v=HZoMTikP1yI>
- Amnesty International. (z.d.). *Rechtvaardigheid en mensenrechten*. Geraadpleegd op 2 maart 2018, van <https://www.amnesty.nl/encyclopedie/rechtvaardigheid-en-mensenrechten>
- Baert, T. (z.d.). *Nieuwe website over delen op school*. Geraadpleegd op 3 maart 2018, van <http://www.veranderwijs.nu/verhaal/nieuwe-website-over-delen-op-school>
- Bertrands, E., & Plessers, V. (2003). *Kleuters en 'zaken doen' over ijssalons, eurobanken, auto's wassen, ruilen en geld*. *Kleuters & ik*, 19(4), 29-32.
- Bibliotheek Kortrijk. (z.d.). *Lidmaatschap - bibliotheek*. Geraadpleegd op 13 februari 2018, van <https://www.kortrijk.be/bibliotheek/lid>
- Boel, L. (2014, 4 september). *Club van Rome krijgt gelijk: 'Einde van onze beschaving niet zo onrealistisch'*. Geraadpleegd op 1 maart 2018, van http://www.standaard.be/cnt/dmf20140904_01250676
- Borms, L., & Pazmany, J. (2012, mei). *Educatie voor duurzame ontwikkeling als opstap naar burgerzin*. Geraadpleegd op 8 februari 2018, van http://www.go.be/sites/portaal_nieuw/subsites/Onderwijsinfotheek/InfotheekGO/Attenderingen/Documents/Forum201205p07-09.pdf
- Boussemaere, P. (2015). *Eerste hulp bij klimaatverwarring*. Leuven: Davidsfonds Uitgeverij.
- Brewaeys L. (20 januari 2017). *Duurzaam ondernemen in 5 cases*. Geraadpleegd op 13 februari 2018, <http://www.groeiatelier.be/blog/duurzaam-ondernemen-in-5-cases/>
- Cambio. (2017). *Wat is cambio autodelen?* Geraadpleegd op 13 februari 2018, van https://www.cambio.be/cms/carsharing/nl/2/cms?cms_knuuid=4e4dd2fb-dd81-4258-bdbb-607ebe53b4ab
- Class Zero Emission. (2013, 29 augustus). *Wat is duurzame ontwikkeling?* Geraadpleegd op 1 maart 2018, van http://www.educapoles.org/assets/uploads/teaching_dossiers_files/dp_cze_05_nl.pdf
- Climate Challenge. (z.d.). *Wat zijn de gevolgen?* Geraadpleegd op 1 maart 2018, van <http://www.climatechallenge.be/nl/klimaatverandering-woord-en-beeld/wat-zijn-de-gevolgen.aspx>
- De Kringloopwinkel. (z.d.). *De kringloopwinkel, dat is 3x winst!* Geraadpleegd op 22 februari 2018, van <https://www.dekringloopwinkel.be>
- De Proft J. (z.d.). *De 5P's voor duurzame groei*. Geraadpleegd op 13 februari 2018, <http://jakobdeproft.com/english-the-5ps/>
- De Standaard. (2017, 6 december). *België zit met een torenhoog plastic probleem*. Geraadpleegd op 7 mei 2018, van http://www.standaard.be/cnt/dmf20171205_03227369
- De Tandem. (2002). *Naar de gewone kleuterschool*. Antwerpen, België: Garant.
- De Tijd. (2010, 4 september). *Oorlog om water 'We zullen sneller zonder zitten dan zonder olie'*. Geraadpleegd op 7 mei 2018, van <https://www.tijd.be/content/tijd/nl/mme-articles/89/57/83/8957835>

Develtere, L. (2016, 28 januari). *SDG'S – AGENDA VOOR EEN DUURZAME WERELD - Peter Wollaert en David Leyssens over de duurzame ontwikkelingsdoelen*. Geraadpleegd op 19 februari 2018, van <https://dekleurvangelid.be/sdgs-agenda-voor-een-duurzame-wereld/>

De verenigde verenigingen. (2015). *Delen van schoolinfrastructuur: hoe doe je dat? En waarom niet?* Geraadpleegd op 3 maart 2018, van http://www.deverenigdeverenigingen.be/images/2015_Slim_delen_van_schoolinfrastructuur.pdf

De vuurtoren. (2018, 4 februari). *Rommelmarkt op school*. Geraadpleegd op 3 maart 2018, van <http://olvovuurtoren.be/school/album/rommelmarkt-op-school/>

DeWereldMorgen. (2012, 21 september). *Do it now', de clip van Sing for the climate*. Geraadpleegd op 2 maart 2018, van <http://www.dewereldmorgen.be/artikels/2012/08/21/do-it-now-de-clip-van-sing-climate>

De Wolf, M., van Otterdijk, R., Pennartz, P., Hurkxkens, P., & Toebes, T. (2011). *Lesgeven over duurzame ontwikkeling*. Antwerpen: Garant.

Dienst Milieuvorming en -educatie. (z.d.). *Wat is EDO?* Geraadpleegd op 6 februari 2018, van <https://www.lne.be/wat-is-edo>

Dienst Milieuvorming en -educatie. (z.d.). *Wat is MOS?* Geraadpleegd op 12 februari 2018, van <https://www.lne.be/wat-is-mos>

Djapo. (2014). *Gloob & Teo. Feest in het bos*. Les Iles: Uitgeverij Les Iles

Djapo. (z.d.). *Gloob en Teo*. Geraadpleegd op 12 februari 2018, van <https://djapo.be/gloob-en-teo/>

Djapo. (z.d.). *Systeemdenken: ik onderzoek de wereld*. Geraadpleegd op 8 februari 2018, van <https://djapo.be/systeemdenken-duurzame-wereld/>

Fairtrade Max Havelaar. (2018). *Welkom bij Max Havelaar België*. Geraadpleegd op 3 maart 2018, van <http://fairtradebelgium.be/splash/>

Fairtrade. (z.d.). *Wat is Fairtrade*. Geraadpleegd op 22 februari 2018, van <http://fairtradebelgium.be/nl/over-fairtrade/wat-fairtrade>

Gifford, C. (2005). *Duurzame ontwikkeling*. Etten-Leur: Corona.

Imog. (2013). *Duurzaam leven*. Geraadpleegd op 1 maart 2018, van <http://www.imog.be/duurzaam-leven/>

Instrumentheek. (z.d.). *Huis reglement*. Geraadpleegd op 13 februari 2018, van <http://instrumentheek.be/huisreglement/>

Kleur bekennen. (z.d.). *Duurzame ontwikkeling*. Geraadpleegd op 1 maart 2018, van <http://www.kleurbekennen.be/thema/duurzame-ontwikkeling>

LETS Vlaanderen. (z.d.). *Wat is LETS*. Geraadpleegd op 3 maart 2018, van <https://www.letsvlaanderen.be/wat-is-lets>

Leahy, S. (2014, 18 juni). *Vervuiling nog dodelijker dan ziektes in ontwikkelingslanden*. Geraadpleegd op 3 maart 2018, van <http://www.dewereldmorgen.be/artikel/2014/06/18/vervuiling-nog-dodelijker-dan-ziektes-in-ontwikkelingslanden>

Mertens, J. (2018, 8 januari). *Stilstaan is vooruitgaan*. Geraadpleegd op 3 maart 2018, van https://www.mo.be/column/stilstaan-vooruitgaan?utm_content=bufferebcb4&utm_medium=social&utm_source=facebook.com&utm_campaign=buffer

Netwerk Bewust Verbruiken. (2018, 28 februari). *5 uitleendiensten voor spullen*. Geraadpleegd op 3 maart 2018, van <https://www.bewustverbruiken.be/artikel/5-uitleendiensten-voor-spullen>

Netwerk Bewust Verbruiken. (2017, 13 februari). *10 groene cadeautips voor Valentijn*. Geraadpleegd op 3 maart 2018, van <https://www.bewustverbruiken.be/artikel/10-groene-cadeautips-voor-valentijn>

Netwerk Bewust Verbruiken. (2017, 1 december). *"100% korting. Geven is het nieuwe kopen."* [Persbericht]. Geraadpleegd op 13 februari 2018, van <http://www.emeel.be/t-r-BDDE2F1A1F770F662540EF23F30FEDED>

Netwerk Bewust Verbruiken. (2016). *Beleidsplan*. Geraadpleegd op 22 februari 2018, van https://www.bewustverbruiken.be/sites/www.bewustverbruiken.be/files/page/attachments/netwerk_bewust_verbruiken_beleidsplan_2016_2020.pdf

Netwerk Bewust Verbruiken. (2018, 24 februari). *Circulaire economie*. Geraadpleegd op 3 maart 2018, van <https://www.facebook.com/netwerk.bewust.verbruiken/photos/rpp.111497375057/10159994551810058/?type=3&theater>

Netwerk Bewust Verbruiken. (2016, 21 oktober). *De Piraminder*. Geraadpleegd op 13 februari 2018, van <https://www.bewustverbruiken.be/artikel/de-piraminder>

Netwerk Bewust Verbruiken. (z.d.). *Geefkast*. Geraadpleegd op 3 maart 2018, van <https://www.bewustverbruiken.be/geefkast>

Netwerk Bewust Verbruiken. (2017, 20 oktober). *"Maak van repareren een evidentie"* [Persbericht]. Geraadpleegd op 22 februari 2018, van <https://www.bewustverbruiken.be/persberichten>

Netwerk Bewust Verbruiken. (2016). *Op Wielekes*. Geraadpleegd op 13 februari 2018, van <https://opwielekes.be/home/hoe-werkt-het/#more-23>

Netwerk Bewust Verbruiken. (2018, 13 februari). *Wat is de ecologische voetafdruk?* Geraadpleegd op 1 maart 2018, van <https://www.bewustverbruiken.be/artikel/wat-de-ecologische-voetafdruk>

Nies, P. (2015). *Delen, ruilen en geven. 126 manieren om anders te consumeren*. Brussel, België: Test-Aankoop Uitgaven.

NOS. (2018, 8 januari). *China wil ons plastic afval niet meer recyclen, dus verbranden we 't maar*. Geraadpleegd op 7 mei 2018, van <https://nos.nl/artikel/2211057-china-wil-ons-plastic-afval-niet-meer-recyclen-dus-verbranden-we-t-maar.html>

Paredis, E. (2001, 1 december). *Duurzame ontwikkeling: de ambities doorgelicht*. Geraadpleegd op 2 maart 2018, van <https://www.mo.be/artikel/duurzame-ontwikkeling-de-ambities-doorgelicht>

Peeters, H. (2015, 23 november). *Kiezen om te delen: sociale deelinitiatieven zijn een maatschappelijke keuze*. Geraadpleegd op 9 mei 2018, van <http://www.dewereldmorgen.be/artikel/2015/11/23/kiezen-om-te-delen-sociale-deelinitiatieven-zijn-een-maatschappelijke-keuze>

Planning & Openbaar Domein - stad Kortrijk. (z.d.). *Studentenfiets*. Geraadpleegd op 13 februari 2018, van <https://www.kortrijk.be/producten/studentenfiets>

Robert W. Kates, Thomas M. Parris, and Anthony A. Leiserowitz. (06 januari 2016). *Editorial-What Is Sustainable Development? Goals, Indicators, Values, and Practice*. Geraadpleegd op 13 februari 2018, http://www.cepn-paris13.fr/epog/wp-content/uploads/2016/01/CONSOLO_Kates-et-al.pdf

Roorda, N. (2015). *Basisboek duurzame ontwikkeling*. (3de druk) Tilburg: Noordhoff Uitgevers.

SBS6. (2017, 17 oktober). *Kunnen deze kinderen eerlijk delen?* [YouTube]. Geraadpleegd op 22 februari 2018 via <https://www.youtube.com/watch?v=oVQ8yDdMfbE&feature=youtu.be>

SDG charter. (z.d.). *Alles wat je moet weten over de SDGs*. Geraadpleegd op 14 februari 2018, van <http://www.sdgnederland.nl/sdgs/>

S Feldman, R. (2007). *Ontwikkelingspsychologie* (3e ed.). Amsterdam, Nederland: Pearson Education Benelux.

Stad Kortrijk. (z.d.). *Ruilwinkel Swop & Go*. Geraadpleegd op 13 februari 2018, van <https://www.kortrijk.be/producten/ruilwinkel-swop-go>

Stedelijk onderwijs. (z.d.). *Huur een lokaal, vergaderzaal of sportruimte* [invulformulier]. Geraadpleegd op 3 maart 2018, van <https://www.stedelijkonderwijs.be/content/huur-een-lokaal-vergaderzaal-sportruimte>

Studio Globo. (2018). *Inleefatelier. Wonen en leven in Guatemala*. Geraadpleegd op 12 februari 2018, van <https://www.studioglobo.be/nl/inleefatelier/wonen-en-leven-guatemala>

Studio Globo. (2018). *Inleefatelier. Wonen en leven in India*. Geraadpleegd op 12 februari 2018, van <https://www.studioglobo.be/nl/inleefatelier/wonen-en-leven-india>

Studio Globo. (2018). *Inleefatelier. Wonen en leven in Peru*. Geraadpleegd op 12 februari 2018, van <https://www.studioglobo.be/nl/inleefatelier/wonen-en-leven-peru>

Sustainable Development Knowledge Platform (25 september 2015). *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*. Geraadpleegd op 7 februari 2018, <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld>

Swishing. (z.d.). *Swishing op de hogeschool van VIVES- Brugge*. Geraadpleegd op 3 maart 2018, van <http://www.swishing.be/agenda/activiteit/swishing-op-de-hogeschool-van-vives-brugge>

Tierens B., van de Poel J., Maes M., Lamote S., Ysewyn G. (2015) *De millenniumdoelstellingen, resultaten en lessen voor de toekomst*. Geraadpleegd op 13 februari 2018, file:///C:/Users/Gebruiker/Downloads/2015_Dossier_MDG.pdf

UIT in Vlaanderen. (z.d.). *Rommelmarkten Vlaanderen*. Geraadpleegd op 3 maart 2018, van <https://www.uitinvlaanderen.be/tip/rommelmarkten-vlaanderen>

UNESCO. (2012). *Van een groene economie naar een groene samenleving*. Koksijde: Platform Vlaanderen vzw.

United Nations. (1987). *Brundtlandrapport 'Our Common future'*. Geraadpleegd op 7 februari 2018, van <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf>

- Unric. (2015, 26 november). *SDG 12 - Verzeker duurzame consumptie- en productiepatronen*. Geraadpleegd op 3 maart 2018, van <https://www.unric.org/nl/sdg-12>
- Van Beemen, L. (2010). *Ontwikkelingspsychologie* (4e ed.). Groningen/Houten, Nederland: Noordhoff, p. 20
- Van der Ploeg, J. (2016). *Klein handboek voor opvoeders*. Amsterdam, Nederland: SWP, 51-52.
- Van Dale. (z.d.). *Dikke Van Dale*. Geraadpleegd op 7 februari 2018, van <http://vowb.vandale.be.zuid.vives.ezproxy.kuleuven.be/zoeken/zoeken.do>
- Vankersschaever, S. (2017, 4 november). *Mag ik nog plastic waterflessen kopen?* Geraadpleegd op 7 mei 2018, van http://www.standaard.be/cnt/dmf20171103_03168784
- Van Poeck, K. (2010, 18 januari). *LIMNET Onderwijs* [Online PowerPointpresentatie]. Geraadpleegd op 12 februari 2018, van http://www.limburg.be/webfiles/pnc/edo_20121221_pptlne.pdf
- Van Poeck, K., & Loones, J. (2010, september). *De vlag en de lading* [Online brochure]. Geraadpleegd op 8 februari 2018, van <https://www.lne.be/sites/default/files/atoms/files/De%20vlag%20en%20de%20lading.pdf>
- Veranderwijs.nu. (z.d.). *Nieuwe website over delen op school*. Geraadpleegd op 3 maart 2018, van <http://www.veranderwijs.nu/verhaal/nieuwe-website-over-delen-op-school>
- Verenigde Naties. (2015, 21 oktober). *Algemene vergadering - Doelstellingen en subdoelstellingen van duurzame ontwikkeling* [vergadering]. Geraadpleegd op 14 februari 2018, van https://issuu.com/unric/docs/17doelstellingenomonzewereldtetrans_f26761c5d04ba0/16
- Vermeulen, M. (2015, 11 april). *Geluk kun je niet kopen. Of wel? Rijkdom blijkt een veel kleinere invloed te hebben op ons geluksgevoel dan we denken*. Geraadpleegd op 7 mei 2018, van <https://www.demorgen.be/nieuws/geluk-kun-je-niet-kopen-of-wel-b4929142/>
- Verrecht, K. (2018, 9 januari). *Faro360: 'Terwijl jij op de barricades staat, recycleren wij zo veel mogelijk plastic afval'*. Geraadpleegd op 3 maart 2018, van <https://www.mo.be/opinie/terwijl-jij-op-de-barricades-staat-recycleren-wij-zo-veel-mogelijk-plastic-afval>
- VODO vzw. (2008, september). *Duurzame Ontwikkeling voor dummy's*. Geraadpleegd op 7 februari 2018 van <http://www.kampenhout.be/milieu-natuur/docs/brochure-duurzameontwikkeling-dummies.pdf>
- Wollaert, P. (2016, 22 september). *The Sustainable Development Goals A Global Vision for Local Action* [Video]. Geraadpleegd op 1 maart 2018, van <https://soundcloud.com/medialabquindo/verjaardagsfeest-noord-zuid-in-kortrijk-keynotespeech-peter-wollaert-uitar>
- Wuyts, W. (2017, 20 december). *Liefste kerstman, ik wil meer tijd, niet meer spullen*. Geraadpleegd op 3 maart 2018, van <https://www.mo.be/zeronaut/liefste-kerstman-ik-wil-meer-tijd-niet-meer-spullen>

8. Figurenlijst

Figuur 1

“Mother of Sustainability” Gro Harlem Brundtland to speak at Colorado State University (10 februari 2016). Geraadpleegd op 9 februari 2018, via <http://international-initiatives.colostate.edu/2016/02/10/mother-of-sustainability-gro-harlem-brundtland-to-speak-at-colorado-state-university/>

Figuur 2

Vandenplas, E., Stryckers, P., & Van Hofstraeten, S. (2008). *Samen op weg: duurzame ontwikkeling in een natuurexcursie*. Antwerpen, België: Druk in de Weer.

Figuur 3

Tanpitak A. (22 april 2016). *SDGs: All you need to know*. Geraadpleegd op 13 februari 2018, <https://snrd-asia.org/sdgs-all-you-need-to-know/>

Figuur 4

Millenniumdoelen (z.d.) Geraadpleegd op 13 februari 2018, <http://www.11.be/onze-themas/item/millenniumdoelstellingen>

Figuur 5

Tierens B., van de Poel J., Maes M., Lamote S., Ysewyn G. (2015) *De millenniumdoelstellingen, resultaten en lessen voor de toekomst*. Geraadpleegd op 13 februari 2018, file:///C:/Users/Gebbruiker/Downloads/2015_Dossier_MDG.pdf

Figuur 6

Wollaert, P. (2016, 22 september). *The Sustainable Development Goals A Global Vision for Local Action* [Video]. Geraadpleegd op 1 maart 2018, van <https://soundcloud.com/medialabquindo/verjaardagsfeest-noord-zuid-in-kortrijk-keynotespeech-peter-wollaert-unitar>

Figuur 7

Tanpitak A. (22 april 2016). *SDGs: All you need to know*. Geraadpleegd op 13 februari 2018, <https://snrd-asia.org/sdgs-all-you-need-to-know/>

Figuur 8

Van Poeck, K., & Loones, J. (2010, september). *De vlag en de lading* [Online brochure]. Geraadpleegd op 8 februari 2018, van <https://www.lne.be/sites/default/files/atoms/files/De%20vlag%20en%20de%20lading.pdf>

Figuur 9

Jensen, B.B. & Schnack, K. (1997). *The Action Competence Approach in Environmental Education*. *Environmental Education Research*, 3, 163-178.

Figuur 10

Dienst Milieuvorming en -educatie. (z.d.). *Wat is MOS?* Geraadpleegd op 12 februari 2018, van <https://www.lne.be/wat-is-mos>

Figuur 11

Netwerk Bewust Verbruiken. (2016, 21 oktober). *De Piraminder*. Geraadpleegd op 13 februari 2018, van <https://www.bewustverbruiken.be/artikel/de-piraminder>

Figuur 12

Netwerk Bewust Verbruiken. (2018, 24 februari). *Circulaire economie*. Geraadpleegd op 3 maart 2018, van <https://www.facebook.com/netwerk.bewust.verbruiken/photos/rpp.111497375057/10159994551810058/?type=3&theater>

Figuur 13

De Kringloopwinkel. (z.d.). *De kringloopwinkel, dat is 3x winst!* Geraadpleegd op 22 februari 2018, van <https://www.dekringloopwinkel.be>

Figuur 14

Fairtrade. (z.d.). *Wat is Fairtrade*. Geraadpleegd op 22 februari 2018, van <http://fairtradebelgium.be/nl/over-fairtrade/wat-fairtrade>

9. Bijlagen

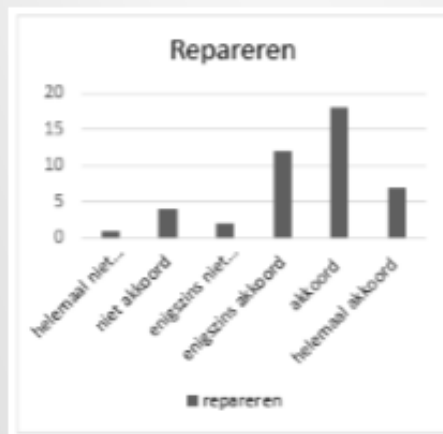
Bijlage 1. Brochure i.v.m. resultaten van de enquête

Gebruik wat je hebt

De eerste en belangrijkste stap in de Piraminder is het gebruiken wat je hebt. Hiermee wordt er bedoeld dat we creatief op zoek gaan naar materialen die we voor dezelfde doeleinden kunnen gebruiken, maar al in bezit hebben. Wanneer er op kledij vetvlekken te vinden zijn, moeten er geen speciale producten aangekocht worden om die vlekken te verwijderen. Met een beetje afwasmiddel lukt het even goed. Voor een piepende deur moet niet direct smeeroilie gebruikt worden. Gewoon een beetje smeerboter aan de scharnier wrijven en het probleem is opgelost. Zo vermijden we de gemakkelijke uitvlucht die de wegwerpmaatschappij biedt.

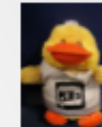
Deel of ruil

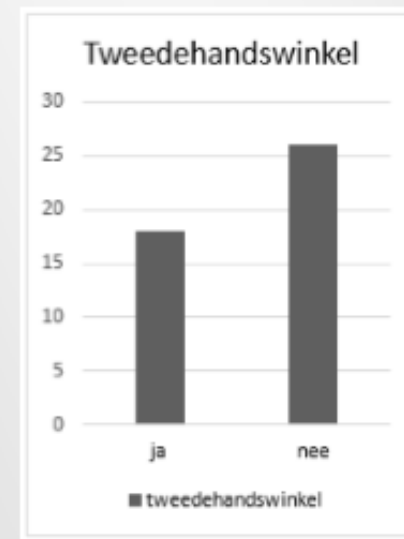
De tweede laag uit de piramide is 'deel of ruil'. Dit houdt namelijk in dat mensen op zoek gaan naar iemand die bezit wat zij nodig hebben. Ze kunnen delen of ruilen met elkaar. Op die manier komen beide partijen toe aan hun materialenbehoefte zonder er geld aan te moeten besteden.

Tweedehands

De derde laag van de Piraminder is de laag 'tweedehands'. Dit betreft het verkopen en aankopen van spullen die al dan niet gebruikt zijn. Op die manier geeft men 'een tweede leven' aan verschillende voorwerpen, kledij, ...

Bijlage 2. Enquête

Aankoopgedrag van ouders

In het kader van een schoolonderzoek rond duurzame ontwikkeling stelden wij deze enquête op. Het is onze bedoeling om het aankoopgedrag van ouders in kaart brengen. Alvast bedankt om hier 5 minuutjes van uw tijd voor vrij te maken. Het invullen ervan zal slechts enkele minuten van uw tijd in beslag nemen. Al uw antwoorden in deze enquête zijn persoonlijk en vertrouwelijk.

*Gelieve deze enquête ingevuld mee terug te geven naar school, ten laatste op **27 april 2018**.*

* **Ik hou ervan om regelmatig nieuwe spullen te kopen**

- Helemaal niet akkoord
- Niet akkoord
- Enigszins niet akkoord
- Enigszins akkoord
- Akkoord
- Helemaal akkoord
- Waarom wel / niet?:
.....

* **Als iets stuk gaat, dan probeer ik het eerst te repareren (of laten repareren), vooraleer ik iets nieuw koop.**

- Helemaal niet akkoord
- Niet akkoord
- Enigszins niet akkoord
- Enigszins akkoord
- Akkoord
- Helemaal akkoord
- Kunt u een voorbeeld geven van iets wat u recent hebt gerepareerd/laten repareren:.....
- Kunt u een voorbeeld geven van iets wat u bewust niet hebt laten repareren + de reden waarom niet:
.....

* **Welke spullen leent u regelmatig in plaats van te kopen?**

- Boeken
- CD's
- DVD's
- Kledij
- Speelgoed
- Tuinmateriaal
- Klusmateriaal
- Auto
- Fiets
- Andere:

* **Duid aan wanneer u al eens van onderstaande initiatieven gehoord hebt.**

- Deelkast of ruilkast
- Online weggeefgroepen (GIFT, free recycle,...)
- Ruilbeurs (met kledij, speelgoed, ...)
- Repaircafé
- LETS (Local Exchange and Trading System; dit is een netwerk waarbinnen mensen diensten en goederen kunnen uitwisselen, zonder daarbij officieel geld te gebruiken)

* **Duid aan wanneer u al eens hebt deelgenomen aan de onderstaande initiatieven.**

- Deelkast of ruilkast
- Online weggeefgroepen (GIFT, free recycle,...)
- Ruilbeurs (met kledij, speelgoed,...)
- Repaircafé
- LETS (Local Exchange and Trading System; dit is een netwerk waarbinnen mensen diensten en goederen kunnen uitwisselen, zonder daarbij officieel geld te gebruiken)
- Autodelen
- Deelfietsen
- Kringloopwinkel of tweedehands online: ik koop er vooral
- Rommelmarkt: ik koop er vooral
- Andere:.....

* **Maakt u soms zelf gebruiksvoorwerpen? (Bijvoorbeeld zeep, kledij,...)**

- Ja: zoals:
- Nee

* **Ik hou bij mijn aankopen rekening met de duurzaamheid van producten (bvb.: fair trade/eerlijke handel, uit hout gemaakt in plaats van uit plastic, de manier waarop het is verpakt, het aantal km dat het product heeft afgelegd...)**

Helemaal niet akkoord

Niet akkoord

Enigszins niet akkoord

Enigszins akkoord

Akkoord

Helemaal akkoord

Eventuele verduidelijking:
.....

* **Indien er op deze school, samen met de kinderen, een ruilbeurs wordt georganiseerd, bent u dan bereid om deel te nemen aan dit evenement? Bij een ruilbeurs kan je jouw oude spullen inleveren in ruil voor punten. Die punten kunt u gebruiken om tijdens het evenement spullen van anderen te 'kopen'.**

U kunt meerdere zaken aankruisen:

Ja, ik zou deelnemen aan een ruilbeurs met kinderkledij

Ja, ik zou deelnemen aan een ruilbeurs met dames- en herenkledij

Ja, ik zou deelnemen aan een ruilbeurs met kinderspeelgoed

Nee, geen interesse

Andere ideetjes:

Bedankt voor uw deelname!

